

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Lenka Sekyrová

**Prostorové rozmístění vietnamských občanů
v Česku a jeho zákonitosti**

Diplomová práce

Praha 2007

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Eva Janská, PhD.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a pouze s použitím citované literatury.

V Praze dne 24.8.2007

.....
Světláková

Děkuji vedoucí práce RNDr. Evě Janské, PhD. za cenné připomínky a věnovaný čas. Dále děkuji Mgr. Jaroslavě Steinbauerové z Českého statistického úřadu za vstřícnost a ochotu při poskytování statistických dat a v neposlední řadě své rodině a příteli za podporu v průběhu zpracovávání práce.

Obsah

SEZNAM TABULEK	5
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	6
SEZNAM PŘÍLOH	7
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	7
ABSTRAKT	8
1. ÚVOD	10
2. HYPOTÉZY	11
3. TEORETICKÁ ČÁST	13
3.1 PŘÍČINY MEZINÁRODNÍ MIGRACE	13
3.1.1 Migrační sítě.....	16
3.2 ETNICKÉ PODNIKÁNÍ, ETNICKÁ EKONOMIKA A EKONOMICKÉ ENKLÁVY	21
3.3 PROSTOROVÉ ROZMÍSTĚNÍ, LOKALIZAČNÍ ROZHODOVÁNÍ A MOBILITA IMIGRANTŮ V ODBORNÉ LITERATUŘE.....	26
4. ANALYTICKÁ ČÁST	36
4.1 METODIKA	36
4.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY VIETNAMSKÉ SKUPINY V ČESKU.....	40
4.3 REGIONÁLNÍ FAKTORY ROZMÍSTĚNÍ VIETNAMSKÝCH OBČANŮ V ČESKU	47
4.3.1 Geografická poloha	47
4.3.1.1 Geografická poloha v celostátním měřítku	48
4.3.1.2 Geografická poloha na mikroregionální úrovni	60
4.3.2 Socio-ekonomické faktory	71
4.4 DYNAMIKA PROSTOROVÉHO ROZMÍSTĚNÍ VIETNAMSKÝCH OBČANŮ V ČESKU	76
4.4.1 Vývoj rozmístění vietnamských občanů na území Česka.....	76
4.4.2 Složky dynamiky prostorového rozmístění	82
4.4.2.1 Přirozená měna	82
4.4.2.2 Vnitřní stěhování	84
4.4.2.3 Zahraniční migrace.....	88
5. ZÁVĚR.....	92
LITERATURA	97
PŘÍLOHY	104

Seznam tabulek

Tab 1:	Demografická struktura zahraniční imigrace vietnamských občanů do Česka v letech 1994-2004 (v %)	40
Tab 2:	Cizinci vybraných státních občanství v Česku s platným živnostenským oprávněním v období 1998-2006	43
Tab 3:	Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy v okresech za rok 1999	48
Tab 4:	Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy v okresech za rok 2006	48
Tab 5:	Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy na úrovni středisek za rok 2001	49
Tab 6:	Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy na úrovni středisek s vyloučením tří největších za rok 2001	49
Tab 7:	Kategorizace obcí podle komplexní velikosti a počtu vietnamských občanů v roce 2001	52
Tab 8:	Regresní analýza rozmístění vietnamských občanů a horizontální geografické polohy na úrovni okresů v letech 1999 a 2006	57
Tab 9:	Regresní analýza indexu disimilarity a frekventovanosti hraničních přechodů v mikroregionech německého a rakouského pohraničí	62
Tab 10:	Regresní analýza počtu vietnamských občanů a frekventovanosti hraničních přechodů za obce v blízkosti hraničních přechodů v Česku	65
Tab 11:	Regresní analýza geografických a socioekonomických faktorů a rozmístění Vietnamců v okresech za rok 2006	72
Tab 12:	Regresní analýza geografických a socioekonomických faktorů a vývoje rozmístění Vietnamců v okresech v období 1999-2006	75
Tab 13:	Vývoj charakteristik středu a variability počtů vietnamských občanů v okresech Česka v období 1999-2006	80
Tab 14:	Srovnání hrubé míry porodnosti hlavních etnických menšin a skupin v Česku (v ‰)	83
Tab 15:	Nejvýznamnější směry meziokresního vnitřního stěhování v Česku v období 2003-2006	87

Seznam obrázků

Obr 1:	Věková struktura vietnamských občanů v Česku ve srovnání se strukturou celkové populace v roce 2001 (populace Vietnamců; všech obyvatel = 100 %)	41
Obr 2:	Věková struktura vietnamských občanů v Česku ve srovnání se strukturou všech cizinců v roce 2006 (populace Vietnamců; všech cizinců = 100 %)	42
Obr 3:	Srovnání struktury vzdělání vietnamských občanů v Česku s celkovou strukturou (2001)	43
Obr 4:	Srovnání vývoje zaměstnanosti a věkové struktury vietnamské skupiny v Česku v letech 2001 a 2006	44
Obr 5:	Odvětví ekonomické činnosti Vietnamců v Česku (2001)	45
Obr 6:	Struktura vietnamské skupiny v Česku dle účelu pobytu v r. 2006	45
Obr 7:	Rozložení středisek dle počtu vietnamských občanů a komplexní velikosti k roku 2001	50
Obr 8:	Rozložení středisek dle počtu vietnamských občanů a komplexní velikosti k roku 2001 – výřez	51
Obr 9:	Komplexní velikost a relativizovaný počet vietnamských občanů dle velikostního pořadí středisek v Česku v roce 2001	53
Obr 10:	Významná střediska vietnamského a českého osídlení v Česku v roce 2001	54
Obr 11:	Rozložení okresů dle počtu vietnamských občanů a frekventovanosti hraničních přechodů pro rok 2006	56
Obr 12:	Index disimilarity rozmístění vietnamských občanů vůči celkovému obyvatelstvu v obvodech ORP v Česku s více než 20-ti vietnamskými občany v roce 2001	61
Obr 13:	Rozložení hraničních přechodů dle frekventovanosti a počtu vietnamských občanů v "hraničních klastrech" v Česku v roce 2001	67
Obr 14:	Rozmístění Vietnamců v okresech Česka v závislosti na míře nezaměstnanosti v roce 2006	73
Obr 15:	Rozmístění Vietnamců v roce 2006 v závislosti na okresních rozdílech ve výši relativizovaného ekonomického agregátu	74
Obr 16:	Počet vietnamských občanů v okresech Česka v roce 1991	77
Obr 17:	Index změny relativizovaného počtu vietnamských občanů (Česko = 10 000) v okresech Česka mezi lety 1999 a 2006	78
Obr 18:	Geografický medián rozmístění vietnamských občanů v okresech Česka v období 1991-2006	81
Obr 19:	Podíl dětí ve věkové kategorii 0-4 roky na počtu vietnamských občanů v okresech Česka v roce 2001	83
Obr 20:	Srovnání intenzity vnitřního stěhování vietnamských občanů a celkové populace v Česku v období 2003-2006 (počet stěhování / 1 000 obyvatel)	85
Obr 21:	Vnitřní stěhování vietnamských občanů v krajích Česka v období 2003-2006 – intenzita stěhování uvnitř kraje a počty stěhování z a do kraje	86
Obr 22:	Zahraniční migrace vietnamských občanů do a z Česka v období 1994-2006	89
Obr 23:	Rozmístění nově příchozích vietnamských občanů za období 2003-2006 vzhledem k celkovému počtu obyvatel v okresech Česka	90

Seznam příloh

Příloha 1:	Seznam hraničních přechodů, hraničních obcí a obcí zařazených do „hraničních klastrů“	I
Příloha 2:	Frekventovanost hraničních přechodů a lokalizace vietnamských občanů v hraničních obcích a klastrech v Česku v roce 2001	II
Příloha 3:	Vývoj rozmístění vietnamských občanů v Česku v období 1999-2006.....	III
Příloha 4:	Vnitřní stěhování vietnamských občanů mezi kraji v období 2003-2006.....	IV
Příloha 5:	Rozmístění nově přichozích Vietnamců vzhledem k stávajícímu rozmístění vietnamského obyvatelstva v Česku v období 2003-2006.....	V

Seznam použitých zkratk

ČR	– Česká republika
ČSÚ	– Český statistický úřad
ID	– Index disimilarity
ORP	– Obec s rozšířenou působností
SLDB	– Sčítání lidu, domů a bytů

Abstrakt

Vietnamci jsou v Česku dle oficiálních statistik třetí největší cizineckou komunitou. Vzhledem k aktivnímu ekonomickému působení jsou zároveň významnými subjekty místních ekonomik, především maloobchodního trhu. S rostoucí komplexitou vietnamské imigrace, sjednocováním a zakládáním rodin získává život většiny Vietnamců v Česku dlouhodobý charakter a objevují se náznaky větší organizovanosti etnika. Díky těmto faktorům se vietnamská komunita v Česku stala nedílnou součástí společnosti i ekonomiky. Tato skutečnost se odráží na rostoucí pozornosti, která je Vietnamcům v Česku věnována veřejností i odborníky různých oborů. Většina výzkumu se ale zaměřuje na historii vietnamské imigrace, soužití Vietnamců s Čechy nebo možnosti a překážky integrace do majoritní společnosti. Geografické otázky působení Vietnamců v Česku jsou zatím pokryty jen omezeně.

Hlavními cíli této diplomové práce bylo nalézt hlavní zákonitosti rozmístění vietnamských občanů v Česku v celostátním měřítku i na mikroregionální úrovni a identifikovat aktuální vývojové směry v základních složkách dynamiky rozmístění – přirozené měně, vnitřním stěhování a zahraniční migraci. Bylo dokázáno, že komplexní vysvětlení rozmístění nelze hledat mezi socioekonomickými faktory, protože hlavní oblasti soustředění vietnamského etnika se nachází v ekonomicky odlišných regionech – metropolitní území, periferní regiony a strukturálně postižené oblasti. Nejdůležitějším vysvětlujícím faktorem prostorového rozmístění Vietnamců v Česku je tak stále geografická poloha. Nejvýznamnějším pohybem ovlivňujícím rozmístění Vietnamců je díky stálému přílivu nových imigrantů z Vietnamu v současnosti zahraniční migrace, vnitřní stěhování však také nabývá na intenzitě. Zahraniční imigrace směřuje stále především do tradičních oblastí soustředění vietnamského etnika. V rámci vnitřního stěhování je ale v posledních letech patrná zajímavá tendence stěhování vietnamských občanů ze všech regionů Česka do Prahy, hlavní město tedy v současnosti neplní pro vietnamské imigranty funkci vstupní brány.

Abstract

According to official statistics Vietnamese are the third biggest immigrant community in Czech Republic. Moreover they are, due to their active economic participation, important subject of local economies, retail business above all. The life of most Vietnamese is becoming prolonged and the community more organized with increasing complexity of vietnamese immigration, reunioning of families and founding of new ones. Due to these factors vietnamese community has become an integral part of Czech social and economic life. This fact is reflected in increasing attention that is paid to the Vietnamese by public as well as specialists in several branches. Most investigation has been however pointed at the history of Vietnamese immigration, the co-living of Vietnamese and Czechs or possibilities and barriers of adaptation. Geographical questions of Vietnamese presence have been aimed only rarely.

The main goals of this thesis were to identify major patterns of spatial distribution of Vietnamese in Czech Republic at national as well as microregional level and to find out how the three main movements of population dynamics (natural increase, internal migration and international migration) influence the current development of spatial distribution. It was proved, that the pattern of the spatial distribution of Vietnamese in Czech Republic cannot be explained by socioeconomical factors because the regions of major concentration of Vietnamese are of different types – metropolitan areas, peripheral regions and structurally affected regions. Thus the most important explanational factor is still geographical location – horizontal (proximity to Czech-German borders) and vertical (position in the hierarchy of settlement). Thanks to the lasting inflow of new immigratns from Vietnam, the international migration is currently the leading movement influencing the distribution of Vietnamese in Czech Republic. Nevertheless internal migration is increasing its intensity too. International immigration is still heading mainly to the traditional areas of Vietnamese concentration. Concerning internal migration in last years, there's visible movement of Vietnamese to Prague from all other regions of Czech Republic. The capital therefore doesn't fulfil the gateway function for current Vietnamese immigrants.

1. Úvod

Počátky působení vietnamského etnika na území Česka se datují do 50. let 20. století. Imigrace z Vietnamu má tedy v naší zemi tradici již půl století, během kterého se vyvinuly rozsáhlé migrační sítě. Původně selektivní imigrace se v 90. letech postupně vyvinula v komplexní. Současná vietnamská komunita se tak na rozdíl od jiných cizineckých menšin a skupin v Česku sestává především z úplných rodin. Vietnamské etnikum je typické svou vnitřní provázaností, uzavřeností a organizovaností především na úrovni lokálních komunit (např. Brouček 2003a; Kocourek 2001).

Vietnamští občané v Česku vynikají vysokou měrou podnikatelské aktivity, díky které intenzivně ovlivňují místní ekonomiku a maloobchodní trh. Na rozdíl od většiny ostatních skupin migrantů z méně vyspělých zemí se Vietnamci pouze neadaptují na měnící se ekonomické podmínky, ale aktivně vytvářejí nové pracovní příležitosti (často i pro majoritní společnost). Jsou tak do značné míry nezávislí na domácím pracovním trhu a zdatně konkurují domácím podnikatelům (např. Kocourek 2005, 2004; Martínková 2003, Nekorjak, Hofírek 2006b). Pro vietnamské občany je charakteristická samostatnost a nezávislost na pomoci veřejných institucí. Nízká míra nezaměstnanosti, vysoké pracovní nasazení a mimořádný důraz na vzdělávání potomků začíná stavět Vietnamce do pozice minority s velkým potenciálním přínosem pro regionální rozvoj v budoucnosti. Z tohoto důvodu je třeba sledovat trendy ve vývoji rozmístění vietnamských komunit, které na lokální a regionální úrovni významně přetvářejí intenzitu, strukturu a geografickou organizaci ekonomických aktivit a sociálních sítí. Soustředění vietnamských aktivit ovlivňuje i samotný vzhled a image sídel respektive regionů.

Vietnamští migranti se na území Česka soustřeďují do velkých a poměrně uzavřených komunit, v rámci nichž dochází k intenzivním sociálním ale i ekonomickým interakcím. Komunity jsou z hlediska obchodních kontaktů i poskytování služeb do značné míry soběstačné, noví imigranti jsou často odkázáni na pomoc přítomných Vietnamců (např. Kocourek 2005). Geografická koncentrace a kulturní uzavřenost vietnamského etnika nevytváří podmínky pro integraci do české společnosti. Hlavní zájem dosavadních studií byl proto zaměřen především na sociologické aspekty života Vietnamců v Česku a možnosti jejich integrace do majoritní společnosti. Měnící se geografický obraz rozmístění a sídelní preference Vietnamců odrážejí probíhající sociální a ekonomické změny ve vietnamských komunitách, jejichž odhalení poskytne cenné informace pro zaměření integračních projektů.

Cílem předložené diplomové práce je identifikovat klíčové faktory stávajícího rozmístění Vietnamců, charakterizovat aktuální trendy ve vývoji rozmístění vietnamských občanů na území Česka a rozlišit význam jednotlivých typů pohybů obyvatelstva (přirozené měny, vnitřního stěhování a zahraniční migrace) pro dynamiku populačního vývoje Vietnamců.

2. Hypotézy

Autoři zahraničních i českých studií tradičně zmiňují atraktivitu městských regionů pro cizince, přičemž tato preference je silná především u etnik silně kulturně a jazykově odlišných od hostitelské společnosti. Populačně silné oblasti jsou přitažlivé především díky tolerantnější společnosti, anonymitě prostředí, větší nabídce pracovních příležitostí, bytů a většímu trhu. Trend je natolik silný, že často způsobuje nadměrnou koncentraci cizinců v největších městech. Není důvod se domnívat, že by tyto faktory neměly být atraktivní i pro vietnamskou etnickou skupinu v Česku. Zároveň ale lze očekávat, že do prostorového rozmístění Vietnamců vstoupí vliv specifického zaměření podnikatelské aktivity na obsluhu západních zahraničních návštěvníků, kterou si vietnamská skupina v českých podmínkách vytvořila. Vlivy hierarchie sídelní struktury a geografické blízkosti německých návštěvníkům jsou za účelem koncepční celistvosti označovány jako vliv vertikální respektive horizontální geografické polohy. Z hlediska prostorového rozmístění lze tedy očekávat, že:

HYPOTÉZA 1a: Vysvětlující vliv hierarchie sídelní struktury (neboli nadále vertikální geografické polohy) na prostorové rozmístění je v případě vietnamské etnické skupiny v Česku narušován potřebou blízkosti německým zákazníkům (tedy horizontální geografickou polohou) a nadměrnou koncentrací v největších metropolitních regionech. Horizontální geografická poloha je v důsledku vysoké podnikatelské aktivity a specializace na maloobchod významnějším vysvětlujícím faktorem než vertikální geografická poloha.

HYPOTÉZA 1b: Horizontální geografická poloha bude ovlivňovat rozmístění vietnamské skupiny i na mikroregionální úrovni. Ve vnitřních nemetropolitních mikroregionech (ORP) budou Vietnamci soustředěni v jádru regionu, v pohraničních ORP bude centrální úloha jádra narušena soustředěním Vietnamců v obcích blízko hraničních přechodů. V rámci souboru

obcí při hraničních přechodech bude rozmístění Vietnamců korelovat s frekventovaností hraničních přechodů.

Většina výzkumů, které hledají vysvětlující faktory prostorového rozmístění cizinců, se shoduje na důležitosti socioekonomických regionálních charakteristik pro rozhodování migrantů. Přistěhovalí v souladu s neoklasickými předpoklady obvykle směřují do regionů s velkým množstvím pracovních příležitostí, nízkou nezaměstnaností a vysokými mzdami. Vietnamské etnikum v Česku je ale specifickou skupinou, která je soustředěna především do metropolitních a pohraničních regionů, tedy regionů s rozdílnými socioekonomickými charakteristikami. Lze tedy předpokládat, že:

HYPOTÉZA 2: Vliv socioekonomických charakteristik na rozmístění vietnamské skupiny sledovaný na celostátní úrovni je omezený a bude převážen vlivem geografické polohy.

Vývoj rozmístění imigrantů je ovlivňován různými procesy, které mohou působit protichůdnými směry. Teorie migračních sítí hovoří o prohlubující se koncentraci v důsledku nabalování nově příchozích rodinných příslušníků, přátel a známých na stávající komunitu. Naproti tomu koncept ekonomické saturace upozorňuje na možnost nasycení cílových lokalit díky příliš rychlému přílivu imigrantů nebo snížení počtu ekonomických příležitostí. Obvykle následuje přesun sítě imigrantů do nové lokality. Příčinou disperze imigrantů může být také obecně přijímaný předpoklad postupné adaptace a integrace do majoritní společnosti, která snižuje potřebu prostorové blízkosti cizinců stejného původu. Vzhledem k doposud nízkému stupni integrace a značné uzavřenosti vietnamských komunit by neměla být disperze v důsledku integrace významná. Navíc dochází k vnitřní strukturalizaci vietnamského etnika na úroveň jednotlivých lokálních komunit (Brouček 2003a). Lze proto předpokládat, že:

HYPOTÉZA 3: Koncentrace v tradičních centrech vietnamského osídlení je zachovávána. Zahraniční imigrace vietnamských občanů směřuje v důsledku působení migračních sítí do těchto tradičních center v pohraničních oblastech a do Prahy. Hlavní město funguje jako vstupní brána, z níž dochází po základní adaptaci imigrantů k dalšímu stěhování do ostatních částí Česka. Imigrace ze zahraničí je hlavním pohybem, který ovlivňuje dynamiku prostorového rozmístění vietnamských občanů v Česku.

3. Teoretická část

Teoretický rámec se skládá ze tří základních částí, které zasazují problematiku rozmístění vietnamského obyvatelstva na území Česka do obecného kontextu migračních teorií a faktorů mobility migrantů. První část se zabývá příčinami mezinárodní migrace s důrazem na kumulativní působení migračních sítí. V druhé části je hodnocena použitelnost konceptu etnického podnikání pro vysvětlení vysoké podnikatelské aktivity a specifického typu obživy vietnamské menšiny v Česku. Vytváření etnických ekonomických enkláv má významné dopady na geografickou organizaci vietnamských komunit. Třetí část je stěžejní, neboť se zabývá trendy a faktory vývoje prostorového rozmístění imigrantů.

3.1 Příčiny mezinárodní migrace

Mezinárodní migrace provází lidskou společnost již od počátku jejího vzniku resp. od okamžiku zformování státních útvarů. Zvýšené pozornosti na poli vědy se však dočkala až v průběhu dvacátého století. Po druhé světové válce došlo k výrazné proměně geografického obrazu mezinárodních migračních toků, které do té doby cíleně směřovaly zejména do nově osidlovaných zemí (USA, Kanada, Austrálie). Doposud emigračně orientovaná Evropa (nejdříve západní, později i jižní) začala získávat imigrací obyvatelstvo především ze svých dřívějších kolonií.

Zájem odborníků se soustředil hlavně na identifikaci příčin vzniku a udržování migračních proudů, jejich směřování a tedy i prostorové rozmístění imigrantů. Teorie a koncepty pokoušející se o jejich objasnění přehledně shrnuje Massey a kol. (1993). V 50. až 70. letech dominovala proudům imigrantů do vyspělých průmyslových zemí pracovní migrace mladých mužů bez rodin. Nejstarší teorie z této doby vychází z **neoklasické ekonomie** a na motivy migrace pohlíží z ekonomické perspektivy racionální maximalizace zisku. Příčinu migrace spatřuje v odlišné nabídce a poptávce po pracovní síle a následné rozdílné hladině mezd mezi zeměmi. Pravděpodobnost migrace je pak dána výší tohoto rozdílu a je shodná pro všechny obyvatele dané země. Migrace ve svém důsledku směřuje k vyrovnávání rozdílu mezd a životní úrovně.

Původní neoklasická teorie byla později rozvinuta i na úrovni jednotlivce - někdy označována jako **teorie lidského kapitálu** (Sjaastad 1962, cit. v Massey a kol. 1993; Williams, Baláž 2005a). Jednotlivec se racionálně rozhoduje o migraci na základě kalkulace

nákladů (finančních, ale i psychologických) a zisků z případné migrace, z jejichž rozdílu vyplývá „čistá současná hodnota“ (*net present value*). Výše hodnoty se liší mezi jednotlivými cílovými zeměmi i mezi potencionálními migranty, protože se odvíjí mj. od jejich schopností a znalostí, které mají v hostitelské zemi vliv na uplatnění na pracovním trhu. Rozdílná šance migrantů získat v cílové zemi práci je důležitým aspektem teorie, protože spolu s dalšími individuálními charakteristikami diverzifikuje obyvatele jedné země z hlediska pravděpodobnosti migrace.

Na neoklasickou teorii reagují i **nové ekonomické přístupy** (*new economic approach* či *new economics of migration*), které sledují pravděpodobnost migrace na úrovni domácností a rodin. Vychází z tvrzení, že v méně vyspělých zemích jsou nedostatečné možnosti obrany domácností proti riziku finanční krize (pojištění, podpora v nezaměstnanosti aj.). Rodiny se proto snaží samy bránit rozprostřením svých zdrojů a minimalizovat tak risk. Jednou z cest minimalizace risku je právě pracovní migrace některého z členů. Zajištění příjmů ze zahraničí pomáhá domácnostem také „...*snížit svou relativní (ekonomickou) deprivaci vůči referenční skupině společnosti...*“ (Massey 1993, s.438).

Všechny teorie navazující na neoklasické přístupy operují s předpokladem plné informovanosti potencionálního migranta a racionální kalkulace přínosu migrace. Přestože uvedené teorie bezesporu přispívají určitou měrou k objasnění procesu mezinárodní migrace, tyto předpoklady výrazně snižují jejich explanační možnosti. Dokonalou informovaností při reálném rozhodování nedisponuje žádný migrant. Úroveň informovanosti závisí na řadě faktorů, z nichž pouze část je individuální. Nedostatek informací následně snižuje i možnost přesného racionálního rozhodování.

Na přelomu 70. a 80. let vznikly dvě teorie, které nepovažují za hlavní mechanismus rozhodování jednotlivce/domácnosti, ale hledají rozhodující faktory v strukturálních charakteristikách příjmové země resp. historicky utvořených vztazích zemí. Největší roli tedy nepřičítají „push faktorům“ v emigrační zemi, ale „pull faktorům“ v zemi imigrační (Piore 1979, cit. v Massey a kol. 1993). **Teorie dvojího pracovního trhu** (*dual labor market theory*) dělí pracovní trh na primární sektor, který koncentruje kvalifikovaná pracovní místa a sekundární sektor s nekvalifikovanými profesemi a nízkou společenskou prestiží. Zaměstnavatelé v sekundárním sektoru jsou nuceni udržovat mzdy nejméně kvalifikovaných profesí nízké (zvýšení mezd určité profese musí nutně následovat zvýšení mezd „nadřazených“ profesí) a mají tak ztížený výběr pracovních sil. V minulosti byly profese v sekundárním sektoru obsazovány ženami a mládeží, ve vyspělých společnostech však došlo postupně vlivem některých změn (růst zaměstnanosti žen, pokles porodnosti a rozšíření

možnosti vzdělání) ke zvýšení jejich sociálního statusu. Profese sekundárního sektoru tak začali obsazovat migranti s nízkými nároky na sociální prestiž, jejichž cílem bylo získat finanční prostředky a investovat je ve své domovské zemi. Pracovní migrace je tedy poháněna poptávkou po nedostatkové pracovní síle sekundárního sektoru v cílových zemích.

Druhá teorie hledající příčiny migrace v příjmových zemích – **teorie světových systémů** (*world systems theory*) – poukazuje na historicky utvořené struktury světové ekonomiky. Mezinárodní migrace je nevyhnutelným důsledkem šíření kapitalistického rozvoje do koloniálních zemí. Zefektivňování zemědělských a výrobních postupů zahraničními zaměstnavateli způsobuje narušení tradičního systému a nadbytek (především mužské) pracovní síly. Dochází k stěhování lidí do měst a center rozvoje, obyvatelstvo je tak náchylnější i k mezinárodní migraci. Vytváří se kulturní a jazykové vazby na kolonizující zemi; toky kapitálu a zboží z kolonizující země do kolonie jsou doprovázeny odlivem pracovní síly v opačném směru.

V průběhu 70. a 80. let se charakter migrace do vyspělých zemí transformuje. Významnou složkou migračních proudů, dosud dominovaných mladými muži, se stávají i ženy a děti. Příčinu lze hledat zřejmě v ekonomických recesích v tomto období a nižší poptávce po pracovní síle, ale i v určitém vyzrání migračních toků (Boyd 1989). Tato změna ovlivnila i zaměření výzkumu mezinárodní migrace. Pozornost začala být věnována nejen vzniku migrace, ale i přetrvávání pohybu.

Sledují-li teorie vysvětlující vznik migrace tento proces primárně z ekonomické perspektivy, pak teorie zabývající se udržováním toků uplatňují více sociologický pohled. Příčiny přetrvávající migrace vidí autoři jednotlivých teorií jak v zemích imigrace, tak zemích emigrace, ale i v jejich vzájemných vazbách. **Institucionální teorie** (*institutional theory*) zdůrazňuje roli institucí, soukromých firem a dobrovolnických organizací, které s objevením migračních toků vznikají v příjmové zemi. Mezi tyto subjekty patří jak neziskové organizace (poradenství v oblasti legislativní, sociálních služeb aj.), tak firmy a jednotlivci profitující často z nelegálních aktivit (převaděčství, zprostředkovávání manželství za účelem zlegalizování pobytu aj.). Subjekty reagují na poptávku přítomných i potencionálních imigrantů a díky jejich asistenci se migrační toky institucionalizují a stávají se do značné míry nezávislými na výchozích podnětech.

Teorie kumulativní příčiny (*cumulative causation*), vycházející z myšlenky Gunnara Myrdala, naproti tomu soustředí pozornost na prostředí imigračních i emigračních zemí, které existující migrační toky v různých ohledech pozměňují, čímž zvyšují pravděpodobnost další migrace. Massey (1993) identifikuje změny v několika oblastech:

- distribuce příjmů - Příjmy ze zahraničí zlepšují finanční postavení rodin emigrantů, což podněcuje další potencionální migranty.
- organizace zemědělské produkce - Rodiny emigrantů na své půdě s větší pravděpodobností zavádějí nové technologie a zvyšují efektivitu, což způsobuje nadbytek pracovní síly.
- migrační kultura – Migrace mění hodnoty a způsob života migranta i společnosti, ze které vychází. Případná migrace dalších lidí je pak vnímána jako společensky přijatelná nebo potřebná.
- distribuce lidského kapitálu – Selektivní migrace kvalifikované a produktivní pracovní síly zbrzdí ekonomický rozvoj zdrojové země a naopak podporuje rozvoj příjmové země, čímž dále rostou ekonomické rozdíly zvyšující pravděpodobnost migrace.
- sociální označení (*social labeling*) – V cílové společnosti získávají profese obsazované zahraniční pracovní silou nálepku „imigračních oborů“ a mezi majoritní společností je o ně nižší zájem, což dále zvyšuje zájem o pracovní sílu ze zahraničí.

Poslední zde uvedená teorie, která vysvětluje stálost migračních toků, je tzv. **teorie migračních sítí** (*network theory*). Kritika, navazující výzkum a aplikace této významné teorie budou rozebrány podrobněji v následující části.

3.1.1 Migrační síť

Migračním sítím (*migration networks*) věnuji zvýšenou pozornost z několika důvodů:

1. Koncept migračních sítí nejlépe přispívá k pochopení současné vietnamské imigrace do postkomunistických zemí střední Evropy (Williams, Baláž 2005a).
2. Samotná teorie migračních sítí vymezuje charakter a význam sítí a vazeb mezi migranty poměrně úzce. Migrační síť ve své rozsáhlé a komplexní podstatě však tvoří velmi důležité východisko pro rozvoj etnické ekonomiky, etnického podnikání a enkláv (Light, Bhachu, Karageorgis 1993; Boyd 1989), což jsou významné aspekty působení vietnamského etnika nejen v České republice a postkomunistických zemích.
3. Zatímco ostatní teorie mezinárodní migrace operují s faktory společnými celým zemím (rozdílná životní úroveň, sociální, ekonomický a legislativní systém aj.) a přispívají tak k pochopení toků a rozmístění migrantů na mezinárodní úrovni,

principy migračních sítí lze aplikovat i na mechanismy utvářející prostorové rozmístění na regionální úrovni uvnitř cílových zemí. *"Tato teorie (migračních sítí) je vlastně rovněž základem formování etnických koncentrací (zejména v částech velkoměst) v imigračních zemích."* (Drbohlav, Ezzeddine-Lukšíková 2004, s. 14)

Působení migračních sítí bylo v souvislosti s mohutnou imigrací do USA sledováno již na počátku 20. století. Kladné ohlasy migrantů v rodných zemích podněcovaly další zájemce k migraci (Herman 2006). Problematikou se v kontextu rychlého růstu severoamerických měst zabývali mimo jiné sociologové chicagské školy. Jak ale uvádí Krissman (2005), samotný koncept migračních sítí ve svých počátcích překvapivě vycházel ze studií sociální adaptace venkovských přistěhovalců v metropolích zemí třetího světa po 2. světové válce. Autoři studií dospěli k poznatku, že adaptaci jednotlivců napomáhají vazby a vztahy vzniklé již ve venkovském rodišti (např. Kemper 1975). V 60. a 70. letech se problematice věnoval také výzkum procesu řetězové migrace a role příbuzenství, skutečné popularity ale nabyl výzkum migračních sítí ke konci 80. let

Teorie migračních sítí

Teorie migračních sítí je jednou z hlavních teorií mezinárodní migrace. Massey (1993, s.444) migrační síť definuje jako: *„...soubor mezilidských vazeb, které spojují migranty, bývalé migranty i nemigranty v zdrojových i cílových oblastech prostřednictvím příbuzenských pout, přátelství a společného původu.“* Každý jedinec získává migrací specifické zkušenosti a znalosti, které může v rámci migrační sítě dále předat. Pro udržování migračních proudů jsou klíčové kontakty mezi migranty a jejich příbuznými, přáteli a známými v rodné zemi. Tyto vazby snižují očekávané náklady a risk plynoucí z případné migrace a zvyšují zisk, čímž roste pravděpodobnost další migrace. *„Vazba s někým, kdo podstoupil migraci, poskytuje (zvyšuje) sociální kapitál, na základě kterého mohou lidé získat přístup k důležitému typu finančního kapitálu – vyšším zahraničním mzdám, které nabízejí možnost akumulace úspor v zahraničí a posílání remitancí domů.“* (Palloni a kol. 2001, s. 1264)

Migrační síť tak působí se směru stálého zvyšování intenzity migračních toků, které síť dále rozšiřuje. Vrcholu dosáhne migrační vlna v okamžiku, kdy jsou migrační síť rozšířené natolik, že umožňují bez obtíží migrovat každému, kdo má zájem. Obhájci teorie migračních sítí neaspírují na vysvětlení prvotních příčin migrace. Teorie je chápána jako ahistorická a zkoumá migrační proudy v jejich pozdějším stadiu. Vliv migračních sítí je ale

nadřazen faktorům, které migraci primárně spustily. Dosáhnou-li sítě v cílovém regionu dostatečné velikosti, dojde k vytvoření autonomní sociální struktury a migrace se stává samovolnou a do značné míry nezávislou na ostatních faktorech (Massey a kol. 1993, Light, Bhachu, Karageorgis 1993).

Navazující výzkum migračních sítí

Na Masseyho pojetí migračních sítí reagují v souvislosti s návazností na podnikání imigrantů Light, Bhachu a Karageorgis (1993). Teorii kritizují především za přehlížení strukturálních změn, které migrační sítě vyvolávají v cílových společnostech a ekonomikách. Zdůrazňují, že migrační sítě nejen pomáhají získat svým členům pracovní příležitosti v hostitelské zemi, ale velmi často i pracovní příležitosti samy vytváří a usnadňují přístup k podnikání. Sítě tak pouze nepřebírají příležitosti členům majoritní společnosti pro potřeby imigrantů, ale svou vlastní aktivitou je v regionu také rozmnožují.

Zatímco Massey považuje rozšiřování migračních sítí za setrvalý proces, Light, Bhachu a Karageorgis připomínají limity jejich růstu. Pokud je příliv imigrantů do určitého regionu rychlejší než jeho ekonomický růst, může dojít k „saturační krizi“ (*saturation crisis*). „*Ekonomická saturace nastává v okamžiku, kdy lokalita nebo region nemá žádné pracovní příležitosti nebo ubytování, které mohou novým imigrantům nabídnout.*“ (Light, Bhachu, Karageorgis, 1993, s. 28). Příčinou saturace mohou být, kromě přílišného nárůstu počtu imigrantů, i zásadní politické nebo ekonomické změny. V podmínkách Česka i ostatních postkomunistických zemích by se při aplikaci na vietnamské etnikum dal za takové změny označit politický převrat v roce 1989 a následné vypovězení smluv s vietnamskou vládou o výuce a praxi vietnamských občanů. Následkem saturační krize může být vzrůst nezaměstnanosti imigrantů a návraty do vlasti nebo přesun imigrantů do nové lokality. Přestože Light, Bhachu a Karageorgis uvažují o plošné saturaci na úrovni zemí a mezinárodním přesunu, z mého pohledu je pravděpodobnější saturace lokální či regionální a následné stěhování v rámci země. Přesun do jiného města/regionu nepředstavuje takové legislativní problémy a migrant se pohybuje v rámci stejného kulturního a jazykového prostředí, na které je již do určité míry adaptovaný. Přesun v důsledku saturační krize se může zpočátku jevit jako neasistovaný a individuální (tedy nevyužívající migrační síť), s jednotlivými migranty se ale postupně přesouvá i samotná migrační síť. Celkově je však proces takového přesunu a výběr nové lokality/regionu nejasný a dosud nepopsaný (Light, Bhachu, Karageorgis 1993).

Autoři dále upozorňují, že formování a fungování migračních sítí je ovlivňováno i kulturními odlišnostmi jednotlivých etnik, což je aspekt, který Massey nezmiňuje. Kulturní dispozice mohou ovlivňovat již sklon k migraci. Kromě toho podmiňují i tradiční zaměření některých etnik na řemeslnou výrobu, zemědělství nebo obchod. Zaměření etnik sice mohou změnit politické nebo ekonomické podmínky v cílové zemi, obecně však platí, že různá etnika přirozeně rozvíjí takové ekonomické aktivity, které jsou v jejich kultuře zakořeněny.

Kritikou teorie migračních sítí a jejich explanačních možností se zabývá také Krissman (2005). Za klíčový nedostatek teorie považuje příliš vágní a metaforické pojetí migračních sítí a opomíjení řady významných vztahů a aktérů v rámci sítí. „*Sít' coby neurčitá organizační struktura je chápána intuitivně a koncept je často využíván při diskuzi o obecném charakteru silně idealizovaného sociálního chování.*“ (Krissman 2005, s. 7) Teorie nevyžaduje empirickou a metodologickou přesnost, proto studie z ní vycházející často docházejí k rozporuplným závěrům. Metaforické sítě jsou identifikovány pomocí jejich jednoduché hierarchické struktury, mezi jejímiž členy jsou předpokládány vzájemné (symetrické) vazby. Většina odborníků se úzce zaměřuje na uzavřené příbuzenské sítě, symetrické vazby a geograficky ohraničené skupiny a komunity. Jako alternativu nevyhovujícím východiskům teorie nabízí Krissman tzv. „síťovou analýzu“ (*network analysis*).

Metody „síťové analýzy“ byly vyvinuty mezioborově na konci 90. let. Výzkumy využívající síťovou analýzu zahrnují do migračních sítí nejen přátelské a příbuzenské vazby, které vznikly v zemi původu, ale i řadu dalších aktérů a vztahů. Krissman na základě svého výzkumu mexické imigrace do USA sestavil komplexní schéma „sítě mezinárodní migrace“ (*international migration network*), na kterém doporučuje stavět další studie těchto sítí a které může být podle specifik zkoumané sítě upravováno. Součástí „sítě mezinárodní migrace“ jsou aktéři v domácí zemi (potencionální migranti, jejich zaměstnavatelé, státní představitelé), cílové zemi (pracující migranti, jejich přátelé v majoritní společnosti, zaměstnavatelé, zprostředkovatelé práce, vlastníci nemovitostí, imigrační úřady, státní představitelé) i aktéři operující mezi těmito zeměmi (převaděči, věřitelé). Klíčovým aktérem v síti je tzv. „kotva“ (*anchor*), která je startovacím bodem, od něž se rozvíjí další vazby. Typicky je touto „kotvou“ imigrant-průkopník, který může být v pozici nadřazeného imigrantů nebo úspěšného podnikatele. Aktéři v rámci sítě disponují odlišnou socioekonomickou mocí - od potencionálního migranta s nejmenší mocí po zaměstnavatele a státní představitele v cílové zemi s mocí největší. Také vazby mezi jednotlivými aktéry jsou rozdílné. Krissman, na rozdíl od Masseyho, tvrdí, že velká část vztahů je jednosměrných, a to i mezi příbuznými. V rámci „sítě mezinárodní migrace“ tak fungují různé druhy aktérů, které

svým zapojením v síti sledují různé cíle. Tím se také liší od teorie migračních sítí, která předpokládá jediný účel sítě – pomoci zájemcům o migraci v jejím uskutečnění.

Krissman svůj pohled oponující teorii migračních sítí shrnuje do několika tvrzení. Síť mezinárodní migrace se nikdy nesestává jen z jednotlivců ze stejného rodiště. Migrace se sama neudržuje, vždy ji ovlivňuje řada aktérů ze zdrojové i příjmové země. Hlavním stimulem mezinárodní migrace je stále zájem o pracovní sílu v příjmových zemích.

Shrnutí

Imigraci Vietnamců na území Česka je možné rozdělit do dvou základních období, které se významně liší charakterem, motivy migrace a tedy i teoriemi zahraniční migrace, které na ně lze aplikovat. Zatímco před rokem 1989 přicházeli vietnamští občané do Československa na základě mezivládních smluv o vzdělávání a zaměstnávání Vietnamců (více např. Kocourek 2005, 2004; Brouček 2003a). Na toto období imigrace lze nejlépe aplikovat institucionální teorii. Klíčovými institucemi, které přispěly k imigraci z Vietnamu do Československa (ač ve většině případů dočasné) v té době byly vlády obou zemí.

Jak uvádí Martínková (2003), od poloviny 80. let začala být hlavní motivací vietnamských občanů k pracovnímu výjezdu snaha o zlepšení své ekonomické situace a možnost zaslání různého zboží nakoupeného v Československu. Zatímco do té doby byli adepti na zahraniční pobyt vybíráni především vietnamskými institucemi za zásluhy, nově se Vietnamci začali o své vyslání aktivně snažit (často formou úplatků). Příčinou této aktivity byl především fakt, že ve Vietnamu vzrostlo díky navrátilcům povědomí o možnostech pobytu v zahraničí a osobních výhodách, které mohl přinést (Martínková 2003). Tuto skutečnost lze přičítat působení migračních sítí, které tak ve druhé polovině 80. let začaly nabývat na významu.

Po roce 1989 získala vietnamská imigrace čistě ekonomický a individuální charakter. Na toto období lze aplikovat teorii migračních sítí v její klasické podobě, jak ji představuje Massey (1993). Značnou část imigrace do Česka (respektive Československa) tvořili rodinní příslušníci a známí Vietnamců, kteří v zemi pobývali před rokem 1989. Rozeznat lze také vliv institucí, avšak v jiné podobě než před rokem 1989. Velké množství vietnamských občanů do Česka přicházelo a stále přichází nelegálně za pomoci převaděčů. Roli však mohou hrát i vznikající oficiální vietnamské organizace a sdružení v Česku.

3.2 Etnické podnikání, etnická ekonomika a ekonomické enklávy

Zvýšený sklon některých etnických menšin a skupin k podnikání je významným aspektem působení cizinců v řadě vyspělých zemí a je proto v odborné literatuře poměrně rozsáhle diskutován. Jednou z nejčastěji řešených otázek je, jaké jsou příčiny této zvýšené podnikatelské aktivity. Již v první polovině 20. století poukazoval na specifické způsoby obživy některých etnik Max Weber. Vytvoření vlastní ekonomiky u židovského etnika zdůvodňoval vyloučením a segregací od většinové společnosti. Weber tento druh ekonomiky nazýval kapitalismem páriů (vyděděnců). Chápal ho jako podřadný vůči modernímu kapitalismu, který ho, jak očekával, v budoucnu nahradí (Weber 1930, cit. v Cao 2003).

Weberův směr úvah byl uplatňován i později ve druhé polovině 20. století, když se rozvinula diskuze o rozšiřujícím se etnickém podnikání nových imigračních skupin. Vysvětlení bylo hledáno na úrovni společnosti, která rasovým vyloučením a diskriminací vytváří bariéry bránící imigrantům rovnocenně konkurovat domácímu obyvatelstvu na trhu práce. Imigranti proto buď zaujímají pracovní místa, o která mezi domácím obyvatelstvem není zájem, nebo vyhledávají tržní niky a naplňují tak potencionální poptávku po zboží nebo službách, které mainstreamová ekonomika nepokrývá (Zhou 2004). Zkušenosti z imigračních zemí (včetně Česka) ale ukazují, že podnikatelská aktivita se mezi jednotlivými etnickými skupinami výrazně liší (např. nizozemská studie Rath, Kloosterman 2000). Rozdíly existují i v pohledu různých skupin na obživu prostřednictvím podnikání (způsob rychlého výděлку vs. touha po převzetí podniku příští generací).

Způsoby, jakými se imigranti začleňují do domácí společnosti a ekonomiky jako pracovní migranti nebo podnikatelé, se pokoušeli identifikovat Portes a Rumbaut (1990, cit. v Zhou 2004). Začlenění se odvíjí od podmínek, za jakých migranti opouštěli svou zemi (jejich motivace, finanční zdroje), byli přijati do cílové země (vládní politika, přijetí majoritní společností, existence fungující imigrační komunity) a zda v cílové zemi pobývají legálně nebo nelegálně. Tyto faktory mohou k individuálním, strukturálním a kulturním charakteristikám imigrantů vytvářet příležitosti nebo bariéry.

Vysvětlení podnikatelské aktivity imigrantů v moderních západních společnostech hledali Aldrich a Waldinger (1990, cit. v Zhou 2004). Zdůrazňovali tržní podmínky a možnost přístupu k vlastnictví. Díky zvyšující se poptávce po etnickém zboží dochází k růstu spotřebitelského trhu, který mohou etničtí podnikatelé pokrývat. Poptávka roste jak ze strany

stále početnějších skupin imigrantů, tak ze strany domácího obyvatelstva, které se stále více zajímá o exotické etnické zboží a služby.

Na význam charakteristik jednotlivých skupin upozornili Portes a Zhou (1992, cit. v Zhou 2004), kteří je shrnuli do dvou konceptů "omezené solidarity" (*bounded solidarity*) a "vymahatelných záruk" (*enforceable trust*). Solidarita je ohraničena statusem imigranta a zdůrazňuje společný původ, kulturní dědictví a vzájemné povinnosti mezi majiteli, pracovníky a zákazníky jednoho etnika. Druhý koncept představuje mechanismus poskytující záruky proti porušování úmluv mezi podnikateli a proti přestupkům norem. Etnická skupina má v závislosti na své organizovanosti možnost sankcionovat své členy negativním označením nebo vyloučením. Tyto principy charakteristické pro některé etnické skupiny mohou poskytovat imigrantům při podnikání silnou konkurenční výhodu.

Význam mohou mít i další kulturní dispozice jednotlivých etnických skupin, které zmiňují Light, Bhachu a Karageorgis (1993). Cizinci obvykle rozvíjí po imigraci takovou ekonomickou činnost (obchod, určitý druh řemeslné výroby), která je pro jejich etnikum tradiční a zakořeněná.

Velký význam při rozvoji etnického podnikání je přikládán také migračním a sociálním sítím (Light, Bhachu, Karegeorgis 1993; Salaff, Greve, Wong, Xu 2003; Bagwell 2005). Light, Bhachu a Karageorgis (1993) identifikují několik oblastí, ve kterých migrační sítě podnikatelům pomáhají:

1. Síť dodávají podnikatelům levnou pracovní sílu. Imigranti mají daleko větší šanci získat zaměstnání u podnikatelů své etnické skupiny než u domácích. Etničtí podnikatelé naopak dokáží daleko lépe využít schopností zaměstnanců své etnické skupiny a lépe je ohodnotit.
2. Migrační síť poskytuje podnikatelům informace o oborech, ve kterých je nejlepší podnikat, o cenách, technologiích, obchodních metodách aj. Síť funguje jako komunikační kanál, který je navíc díky vzájemné důvěře spolehlivý.
3. Síť poskytuje i další formy vzájemné pomoci, například půjčky, zaučení nově příchozích, asistenci při jednání na úřadech, dodavatelské a zákaznické vazby aj.

S podnikatelskou aktivitou imigrantů úzce souvisí koncept **etnické ekonomiky**. Mezi prvními rozvíjeli koncept etnické ekonomiky Bonacich a Modell (např. Bonacich a Modell 1980). Etnickou ekonomiku definovali jako "*samostatně činné osoby, zaměstnavatele, zaměstnance a neplacené rodinné spolupracovníky jakékoliv etnické nebo imigrační skupiny*" (Bonacich a Modell 1980, cit. v Light, Gold 2000, s. 9). Objevovaly se různé

pohledy na to, jak etnickou ekonomiku chápat ve vztahu k ekonomice domácí (nebo také mainstreamové). Přestože etnická ekonomika obvykle pokrývá odvětví a zaměstnání typická pro sekundární sektor pracovního trhu (viz teorie dvojího pracovního trhu, kap. 3.1), může svým účastníkům poskytovat některé výhody (zvyšování kvalifikace, sociálního statusu), které jsou charakteristické především pro primární sektor (Bailey, Waldinger 1991). Proto bývá etnická ekonomika někdy vnímána jako součást primárního sektoru (Wilson, Martin 1982, cit. v Bailey, Waldinger 1991), jindy jako součást sekundárního sektoru (Greve, Salaff 2005) nebo jako třetí typ pracovního trhu (Portes 1981, cit. v Bailey, Waldinger 1991).

Definici etnické ekonomiky posunuli Light a Gold (2000), kteří rozlišili tři její podtypy – „ekonomiku vlastněnou etnikem“ (*ethnic ownership economy*), "ekonomiku etnických enkláv" (*ethnic enclave economy*) a "ekonomiku kontrolovanou etnikem" (*ethnic-controlled economy*). Pomocí výše uvedené definice etnické ekonomiky charakterizovali první podtyp, který je založený na vlastnických právech etnických majitelů a sestává se z malých a středních firem v rukou etnických podnikatelů a jejich etnických spolupracovníků a zaměstnanců. "Ekonomika kontrolovaná etnikem" pak představuje obory, povolání a organizace v rámci hlavního (mainstreamového) pracovního trhu, v nichž jsou etničtí zaměstnanci (nikoliv majitelé) trvalou početnou pracovní silou. Moc etnické pracovní síly v této ekonomice pramení z jejich počtu, sdružování a organizace. O etnické ekonomice lze tedy hovořit i u etnických skupin, které se nevyznačují vysokou mírou podnikatelské aktivity, ale mají kontrolu nad zaměstnáváním svých členů v neetnických firmách nebo veřejném sektoru. Zatímco mezi "ekonomikou vlastněnou etnikem" a "ekonomikou kontrolovanou etnikem" spočívá rozdíl v majetkových právech, "ekonomika etnických enkláv" se odlišuje od "ekonomiky vlastněné etnikem" v prostorovém shlukování etnických firem a také v komplexnějším odvětvovém zaměření.

Odlišnosti **etnických ekonomických enkláv** od etnické ekonomiky shrnuje Zhou (2004). Ekonomická enkláva vyžaduje fyzickou koncentraci v etnicky specifickém prostředí, zejména v jejím počátečním vývoji je nezbytná blízkost etnických zdrojů a zhuštění vztahů. Sdružování ekonomických aktivit v prostoru umožňuje jejich diverzifikaci, zahrnuje tedy obchod i výrobní činnost. Ekonomika v enklávě nepokrývá jen tržní niky, ale působí i v odvětvích typických pro majoritní ekonomiku.

Rozsáhlou diskuzi vyvolává otázka, zda přináší etnická ekonomika a ekonomické enklávy imigrantům nějaká pozitiva (např. Zhou 2004; Zhou, Logan 1989; Logan, Alba, Stults 2003), jednoznačný výsledek této debaty ale neexistuje. Zhou (2004) zmiňuje několik uvažovaných okruhů přínosů:

- Etničtí podnikatelé vytváří pracovní příležitosti i pro další členy svého etnika, snižují tak hrozbu nezaměstnanosti imigrantů. Pomáhají překonat cizincům případné ekonomické krize lépe, než kdyby byli všichni zaměstnáni v rámci domácí ekonomiky, kde se soustředili v sekundárním sektoru a byli by mezi prvními, kterým by hrozilo propuštění.
- Etnické podnikání snižuje konkurenci mezi cizinci a domácím obyvatelstvem na trhu práce, omezuje tak případné sociální napětí.
- Etnické podnikání zvyšuje schopnosti a kvalifikaci imigrantů. V ekonomických enklávách dochází díky úzkým vazbám k přenosu znalostí.
- Etnické podnikání přináší imigrantům vyšší příjmy než by přinášela jiná forma ekonomické aktivity.

Různé studie reagují na tato tvrzení protichůdně. Například Logan, Alba a Stults (2003) neshledali žádné významné výhody, které by etnické podnikání imigrantům přinášelo. Zjištěné vyšší příjmy etnických podnikatelů jsou dány delší pracovní dobou, relativně jsou tedy jejich výdělky stejné nebo nižší. Zhou a Logan (1989) upozorňují na rozdílné výsledky u různých etnických skupin v různých lokalitách. Naproti tomu Light a Gold (2000) prohlašují, že etnické podnikání cizincům výhody nepopíratelně přináší a že je potřeba přehodnotit asimilační politiky usilující o co největší zaměstnanost cizinců v majoritní ekonomice.

Shrnutí a aplikace na vietnamskou skupinu v Česku

Vietnamská etnická skupina je mezi významnými cizineckými skupinami v Česku podnikatelsky neaktivnější a proto je na místě otázka, co toto etnikum k jeho způsobu obživy dovedlo. Faktory vyloučení z majoritní ekonomiky a znevýhodnění na trhu práce bývají zmiňovány i v českých podmínkách. Na první pohled by jim nasvědčovala i historie působení Vietnamců v Česku – zaměstnávání v průmyslových podnicích do roku 1990 a následné rychlé vypovězení smluv mohlo vést k hledání náhradního způsobu obživy. Slabá znalost českého jazyka Vietnamce také velmi znevýhodňuje na pracovním trhu. Proti tomuto vysvětlení ale hovoří Brouček (2003a), který reprodukuje svědectví o působení Vietnamců na lesnickém učilišti před rokem 1989. Již tehdy se Vietnamci ve svém volném času místo studia věnovali nákupu a prodeji různého zboží nebo drobné výrobě oděvů. Podobně píše o tradici obchodování ve Vietnamu Kocourek ve studii Drbohlava a Ezzeddine-Lukšíkové (2004): *„Obchodníci vždy tvořili ve Vietnamu tradiční avšak menšinovou společenskou vrstvu. Zejména v jižním Vietnamu sahá tradice obchodování daleko do historie.*

V současném Vietnamu je pouliční obchod naprosto běžnou záležitostí...“ (Drbohlav, Ezzeddine-Lukšíková 2004, s. 40). Tyto argumenty podporují předpoklady vlivu kulturních dispozic a zakořeněných tradic. Výsledné vysvětlení zřejmě bude kombinací uvedených vlivů – ztráty dosavadního zaměstnání po roce 1989, slabé znalosti češtiny (dané velkou odlišností jazyků i minimální podporou výuky) a tedy znevýhodnění na trhu práce, kulturních dispozic (obchodnické sklony i individualismus a potřeba nezávislosti) i ekonomických příležitostí na počátku 90. let (poptávkou po levném zboží a vysokým cenovým gradientem mezi Českem a sousedním Německem a Rakouskem). Tyto faktory ale vysvětlují především rozvoj podnikání na počátku 90. let, kdy se vietnamské obchodování jeví jako dočasná záležitost. Vietnamci si však udržují svůj charakteristický způsob obživy i v současnosti, přestože zřejmě dochází k určitému kvalitativnímu posunu.

Přestože jsou Vietnamci v Česku převážně podnikatelským etnikem, svým charakterem se jejich ekonomika odlišuje od klasického chápání etnické ekonomiky v literatuře. Etnická ekonomika se obvykle sestává jak z etnických podnikatelů (samostatně činných i zaměstnavatelů), tak jejich etnických zaměstnanců a spolupracovníků. Vietnamští podnikatelé jsou ale v českém prostředí z organizačního hlediska výrazně fragmentováni a status zaměstnanců a zaměstnavatelů téměř chybí. Přesto bezpochyby o určitý typ etnické ekonomiky jde, protože v Česku nelze hovořit o působení Vietnamců v domácí (či mainstreamové) ekonomice.

Vytváření etnických ekonomických enkláv je ve vyspělých imigračních zemích běžným jevem, v Česku je ale zatím spíše v počátcích a náznacích. I přes výraznou koncentraci vietnamského etnika v některých oblastech lze zatím hovořit pouze o jedné vietnamské ekonomické enklávě - tržnice SAPA v Praze Libuši, kterou se ve své magisterské práci komplexně zabývala Štěpánková (2006). Tržnice je uzavřeným komplexem, který koncentruje kromě maloobchodních i velkoobchodních aktivit i řadu služeb poskytovaných v rámci vietnamské komunity, naplňuje tedy výše uvedené požadavky definice etnické ekonomické enklávy.

3.3 Prostorové rozmístění, lokalizační rozhodování a mobilita imigrantů v odborné literatuře

Chování imigrantů v prostoru hostitelských zemí je jedním z hlavních témat výzkumu v oblasti mezinárodní migrace a získává pozornost odborníků již řadu desetiletí. Silnou tradici má výzkum této problematiky v USA a do značné míry i ve skandinávských zemích. V českých podmínkách zůstává zatím poměrně omezený především z důvodu slabých datových zdrojů, které se začínají rozšiřovat až v posledních letech.

V této části budou představeny vybrané zahraniční i české studie, které se zabývají prostorovými aspekty imigrace v různých zemích. Budou sledovány výzkumné otázky, metody výzkumu i dosažené poznatky a zároveň bude diskutována jejich možná aplikace na české prostředí a použitelnost pro vietnamskou menšinu.

Oblast zájmu většiny studií lze rozčlenit do několika okruhů výzkumných otázek:

1. Jaký je charakter prostorového rozmístění imigrantů ve srovnání s domácím obyvatelstvem? Dochází ke koncentraci nebo disperzi s rostoucí délkou pobytu a prohlubující se integrací do majoritní společnosti?
2. Jaká je intenzita vnitřního stěhování imigrantů ve srovnání s domácím obyvatelstvem a jak se liší mezi jednotlivými skupinami imigrantů?
3. Jaké individuální a regionální faktory ovlivňují sídelní preference a lokalizační rozhodování imigrantů? Jak se tyto sídelní preference imigrantů liší od preferencí domácího obyvatelstva a jak se liší mezi jednotlivými etnickými skupinami? Jak se tyto faktory liší v případě primární migrace / prvotních voleb (příchod do země) a sekundární migrace / následných voleb (následné vnitřní stěhování v rámci země)?

Zahraníční odborná literatura

V otázce odlišnosti **prostorového rozmístění imigrantů** od rozmístění domácího obyvatelstva se všechny výzkumy shodují na vyšší míře územní koncentrace imigrantů. Studie, které sledují rozmístění odděleně pro jednotlivé národnosti, však zjistily poměrně velké rozdíly (Bartel 1989; Funkhouser 2000; Åslund 2001). Bartel (1989) při svém výzkumu v USA rozlišovala tři skupiny imigrantů podle národnosti - Hispánce, Asiaty a Evropany. Nejvyšší index segregace vykázali imigranti hispánského původu, výrazně nižší pak Asiaté a nejrovnoměrěji rozmístění byli Evropané. Funkhouser (2000) uplatnil podrobnější členění na jednotlivé národnosti, za které sledoval koncentraci v tzv. primárních

a sekundárních sítích a enklávách (oblastech dosahujících hranice 20 000 respektive 5 000 imigrantů dané národnosti). Podobně jako Bartel, i Funkhouser ve svém pozdějším výzkumu v USA identifikoval největší koncentraci v případě imigrantů z Latinské Ameriky. Míra územní koncentrace asijských imigrantů byla výrazně různorodá, přičemž nejvyšších hodnot dosáhli imigranti z Hong Kongu, Číny a Filipín. Nejnižších hodnot naopak dosáhli Laosané a Kambodžané, což je důsledek vládního programu rovnoměrného usidlování uprchlíků. Vietnamci vykazali v rámci Asiatů jednu z nejnižších hodnot koncentrace. Nejrovnoměrněji byli vzhledem k domácímu obyvatelstvu rozmístění opět Evropané, s výjimkou polských a ruských imigrantů.

Vývoj prostorového rozmístění imigrantů lze sledovat z dvou souvisejících pohledů - změna rozmístění jako takového a vývoj rozmístění s prodlužující se dobou pobytu imigrantů v zemi. Za předpokladu, že je imigrace určitého etnika do země prakticky uzavřeným procesem (nárazová imigrační vlna, např. v důsledku válečného konfliktu), je možno tyto pohledy sloučit. V opačném případě je ideální sledovat stěhování imigrantů v zemi prostřednictvím panelových dat, která jsou ale k dispozici vzácně. Mezi odborníky obecně panuje očekávání, že s délkou života v zemi imigrace a prohlubující se integrací by měli imigranti směřovat k větší prostorové disperzi. Výsledky pozorování ale na tuto hypotézu odpovídají nejednotně. Bartel (1989) srovnávala rozmístění imigrantů žijících v USA kratší (5-10 let) a delší (10-15 let) dobu a neshledala mezi těmito populacemi signifikantní rozdíly. Přesto z panelových dat vyplynulo, že intenzita stěhování imigrantů v rámci země je vysoká, a to zejména v případě Asiatů. Pohyb v zemi déle žijících imigrantů ale oproti očekávání disperze směřoval ve velké míře i z oblastí s nízkou koncentrací imigrantů do oblastí s vysokou koncentrací (opět především u asijských národností).

V pozdějším období (mezi roky 1980 a 1990) sledoval v USA vývoj koncentrace imigrantů Funkhouser (2000) a zjistil výrazné rozdíly podle původu imigrantů. Zatímco koncentrace Evropanů a Kanadčanů se ve sledovaném období snížila, koncentrace (již tak nerovnoměrně rozmístěných) imigrantů z Latinské Ameriky a Asie dále vzrostla.

Borgegård, Håkansson a Müller (1998) sledovali rozmístění cizinců v imigrační historii Švédska. Upozornili na silný vliv typu migrace (pracovní síla, rodinní příslušníci, uprchlíci) a imigrační politiky země. V 60. a 70. letech byl příchod cizinců do Švédska vynucen expandujícím výrobním sektorem a cizinci se soustředili do průmyslových regionů. Od 80. let ale začala švédská vláda zaměstnávání cizinců v průmyslu omezovat ve prospěch domácího obyvatelstva, což společně s prosazující se imigrací rodinných příslušníků dříve příchozích vedlo k rostoucí koncentraci do metropolitních oblastí. Rozmístění jednotlivých

národnostních skupin se tak významně odlišuje v závislosti na podmínkách, za jakých imigrace v daném období probíhala. Autoři také upozorňují na možnost odlišných tendencí na různých řádovostních úrovních. Zatímco na celostátní úrovni může docházet k disperzi imigrantů, na lokálních nebo regionálních úrovních může naopak koncentrace narůstat.

Vnitřním stěhováním imigrantů a jeho souvislostí se sociální mobilitou v prostředí Švédska se zabýval Andersson (1996). Ve srovnání s domácím obyvatelstvem konstatuje vyšší intenzitu stěhování imigrantů, opět ale dochází k významným odlišnostem mezi jednotlivými národnostmi. Vyšší intenzitu stěhování „nových“ etnických skupin zdůvodňuje častějším stěhováním imigrantů v prvních dvou letech pobytu v cizí zemi. V sociálním kontextu upozorňuje, že zatímco pro domácí obyvatelstvo znamená přestěhování se obvykle nárůst sociálního statusu (vzrůst vzdělanosti, lepší ekonomické zúročení svých schopností), v případě imigrantů je přestěhování často doprovázené snížením sociálního statusu.

Pozornost zaslouží také studie, které zkoumaly dopad vládních politik řízeného umístění imigrantů nebo uprchlíků (Åslund 2001; Damm 2004a; Damm 2004b; částečně Andersson 1996). Tento přístup byl uplatňován například ve Švédsku (*Whole of Sweden Strategy* - 1985-1994) a Dánsku (1986-1998). Politiky byly zaměřeny na imigranty se statutem uprchlíka s cílem dosáhnout rovnoměrného rozmístění po celé zemi (i v malých obcích) za účelem intenzivnější integrace do majoritní společnosti. Součástí systému nebyla povinnost pro uprchlíky v přidělené obci zůstat, čehož odborníci využívali pro výzkum vnitřního stěhování, neboli sekundární migrace (*secondary migration*) či následných voleb (*subsequent location choices*). Jak ukazuje Åslund (2001), umělé umístění uprchlíků sice nevyvolalo intenzivnější vnitřní stěhování než v případě imigrantů přichozích před zavedením systému, odchozí ale z určených obcí směřovali do oblastí s vysokým podílem imigrantů. Andersson (1996) naproti tomu uvádí, že díky systému k výraznému vzrůstu intenzity vnitřního stěhování imigrantů došlo a toto následné vnitřní stěhování bylo územně velmi nerovnoměrné. Oba autoři se shodují, že politika byla úspěšná jen krátkodobě a po dočasné disperzi uprchlíků došlo k opětovnému nárůstu koncentrace. Na podobný jev v českých podmínkách poukazuje i Uherek (2003). Jak uvádí, v minulosti se i v Česku projevilo, že druhotná migrace přistěhovalců uměle umístěvaných do venkovských enkláv směřovala do měst i za cenu zhoršení bytových podmínek (případ řeckých politických imigrantů v 50. letech).

Otázka **faktorů ovlivňujících prostorové rozmístění cizinců** (nebo jen okolností s ním souvisejících) je zřejmě nejširší a nejobsáhlejší otázkou, kterou se zde představené studie zabývají. Někteří autoři se pokoušejí vysvětlit rozmístění komplexně (Bartel 1989;

Zavodny 1999; Åslund 2001), jiní se zaměřují jen na určitý vybraný okruh vlivů a souvislostí (Chiswick, Miller 2002; Andersson 1996; Bauer, Epstein, Gang 2002; Borjas 1998).

Bartel (1989) zkoumala vliv několika především regionálních faktorů – podílu dané etnické skupiny na populaci regionu (předpoklad pozitivní korelace), vzdálenosti regionu od země původu skupiny (předpoklad vyšších nákladů na migraci s větší vzdáleností), populační velikosti regionu (předpoklad vlivu počtu pracovních příležitostí) a dalších ekonomických charakteristik (výše mezd, míra nezaměstnanosti, dostupnost sociální podpory). Z individuálních faktorů byla kromě národnosti sledována vzdělanost (délka vzdělávání), věk, výše příjmu a znalost angličtiny. Nejsilnější vliv vykazala přítomnost stejného etnika v regionu, a to u všech skupin nezávisle na délce pobytu. Závislost však klesá s rostoucí vzdělaností imigrantů. Vzdálenost od země původu byla významná jen v případě hispánských imigrantů. Z individuálních faktorů je významná pouze vzdělanost imigrantů, která snižuje koncentraci a také zvyšuje mobilitu imigrantů.

Zavodny (1999) pojímá hledání vysvětlujících faktorů rozmístění cizinců v USA komplexněji. Cizince člení podle důvodu migrace na ekonomické imigranty, cizince migrující za účelem scelení rodiny, uprchlíky a zlegalizované nelegální imigranty. Předpokládá, že klíčové faktory budou pro tyto skupiny do určité míry odlišné. Silný vliv na všechny typy cizinců očekávala autorka u celkové populační velikosti regionu. Počet cizinců v regionu by měl také ovlivňovat rozmístění všech imigrantů, nejvíce však migrujících za účelem scelení rodiny. Ekonomické charakteristiky (nezaměstnanost, výše hodinové mzdy ve výrobním sektoru) by měly být významné v případě ekonomických imigrantů. Dále je sledována míra přerozdělování daní a dostupnost sociální pomoci. Populační velikost se skutečně ukázala být významnou, stejně tak přítomnost cizinců (zejména v případě uprchlíků a imigrantů - rodinných příslušníků). Nezaměstnanost ovlivňovala negativně rozmístění především ekonomických imigrantů, pro které byla klíčová i výše mezd. Sociální štedrost byla významná jen pro uprchlíky. Zavodny sledovala vliv uvedených faktorů i pro jednotlivé národnosti, mezi nimi i pro vietnamské imigranty. Rozmístění Vietnamců vykazovalo podle autorky nejsilnější závislost na výši mezd a populační velikosti, vliv podílu cizinců v regionu byl poměrně významný, ale mezi sledovanými národnostmi nejnižší.

Téměř shodné faktory jako předchozí studie použil ve svém výzkumu ve Švédku i Åslund (2001), pouze místo podílu všech cizinců v regionu uvádí podíl cizinců příslušné národnosti. Díky dostupnosti dat o vnitřním stěhování v důsledku výše zmiňované švédské vládní politiky umisťování uprchlíků neověřuje Åslund vliv faktorů na výsledné rozmístění, ale přímo na výběr obce přistěhování a rozhodnutí o opuštění stávajícího bydliště.

Předpokládá však, že u obou procesů budou hrát roli stejné faktory (ale v opačném směru). Pravděpodobnost vystěhování se ze stávající obce snižuje přítomnost většího počtu imigrantů stejné národnosti, populační velikost obce, vysoká zaměstnanost cizinců a překvapivě i nízké mzdy, což si autor vysvětluje tendencí uprchlíků vybírat si méně prosperující oblasti. Na rozdíl od výsledků Zavodny nebyla sociální štedrost obce shledána signifikantní. Faktory ovlivňující výběr cílové obce (zvláště zjišťované pro primární migraci – příchod do země a sekundární migraci – následné vnitřní stěhování) jsou skutečně velmi podobné faktorům ovlivňujícím setrvání v obci. Mezi primární a sekundární migrací byla odhalena zajímavá odlišnost ve vyšším významu sociálního systému při primárním rozhodování. Proti obecnému předpokladu postupné disperze imigrantů hovoří srovnatelně významný faktor početné cizinecké komunity pro primární i sekundární rozhodování.

Andersson (1996) si ve své studii hledající souvislost geografického rozmístění a mobility se sociální mobilitou imigrantů kladl otázky, zda zvýšení / pokles sociálního statusu znamená snižování / zvyšování územní koncentrace a zda mají imigranti s rostoucím sociálním statusem a domácí obyvatelstvo s rostoucím sociálním statusem stejné sídelní preference. Výsledky ukázaly, že rozmístění imigrantů s vysokým příjmem se od rozmístění všech imigrantů významně neliší. Ze srovnání s domácím obyvatelstvem ale vyplynulo, že zatímco švédští obyvatelé s vyššími příjmy se nadměrně soustřeďují především do metropolitní oblasti, obraz nadměrně zastoupených cizinců s vyššími příjmy je spíše mozaikový. Podobně je domácí obyvatelstvo s rostoucím sociálním statusem zastoupeno především v metropolitní oblasti, cizince s rostoucím sociálním statusem lze nalézt rovnoměrněji rozmístěné ve více oblastech.

Důvody silné koncentrace imigrantů a její dopady na jazykové znalosti zkoumali v USA Chiswick a Miller (2002). Autoři identifikují tři principy, na základě kterých se nově přichozí imigranti v zemi usidlují:

- místa vstupu – tendence zůstat v okolí přístavů (dříve), letišť, hranic
- blízkost rodiny, přátel a dříve usídlených krajanů
- velká nabídka pracovních příležitostí

Zároveň vyslovují tvrzení, že význam prvních dvou principů se s délkou života v zemi snižuje. Odmítají vysvětlení vlivu blízkosti krajanů pouhým konstatováním tendence k „soudržnosti“, kterou považují za vágní pojem. Místo toho hledají odůvodnění v úsporách v oblastech komunikace, přenosu informací, spotřeby aj.

Pokud je jazyk imigrantů odlišný od jazyku hostitelské země, jsou náklady na komunikaci vysoké. Naučení se cizího jazyku je dlouhodobý a nákladný proces.

Komunikační náklady je možno snížit v jazykově koncentrované oblasti, kdy dřívější jazykově pokročilí imigranti mohou etnické menšině poskytovat překladatelské služby. Odhlédneme-li od lingvistického aspektu, etnické koncentrace poskytují informační sítě, které jsou cenné z hlediska sociálních, pracovních i jiných aktivit. Nedokáží-li se imigranti v hostitelské zemi napojit na informační sítě používané domácím obyvatelstvem, mohou využívat etnické informační sítě.

Cizinci se od domácího obyvatelstva mohou kromě jazyka odlišovat v řadě dalších etnicky specifických věcech - konzumovaných potravinách, oblečení, slavených svátcích, náboženských obřadech, sledovaných mediích, sociálních organizacích atd. Spotřební charakteristiky odlišné od majoritní společnosti bývají označovány jako "etnické zboží". Etnickým zbožím jsou chápány nejen fyzické výrobky, ale i služby a sociální interakce s krajanů (Chiswick, Miller 2002). Spotřební náklady pro etnickou skupinu se liší podle reálné tržní ceny tohoto zboží, ale i podle významu etnického zboží pro imigranty a velikosti skupiny využívající zboží. S rostoucí etnickou komunitou se díky úsporám z rozsahu cena zboží snižuje. Spotřeba etnického zboží klesá s přizpůsobováním se majoritní společnosti a prohlubující se asimilací. Etnické zboží tak může ovlivňovat územní koncentraci cizinců a také rozdílnost prostorového rozmístění mezi jednotlivými etnickými skupinami.

Hlavním cílem Chiswicka a Millera (2002) bylo zjistit, zda život v jazykově koncentrované oblasti a tedy menší nutnost používat jazyk hostitelské společnosti vede k horší znalosti tohoto jazyka. Studie ukázala, že cizinci žijící v oblastech s nižším podílem cizinců mluvících stejným jazykem jsou ve znalosti angličtiny pokročilejší. Potvrdil se i předpoklad, že cizinci s lepší znalostí angličtiny dosahovali vyšších příjmů.

K obdobným výsledkům došli i Bauer, Epstein a Gang (2002), kteří se soustředili na mexické imigranty v USA. Ani z jedné studie ale jednoznačně nevyplývá, co je ve zjištěné souvislosti příčinou a následkem. Vysvětlením může být i skutečnost, že cizinci, kteří žijí v zemi delší dobu a mají lepší jazykovou znalost, nevyhledávají oblasti s vysokým podílem svých krajanů. Autoři dále došli na základě analýzy k závěru, že podíl cizinců stejné národnosti zvyšuje atraktivitu regionu jen do určité výše. Velmi vysoký podíl naopak pravděpodobnost výběru regionu imigrantem snižuje.

Vliv individuálních charakteristik a charakteristik jednotlivých skupin na etnickou segregaci zkoumal Borjas (1998). Sledovanými faktory byla vzdělanost, „etnický kapitál“ (měřený vzdělaností předků) a výše příjmů. U všech zmíněných faktorů prokázal autor jejich negativní vliv na míru rezidenční segregace.

Česká odborná literatura

Uvedené zahraniční studie často vycházejí z dlouhodobě vedených podrobných datových databází nebo rozsáhlých longitudinálních průzkumů. Studie prováděné v českém prostředí mají daleko omezenější možnosti, a to v ohledu šíře dat i jejich dosahu do minulosti. Významně k problematice prostorového rozmístění cizinců v Česku přispěla Čermáková (2002). Ve své magisterské práci zkoumala rozmístění cizinců celkově i jednotlivě pro osm státních občanství a pokusila se nalézt vysvětlení pomocí vícenásobné regresní analýzy, do níž vstupovalo osmnáct regionálních faktorů. Vybrané faktory byly tematicky rozčleněny do šesti skupin postihujících situaci na trhu práce, ekonomickou strukturu, sídelní a populační strukturu, situaci na trhu s byty, existenci migračních sítí a vnitřní migraci. Autorka zvolila široké pokrytí faktory, které se odrazilo v menší koncepčnosti a ponechalo rezervy v hledání logických souvislostí. Ve výsledku se tak minimálně v případě cizinců s vietnamským občanstvím nepodařilo uspokojivě identifikovat vysvětlující faktory. Diskutovat lze i o některých zvolených faktorech. Například existence a vliv migračních sítí jsou ověřovány prostřednictvím faktorů migračního salda všech cizinců a podílu všech cizinců na populaci. Migrační sítě jsou však, alespoň podle pojetí Masseyho (1993), ohraničené společným původem a při rozdílném charakteru rozmístění jednotlivých státních občanství tak nelze skutečnou závislost odhalit. Vztahy v rámci migračních sítí je potřeba hledat především mezi cizinci jedné národnosti. Podobně není vhodné ověřovat, zda cizinci „nahrazují stěhující se uvnitř země, nebo se soustřeďují do stejných regionů a tím dochází k vzájemné konkurenci“ (Čermáková 2002) pomocí korelace počtu cizinců na 1000 obyvatel (charakteristiky stavu) a salda vnitřní migrace v regionu (dynamického ukazatele).

Dalším výzkumem prostorového rozmístění cizinců v Česku navázal Valenta (2006), který se zaměřil na rozmístění v rámci Prahy. Stejně jako Čermáková (2002) si zvolil několik nejvýznamnějších cizích státních občanství (Ukrajince, Slováky, Vietnamce, Rusy, Číňany a Američany) a srovnával jejich rozmístění s majoritní populací i mezi sebou navzájem. Kvantitativní šetření na základě dat z cenzu 2001 doplnil vlastním kvalitativním výzkumem tří největších cizineckých komunit, který ale směřoval spíše na postižení komplexní charakteristiky komunity než na bližší objasnění prostorového rozmístění. Hlavními poznatky studie byla nerovnoměrnost rozmístění imigrantů v prostředí Prahy vůči domácí populaci i mezi jednotlivými skupinami a větší míra koncentrace cizinců z kulturně a jazykově odlišnějších zemí (Číňané, Vietnamci, Američané).

Cizinci v městském prostředí v Česku se zabýval Uherek (2003). Uvádí, že cizinci obecně preferují bydlení ve městech, nejde ale o univerzálně platné pravidlo. Jako příklad

cizinců, kteří nejsou v českém prostředí typicky městskou komunitou, zmiňuje právě Vietnamce. Jako hlavní důvod koncentrace cizinců do měst vidí skutečnost, že: „...*migrující skupiny mají v městském prostředí dobré předpoklady pro začlenění do městských organismů díky adaptaci městského obyvatelstva na komunikaci s lidmi, které sice osobně neznají, ale reagují na jejich vnější chování...*“ (Uherka 2003, s. 200). Významná je také široká nabídka zaměstnání (a to i kvalifikovaného), možnost ubytování (byť za vyšší ceny) a vlastní etnická a příbuzenská síť, která přitahuje další příslušníky. Autor dále v českých podmínkách identifikuje tři strategie imigrantů uplatňované vůči cílovému prostředí:

- pracovně migrační – typická pro dočasné migranty (ukrajinské, polské); imigranti se soustředí hlavně do městského prostoru, ale nekvalifikovaní i na venkov
- multikulturní – imigranti v městském prostředí často vytváří ohraničené etnické celky (v Česku zatím jen náznakově); lze sem zařadit čínskou komunitu, která se adaptuje jen na některých nezbytných úrovních (podnikatelské aktivity)
- asimilační – představována imigranty, kteří v zemi hodlají zůstat (Slováci), nevytváří enklávy, jsou špatně pozorovatelní, jejich ekonomická činnost je diverzifikovaná

Vietnamští imigranti podle Uherka uplatňují otevřenější multikulturní strategii, od druhé generace očekává větší integraci a přiblížení se asimilační strategii.

Závěr a možnosti aplikace na výzkum Vietnamců v českém prostředí

Prostorové chování cizinců v zemích imigrace se významně odlišuje od chování domácího obyvatelstva. Výrazné rozdíly jsou i mezi jednotlivými národnostmi. Zjednodušeně lze tvrdit, že imigranti ze vzdálenějších, kulturně a jazykově odlišnějších zemí mají sklony ke geograficky nerovnoměrnějšímu rozmístění, zatímco cizinci se srovnatelně vyspělých a kulturně blízkých zemí se z hlediska sídleních preferencí odlišují od domácího obyvatelstva méně.

Rovnoměrnost rozmístění narušují především dvě základní tendence imigrantů – vyhledávat velká města a shlukovat se v oblastech s již existující komunitou stejné národnosti, což může, ale zdaleka ne vždy musí znamenat totéž. Upřednostňování měst bývá vysvětlováno různými důvody, od ekonomických po psychologické. Nejčastěji bývá uváděna větší nabídka pracovních příležitostí, bytů, anonymní prostředí, tolerantnější společnost (Bartel 1989; Andersson 1996; Uherka 2003; Čermáková 2002). Tyto důvody ale bezpochyby hrají pro různé národnosti různou roli. V českém prostředí bude tolerantnější společnost mít okrajový význam pro slovenské občany, případně i polské nebo ukrajinské.

Široká nabídka bydlení, která s sebou ve městech nese i vyšší ceny, bude pro cizince z rozvojových zemí spíše odrazujícím faktorem. A rozsáhlá nabídka pracovních příležitostí bude mít pravděpodobně téměř nulový význam právě pro vietnamské imigranty, kteří jsou dominantně samostatně výdělečně činní. Pro vietnamské podnikatele by tak z ekonomických faktorů měl být atraktivní velký spotřebitelský trh se spíše slabší kupní silou.

Tendence cizinců se v prostoru shlukovat může být dána přirozenou potřebou být ve společnosti osob se stejným původem, vyznáním, tradicemi, hodnotami, ale i pragmatickými aglomerizačními úsporami (viz Chiswick, Miller 2002) nebo jen intenzivní imigrací za účelem sjednocení rodiny. Závislost rozmístění či usidlování cizinců na vysokém podílu všech cizinců v regionu bývá někdy chápána jako vliv migračních sítí (Čermáková 2002). Migrační sítě ve svém užším pojetí jsou nicméně především vazbami mezi imigranty stejného původu. V širším pojetí pak zahrnují i vazby na majoritní společnost, místní a zahraniční instituce aj. Zřejmě ještě pádnějším argumentem proti ověřování migračních sítí tímto způsobem je fakt, že ani prokázaná lokalizace imigrantů do regionů s již fungující komunitou cizinců stejné národnosti nemusí nutně znamenat vliv migračních sítí. Migrační sítě sice samy o sobě mohou přivádět do regionu nové imigranty (Massey 1993), jsou ale vytvářeny až postupně a region tak v počátcích přílivu cizinců musí být atraktivní i jinými faktory. Samotné zjištění statistické závislosti nemůže odhalit, zda jsou imigranti skutečně přitahováni prostřednictvím migračních sítí, nebo zde stále ještě působí prvotní faktory.

Často ověřovanými faktory jsou také různé charakteristiky regionálních ekonomik – míra nezaměstnanosti, míra zaměstnanosti cizinců, výše mezd, ale i charakteristiky sociálního systému (např. průměrná výše sociálních příspěvků). Je nutno si uvědomit, že řada z těchto ekonomických faktorů může vykazovat falešnou korelaci. Metropolitní regiony se obecně vyznačují nižší mírou nezaměstnanosti a vyššími mzdami. Zjištěná závislost rozmístění cizinců na těchto charakteristikách je tak ve skutečnosti pravděpodobně jen další výpovědí o atraktivitě velkých měst. Při sledování vlivu socioekonomických charakteristik je tak nutno pečlivě uvážit jejich výběr. Nastavení sociálního systému není v Česku (na rozdíl například od USA) významně regionálně diferencováno, proto zřejmě nebude hrát významnou roli. Jeho vliv na rozmístění vietnamské minority by měl navíc být marginalizován známou ekonomickou a sociální samostatností Vietnamců (Kocourek 2005; Brouček 2003a; Hurrell 2006 aj.), počet vietnamských žadatelů o státní podporu je v Česku naprosto minimální. Proto nebude dopad sociálního systému na rozmístění Vietnamců v Česku v této práci zvažován.

Přestože většina zahraničních studií sledovala charakter prostorového rozmístění i za jednotlivé národnostní skupiny, případné srovnání rozmístění vietnamských imigrantů v různých zemích je problematické. Zatímco v Česku je vietnamské etnikum jedním z nejpočetnějších, v USA ani západoevropských zemích mezi nejvýznamnější nepatří a není tedy mezi hlavními sledovanými skupinami. Alespoň částečně ale můžeme některé poznatky ze zkušeností zemí s kompletnějším spektrem etnických skupin získat. Asijsí imigranti obecně nepatří mezi nejvíce územně koncentrované a segregované minority. Ještě méně rovnoměrným rozmístěním se vyznačují imigranti z Afriky a Blízkého Východu, v USA pak z Latinské Ameriky. Jednotlivé asijské národnosti jsou ale silně diferencovány a alespoň podle zkušeností z USA patří vietnamští imigranti mezi rovnoměrněji rozmístěné.

4. Analytická část

Analytická část obsahuje v úvodu metodiku, která podává informace o typech použitých dat a jejich vypovídací schopnosti, datových zdrojích a použitých statistických metodách. Následuje nástin strukturálních charakteristik vietnamské populace v Česku, který má za cíl poskytnout představu o demografickém, sociálním a ekonomickém statusu Vietnamců. Stěžejními částmi jsou kapitoly Regionální faktory rozmístění a Dynamika prostorového rozmístění vietnamských občanů v Česku.

4.1 Metodika

K veškerým analýzám budou v této práci použity data o vietnamských občanech majících trvalý nebo dlouhodobý pobyt. České občany s vietnamskou národností tedy práce nezohledňuje. Cizinci po získání českého občanství nejsou sledováni ani Ředitelstvím služby cizinecké a pohraniční policie ani Českým statistickým úřadem. Jejich počet je ve srovnání s velikostí vietnamského etnika v Česku nízký (přibližně 1-2 %) a jejich vyloučení z analýz tak výsledky prakticky neovlivní. Do kategorie osob s dlouhodobým pobytem jsou zahrnovány osoby pobývající v Česku na základě víza k pobytu nad 90 dnů i povolení k dlouhodobému pobytu.

V práci využívám několik základních druhů statistických dat:

Statistické údaje o vietnamských občanech a jejich pohybu

- *Počty vietnamských občanů v okresech Česka* sleduje Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie a jsou poskytovány na internetových stránkách od roku 2003 a na vyžádání od roku 1999.

- *Počty vietnamských občanů na nižší než okresní úrovni a regionálně členěné strukturální charakteristiky* pochází ze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 a jsou používány pro hodnocení rozmístění na úrovni obcí, středisek a obvodů obcí s rozšířenou působností, popřípadě pro sledování strukturálních charakteristik na okresní úrovni. Okrajově jsou využity i údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 1991. Protože však v roce 1991 byli sčítáni jen cizinci s trvalým pobytem (kterých zejména v případě vietnamských občanů byla v té době na území Česka jen menšina), zachycují tato data jen malý vzorek vietnamské populace a mají omezenou vypovídací schopnost.

- *Strukturální charakteristiky skupiny vietnamských občanů v Česku* jsou uveřejňovány v rámci datové publikace *Cizinci v ČR* vydávané Českým statistickým úřadem od roku 2001.

- *Údaje o přirozené měně vietnamských občanů v Česku* jsou publikovány v ročence Českého statistického úřadu *Stav a pohyb obyvatelstva*. Zahrnují počet narozených a zemřelých vietnamských občanů v Česku.

- *Údaje o vnitřním stěhování vietnamských občanů v Česku* na úrovni okresů poskytuje na vyžádání Český statistický úřad od roku 2003, který data získává od Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie.

- *Údaje o zahraniční migraci vietnamských občanů do Česka a z něj* jsou za rok 2006 poprvé uveřejněny v publikaci *Stav a pohyb obyvatelstva*. Na vyžádání je Český statistický úřad poskytuje od roku 2003. Český statistický úřad data přebírá od Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie.

Ostatní statistické údaje

- *Údaje o ostatních skupinách zahraničních občanů* pochází ze stejných zdrojů jako výše uvedené údaje o vietnamských občanech.

- *Údaje o celkovém obyvatelstvu* byly převzaty z publikací Českého statistického úřadu, především ročenky *Stav a pohyb obyvatelstva*.

- *Údaje o frekventovanosti hraničních přechodů* zveřejňuje Český statistický úřad v rámci sekce *Krajské ročenky*. Český statistický úřad tato data přebírá od Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie.

- *Komplexní velikosti středisek v Česku v roce 2001* byly převzaty z publikace Hampl (2005).

Podrobná analýza prostorového rozmístění cizinců v Česku pomocí statistických dat je z důvodu omezené dostupnosti dat poměrně problematická. Chybí především regionálně členěná data v delším vývoji. Od roku 1999 jsou k dispozici počty vietnamských občanů s trvalým a dlouhodobým pobytem v okresech, do té doby byly známy jen údaje na úrovni krajů. Informace o podrobnějším rozmístění v 90. letech, kdy docházelo k hlavnímu utváření současného geografického obrazu působení vietnamského etnika v Česku, tedy neexistují. Jediným zdrojem dat je Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1991, které ale vykazovalo velmi nízký počet sečtených vietnamských občanů (vysvětlení viz výše) a může být proto použito jen pro získání velmi rámcové představy.

Okresní úroveň, na které je rozmístění Vietnamců ve vývoji známo, skrývá důležité informace o diferenciaci uvnitř okresů. Nejnovějším a jediným vypovídajícím zdrojem údajů o rozmístění na nižší úrovni je Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001, které je využito pro zachycení rozmístění vietnamských občanů v obcích. V roce 2001 však v Česku žila oproti současnosti jen polovina Vietnamců a obraz prezentovaný na základě tohoto cenzu tedy pravděpodobně odpovídá současnému stavu jen omezeně.

Použití oficiálních statistik pro hodnocení prostorového rozmístění vietnamských občanů v Česku skrývá určité problematické aspekty, které snižují jejich vypovídací schopnost:

- V Česku žije velké množství Vietnamců, kteří zde nejsou legálně přihlášení k pobytu. Oficiální údaje hovoří k polovině roku 2007 o 45 tisících vietnamských občanech s trvalým a dlouhodobým pobytem. Například Kocourek (2005, 2004) však uvádí, že skutečný počet vietnamských občanů v Česku je samotnými Vietnamci odhadován na 60-70 tisíc (dnes již bude tento počet opět výrazně vyšší).

- Místo, kde jsou Vietnamci hlášeni k pobytu, nemusí odpovídat místu jejich skutečného bydliště. Místo bydliště se dále nemusí krýt s místem jejich podnikání. Oficiální statistiky rozmístění vietnamských občanů tedy nevypovídají přesně o geografickém obrazu skutečně přítomných Vietnamců.

Při analýze dat používám několik druhů statistických metod:

- *Regresní analýza* je využívána pro odhalení závislosti rozmístění vietnamských občanů na vybraných faktorech. Jako hraniční hladinu významnosti používám 5 %, jen v jednom případě nedosahuje hladina významnosti stanovené hranice.

- Pro zachycení vývoje rozmístění v okresech Česka používám *charakteristiky středu (medián) a charakteristiky variability (směrodatná odchylka, variační koeficient)*.

- Pro určení odlišnosti rozmístění vietnamských občanů a rozmístění celkového obyvatelstva v obvodech obcí s rozšířenou působností byl využit *index disimilarity*. Index disimilarity kalkuluje rozdílnost rozmístění dvou jevů na základě sumy odchylek podílů jednotlivých jednotek na celkové velikosti jevu v území.

Diplomová práce se opírá výhradně o kvantitativní analýzu. Původním záměrem bylo i uskutečnění kvalitativního výzkumu. Pro účely rozhovorů by však byl získán velmi malý

počet respondentů, kteří se nacházeli jen v jednom segmentu vietnamské populace (osoby s vyšším sociálním statusem, které v zemi pobývají již dlouho). Od kvalitativního výzkumu jsem proto ustoupila z obavy, že by zjištění neposkytla očekávané vysvětlení a mohla by spíše přispět ke zkreslení reality.

Spektrum dat o cizincích v Česku je ve srovnání s některými zahraničními zeměmi stále omezené. V posledních letech nicméně došlo ke zlepšení využitelnosti statistických dat pro analýzu rozmístění cizinců a jeho zákonitostí, díky čemuž mohl být cíl diplomové práce naplněn i bez dodatečného vlastního šetření. Data o rozmístění již pokrývají ve vývoji dostatečně dlouhé období pro hodnocení probíhajících změn. Rozšířil se počet zachycených případů vnitřního stěhování i zahraniční migrace (především emigrace) vietnamských občanů, což významně přispívá k odhalení pohybů, které leží za vývojem rozmístění. Vzhledem k tomu, že práce pokrývá rozmístění na celém území Česka, případné vlastní terénní šetření, pokud by mělo mít vypovídací hodnotu, by muselo být velmi rozsáhlé. Takový průzkum není v časových ani organizačních možnostech diplomové práce.

4.2 Základní charakteristiky vietnamské skupiny v Česku

Pro hodnocení prostorového rozmístění a chování jakékoliv skupiny obyvatel je nutné mít alespoň základní představu o její struktuře. V této kapitole budou proto rozebrány některé strukturální charakteristiky populace vietnamských občanů žijících v Česku a jejich proměny v čase. Dostupné statistické údaje umožňují analyzovat vietnamskou menšinu především z pohledu demografické struktury, ale i podle ukazatelů zaměstnanosti nebo účelu pobytu.

Před rokem 1989 přicházeli v rámci mezivládních dohod do Česka z Vietnamu téměř výhradně svobodní (případně ženatí/vdaní, ale s partnerem ve Vietnamu) lidé ve věku 17-25 let. Většina z těchto studentů, stážistů nebo pracovníků byli muži, kteří v roce 1985 tvořili více než 75 % všech přítomných Vietnamců (Brouček 2003a). Když byla smlouva v roce 1990 zrušena, část Vietnamců odešla zpět do vlasti, ale velké množství v zemi zůstalo (více z historie vietnamské imigrace viz např. Kocourek 2001, 2005; Brouček 2003a; Martínková 2003). Během 90. let se někteří Vietnamci, kteří v Česku již v minulosti působili, vrátili. Zbytek přílivu imigrantů tvořili rodinní příslušníci a přátelé již zde žijících Vietnamců i osoby bez jakýchkoliv vazeb. Brouček (2003a) odhadl podíl vietnamských občanů, kteří v lokálních komunitách formovaných v 90. letech působili i před rokem 1989 na 5-10 % nynějšího počtu Vietnamců.

Charakter a složení přílivu vietnamských občanů se v 90. letech významně proměňoval (viz tabulka 1). Ještě do roku 1996 přicházeli téměř výhradně lidé v produktivním věku, z toho přibližně dvě třetiny mužů. Přibližně od poloviny 90. let se začal zvyšovat podíl dětí do 15 let a vyrovnávat poměr příchozích mužů a žen, což lze přičítat prosazování se imigrace rodinných příslušníků a sjednocování rodin. Podíl osob v poproduktivním věku zůstal v celém sledovaném období okrajový.

Tab 1 Demografická struktura zahraniční imigrace vietnamských občanů do Česka v letech 1994-2004 (v %)

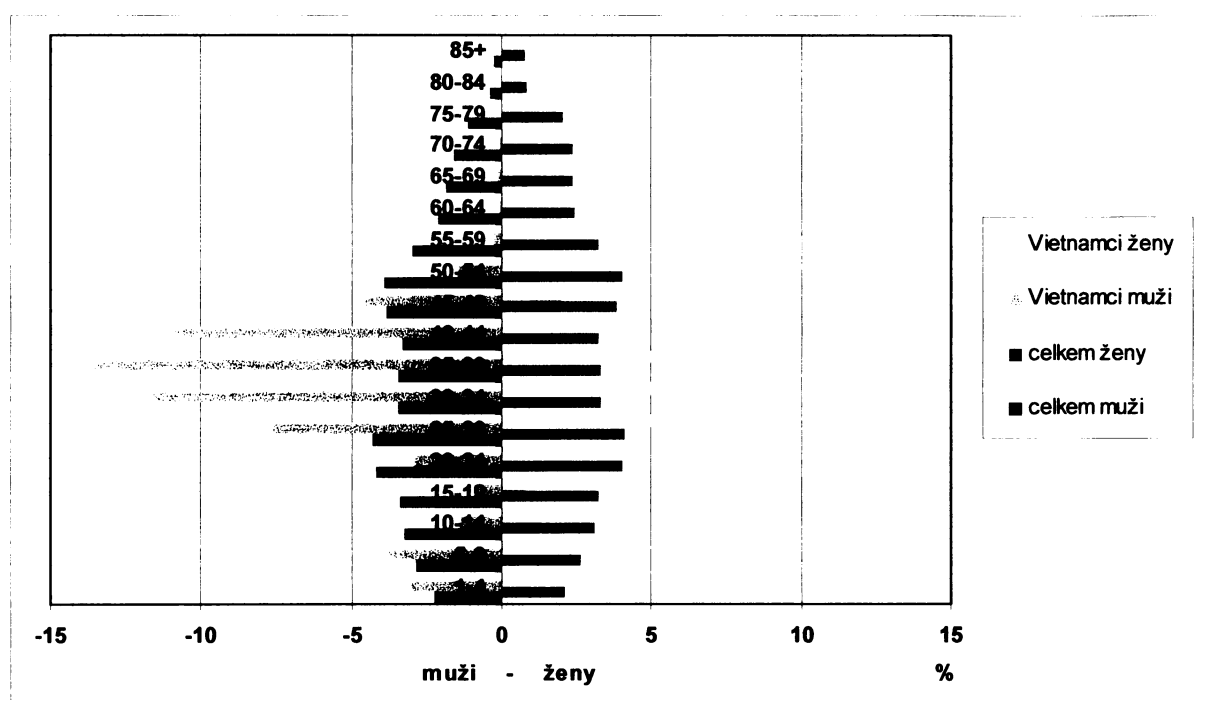
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
muži	69,6	64,2	61,0	57,3	58,8	56,9	62,2	55,3	52,4	53,5	56,3
ženy	30,4	35,8	39,0	42,7	41,2	43,1	37,8	44,7	47,6	46,5	43,7
0-14	1,2	2,7	10,3	12,4	18,0	20,3	10,6	37,4	42,0	31,1	25,7
15-59	96,9	96,0	88,3	85,6	81,0	77,2	88,5	62,3	57,5	68,6	73,8
60+	1,9	1,3	1,4	1,9	1,0	2,5	1,0	0,2	0,4	0,3	0,5

* Údaje o věkové struktuře jsou řazeny do kategorií 0-14, 15-64 a nad 65 let.

Zdroj: Stav a pohyb obyvatelstva 1994-2004

Proměny struktury imigrace se nutně odrážely na výsledném charakteru vietnamské populace v zemi. Ještě v roce 2001 počet Vietnamců mužů výrazně převyšoval počet žen (obrázek 1). Málo početná byla generace dětí a dospívajících ve věku 10-19 let, podíl dětí do 10 let již především díky přirozené změně dosáhl významné hodnoty a relativně byl srovnatelný se zastoupením osob tohoto věku v celkové populaci Česka. Naprosto okrajový byl ve vietnamské skupině podíl osob starších 55 let. Ze srovnání vietnamské a české populace vyniká výrazný nadbytek lidí v produktivním věku, především v rozmezí 25-44 let.

Obr 1 Věková struktura vietnamských občanů v Česku ve srovnání se strukturou celkové populace v roce 2001 (populace Vietnamců; všech obyvatel = 100 %)

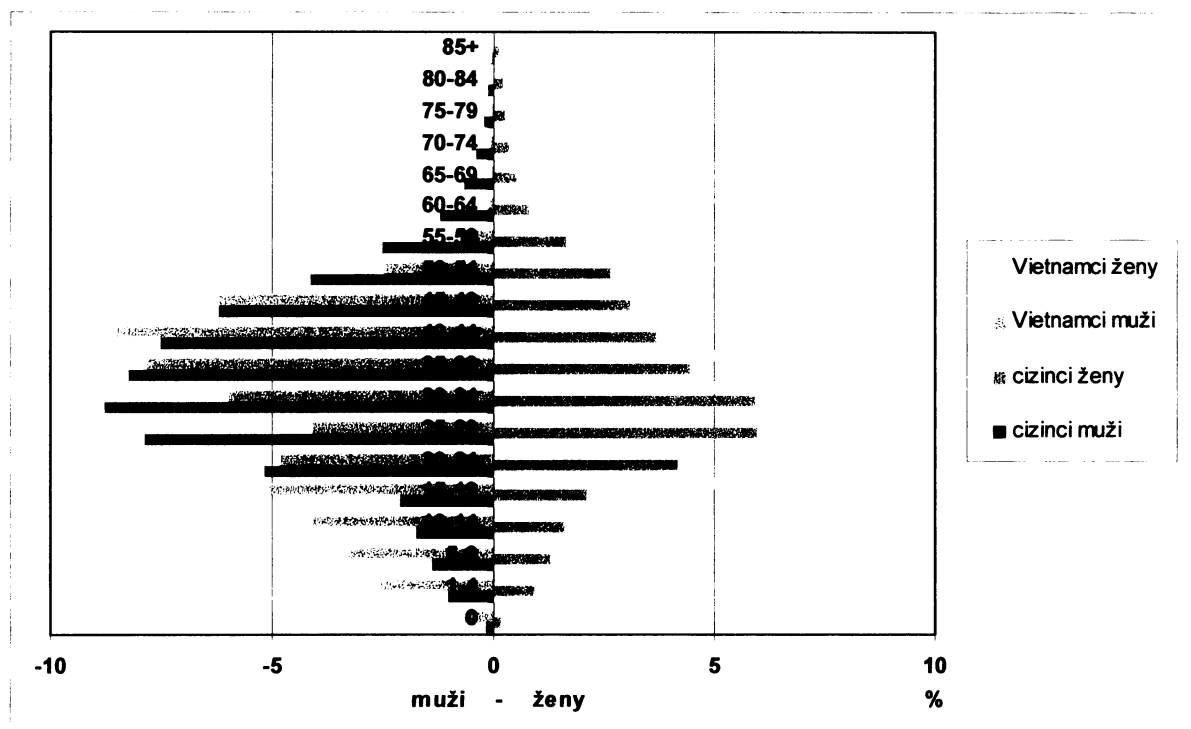

Zdroj: Cizinci v ČR 2001; Stav a pohyb obyvatelstva 2001

Další změny lze pozorovat do současnosti (obrázek 2). Díky zvýšené imigraci dětí do 15 let a dospívání v Česku narozených dětí došlo k naplnění chybějící generace 10-19 let. Zároveň se stárnutím dospělých Vietnamců věkově posunuly nejsilnější generace z rozmezí 30-44 let do rozmezí 35-49 let. Současná věková struktura populace vietnamských občanů v Česku se oproti věkové struktuře všech cizinců v zemi odlišuje třemi charakteristickými znaky:

1. silné zastoupení dětí a dospívajících do 19 let
2. posun nejsilnějších ročníků o 10 let (muži cizinci celkově v kategorii 30-34, muži Vietnamci v kategorii 40-44, ženy v obou skupinách o kategorii níže)
3. slabší zastoupení osob nad 50 let a absence osob nad 60 let

Obr 2 Věková struktura vietnamských občanů v Česku ve srovnání se strukturou všech cizinců v roce 2006 (populace Vietnamců; všech cizinců = 100 %)

Zdroj: Cizinci v ČR 2006; Stav a pohyb obyvatelstva 2006

S imigrací „z Východu“ je v cílových zemích často spojována představa přílivu nekvalifikované pracovní síly. Srovnání vzdělanostní struktury vietnamské skupiny v Česku s celkovou strukturou obyvatelstva tento mýtus částečně popírá (obrázek 3). Vietnamci v Česku se sice vyznačují vyšším podílem osob se základním vzděláním, podíl osob s vyšším odborným a vysokých vzděláním je ale srovnatelný a podíl osob se středním vzděláním s maturitou je dokonce v případě Vietnamců vyšší. Ve srovnání se strukturou vzdělanosti plynoucí z cenzu 1991 vzrostl podíl vietnamských občanů s úplným středním i vyšším odborným a vysokým vzděláním (SLDB 1991).

Obr 3 Srovnání struktury vzdělání vietnamských občanů v Česku s celkovou strukturou (2001)

Zdroj: SLDB 2001

Vietnamští občané jsou v Česku vnímáni jako podnikatelská či obchodnická minorita. Údaje o zaměstnanosti tuto image potvrzují (tabulka 2). Vietnamci jsou mezi cizinci nejpočetnějšími držiteli živnostenského oprávnění, dominují i podílem držitelů živnostenského oprávnění v rámci svého občanství. V posledních letech je u Vietnamců, ale i jiných občanství, patrný pokles podílu osob s živnostenským oprávněním. Příčinou je pravděpodobně ztížení podmínek pro poskytování oprávnění.

Tab 2 Cizinci vybraných státních občanství v Česku s platným živnostenským oprávněním v období 1998-2006

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Podíl jednotlivých státních občanství na celkovém počtu cizinců s živnostenským oprávněním (%)									
Vietnam	35,0	33,0	31,5	31,9	33,2	33,7	33,8	33,6	34,9
Ukrajina	22,2	33,7	34,9	33,7	31,5	30,1	29,9	31,4	32,4
Slovensko	13,6	11,1	10,9	11,0	11,9	13,0	13,4	13,0	12,6
Rusko	1,8	2,7	3,0	3,0	2,8	2,6	2,5	2,2	1,9
Polsko	1,8	1,6	1,7	1,6	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9
Podíl osob s živnostenským oprávněním na počtu cizinců jednotlivých státních občanství (%)									
Vietnam	67,6	76,3	82,0	85,3	74,0	72,2	64,5	61,4	56,2
Srbsko a Černá Hora	-	-	-	-	-	43,2	37,5	31,6	23,1
Ukrajina	18,6	29,4	42,6	41,7	32,2	30,1	24,9	24,1	20,8
Bulharsko	12,2	21,7	29,2	27,4	24,0	27,1	25,0	24,0	19,5
Slovensko	12,1	15,8	15,1	13,2	11,7	12,5	18,5	17,6	14,2

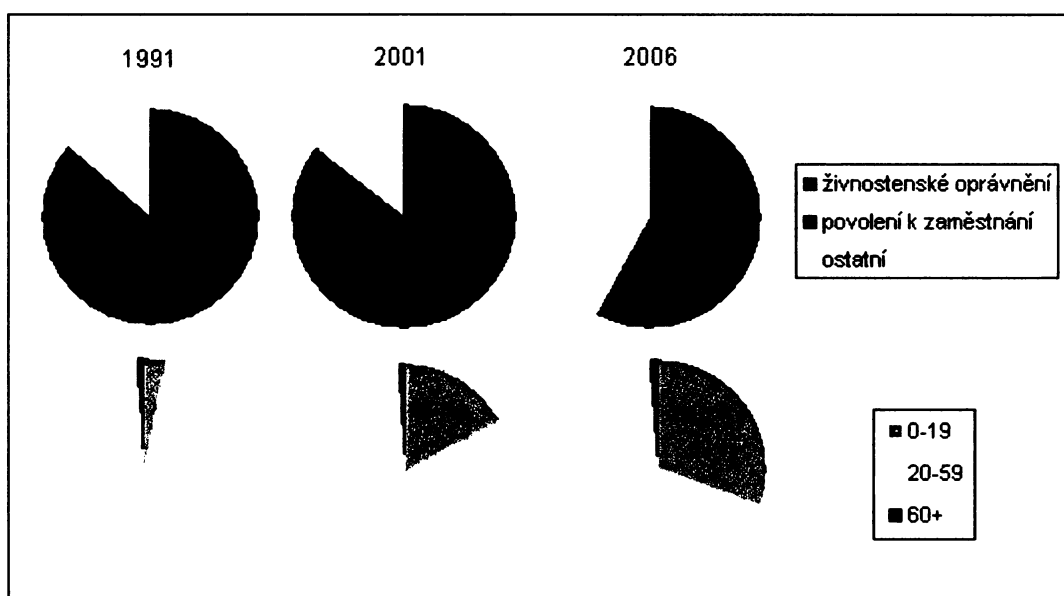
Zdroj: Cizinci v ČR 2006

Alespoň v případě vietnamských občanů lze ale vysvětlení hledat i za změnou věkové struktury (obrázek 4). Podíl osob ve věku 20-59 let poklesl mezi lety 2001 a 2006 téměř o 14 % a tento posun se logicky odrazil i v poklesu podílu ekonomicky aktivních osob. Zároveň mírně vzrostl podíl osob s povolením k zaměstnání, je tedy možné, že vietnamská komunita

v Česku bude do budoucna ztrácet svůj výhradně podnikatelský charakter. Zda se tito nově objevení zaměstnanci zapojili do domácího trhu práce nebo jsou zaměstnáváni v rámci etnické ekonomiky bohužel z dat nelze zjistit.

Z bližším pohledu na odvětvovou strukturu ekonomické činnosti vyplývá, že v roce 2001 byl obchod skutečně s téměř 80 % dominantním způsobem obživy vietnamské skupiny v Česku (obrázek 5). V průmyslu působila jen necelá 3 % Vietnamců. Tyto údaje dokumentují naprostý převrat způsobu obživy vietnamského etnika, kdy ještě v cenzu 1991 uvádělo průmysl jako odvětví ekonomické činnosti 80 % sečtených osob vietnamského občanství a jako osoby samostatně činné (ekvivalent živnostenského oprávnění) bylo zaznamenáno jen necelých 5 % Vietnamců (obrázek 4).

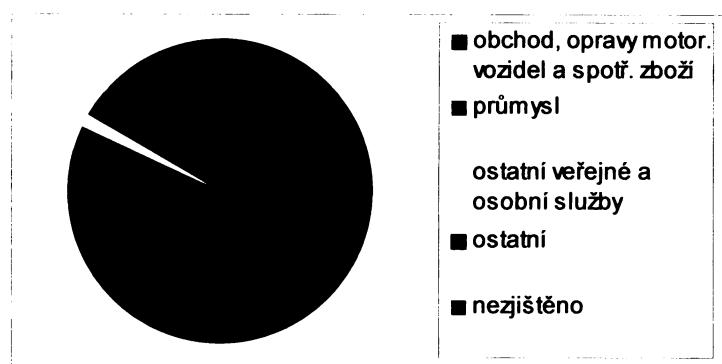
Obr 4 Srovnání vývoje zaměstnanosti a věkové struktury vietnamské skupiny v Česku v letech 1991, 2001 a 2006

Pozn.: Kategorie *ostatní* zahrnuje nezjištěné případy a ekonomicky neaktivní obyvatelstvo. Vzhledem k odlišnému členění v cenzu 1991 jsou kategorie zaměstnanosti pro tento rok přiřazeny následovně: *živnostenské oprávnění* – samostatně činní; *povolení k zaměstnání* – dělníci, zaměstnanci, členové zeměd. a ostatních družstev; *ostatní* – nezjištěné a ekonomicky neaktivní.
Zdroj: Cizinci v ČR 2001, 2006; SLDB 1991

Obr 5 Odvětví ekonomické činnosti Vietnamců v Česku (2001)

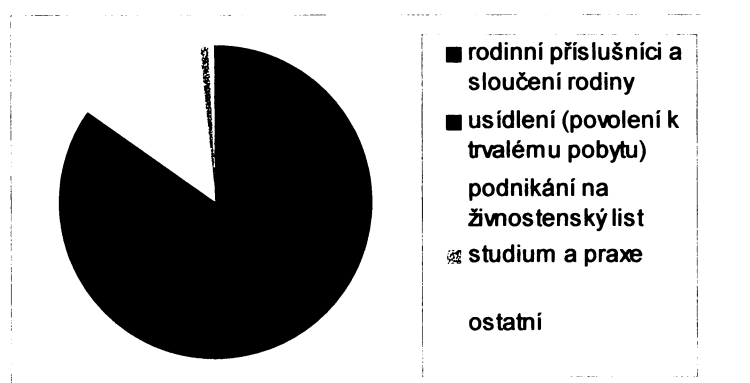

Zdroj: SLDB 2001

Téměř shodný podíl osob, jaký byl činný v odvětví obchodu, byl podle cenzu 2001 evidován jako samostatně výdělečně činný. Po dalších 5 % připadalo na zaměstnavatele a zaměstnance v pracovním a služebním poměru (SLDB 2001). To opět silně kontrastuje se situací zachycenou cenzem 1991, podle kterého bylo na začátku 90. let z vietnamských občanů více než 80 % dělníků a přes 10 % zaměstnanců (SLDB 1991). Jako samostatně činní bylo sečteno jen 5 % osob.

Zjištěné probíhající změny se do určité míry odrazily i na struktuře vietnamské skupiny v Česku dle účelu pobytu uváděného při vstupu do země (obrázek 6). Téměř polovina Vietnamců, kteří zde žili v roce 2006, přišli do země jako rodinní příslušníci za účelem sloučení rodiny. Lze tedy tvrdit, že minimálně tento podíl byl do Česka přiveden v rámci migračních sítí. Příchod za účelem podnikání při vstupu do země připustilo pouze necelých 15 % Vietnamců.

Obr. 6 Struktura vietnamské skupiny v Česku dle účelu pobytu v r. 2006

Zdroj: Cizinci v ČR 2006

Shrnutí:

Vietnamská skupina v Česku prošla z hlediska svých strukturálních charakteristik během období volné imigrace významným kvalitativním vývojem, který pokračuje i v současnosti. Tento vývoj lze označit jako posun od selektivního charakteru ke komplexnímu nebo také jako „dozrávání“. Proběhla heterogenizace skupiny z pohledu demografického i sociálního statusu. V ohledu ekonomické činnosti sice došlo již na počátku 90. let k zásadním změnám, šlo ale jen o přechod z jednoho silně koncentrovaného stavu do druhého, který trvá do současnosti. Přesto existují náznaky, že i v této oblasti bude vietnamská skupina v Česku zažívat v budoucnu diferenciaci. Již nyní se zvyšuje podíl osob s povolením k zaměstnání, důležitou roli bude hrát i dospívání druhé generace a její zapojování do ekonomické činnosti.

Již v této základní charakteristice několik údajů vypovídá o pravděpodobném značném vlivu migračních sítí na příchod Vietnamců do Česka. V posledních letech se silně projevovala imigrace žen a dětí do 15 let, navíc téměř polovina osob vietnamského občanství žijících v Česku v roce 2006 přímo uvedla, že účelem jejich pobytu je sloučení rodiny. Migrační sítě ale bezpochyby měly dopad i mimo tyto skupiny osob. Působení migračních sítí se může projevovat i jako poskytování informací potencionálním zájemcům o podnikání v Česku. Rozsah vlivu sítí je tedy nutno hledat i mimo skupinu osob migrujících jak rodinní příslušníci.

4.3 Regionální faktory rozmístění vietnamských občanů v Česku

Prostorové rozmístění cizinců v prostředí imigračních zemí může být ovlivňováno řadou společně působících faktorů. Souvislost rozmístění vietnamských občanů a regionálních charakteristik, které jsou jednou ze skupin rozhodujících faktorů, bude zkoumána v následující kapitole. Sleduji dva základní typy určujících regionálních faktorů:

1. Geografická poloha
2. Socioekonomické faktory

4.3.1 Geografická poloha

Cílem této části je odpovědět na otázku, zda a jakým způsobem je rozmístění vietnamské etnické skupiny v Česku ovlivňováno vertikální a horizontální geografickou polohou. Význam vertikální geografické polohy by se měl odvíjet od přirozené tendence cizinců směřovat do městského prostředí, o které hovoří řada zahraničních i českých studií (Uhrek 2003; Åslund 2001; Bartel 1989; Chiswick, Miller 2002 aj.). Tato tendence bývá u imigrantů silnější, než u domácího obyvatelstva, což často vede k nadměrné koncentraci cizinců do největších metropolí.

Sledování horizontální složky geografické polohy bylo zvoleno v důsledku specifického zaměření ekonomické aktivity vietnamské etnické skupiny v českém prostředí. Vietnamští obchodníci se od počátku 90. let specializovali na obsluhu zahraničních návštěvníků především z Německa, což vedlo k atraktivitě západního pohraničí Česka. Vzhledem k některým měnícím se podmínkám a okolnostem vietnamského působení bude zajímavé sledovat, zda se vyvíjí i determinace prostorového rozmístění horizontální geografickou polohou.

Vliv geografické polohy bude ověřován jak na úrovni celostátní (prostřednictvím okresů a obcí – středisek), tak na mikroregionální úrovni (hierarchie obcí uvnitř ORP).

4.3.1.1 Geografická poloha v celostátním měřítku

Souvislost rozmístění a lokalizačního rozhodování migrantů s populační velikostí regionů a obcí předpokládá většina autorů, zkoumajících podmíněnosti prostorového rozmístění cizinců v hostitelských zemích (Bartel 1989, Zavodny 1999, Åslund 2001). Preferenci městského prostředí potvrzuje i Uherek (2003, s. 195), který uvádí, že: „*město jako sídelní typ je za standardních podmínek uzpůsobeno k přijímání migračních skupin mnohem lépe než jiné sídelní typy.*“ Ověření vlivu vertikální geografické polohy, tedy hierarchie sídelní struktury, na rozmístění vietnamských občanů v Česku je proto oprávněným úmyslem.

Prvotní provedená regresní analýza má za cíl alespoň základně na úrovni okresů odhalit míru podmíněnosti rozmístění vietnamských občanů vertikální geografickou polohou. Do analýzy vstoupily za jednotlivé okresy proměnné:

- VIET99/06_REL - relativizovaný počet vietnamských občanů (Česko=10 000)
- KV_REL - relativizovaná komplexní velikost (agregát počtu obyvatel a počtu vytvořených pracovních příležitostí; Česko=10 000)

Výsledné regresní koeficienty, vypočtené zvláště pro roky 1999 a 2006, jsou signifikantní na méně než 1% hladině významnosti a ukazují v obou letech silnou závislost rozmístění vietnamského etnika na vertikální geografické poloze (tabulky 3 a 4).

Tab 3 Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy v okresech za rok 1999

Model		Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
		B	Stand. chyba	Beta		
1	(Konstanta)	-7,110	23,805		-0,299	0,766
	KV_REL	1,054	0,118	0,720	8,934	...

Závislá proměnná: VIET99_REL

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie 1999; ČSÚ

Tab 4 Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy v okresech za rok 2006

Model		Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
		B	Stand. chyba	Beta		
1	(Konstanta)	-6,504	25,750		-0,253	0,801
	KV_REL	1,049	0,128	0,691	8,223	

Závislá proměnná: VIET06_REL

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie 2006; ČSÚ

Mírný pokles hodnoty regresního koeficientu mezi roky 1999 a 2006 naznačuje změny, ke kterým v distribuci vietnamských občanů v Česku dochází a které budou podrobněji rozebrány v kapitole 4.4 o dynamice rozmístění..

Přesnější představu poskytuje regresní analýza týchž proměnných za jednotlivá střediska (tabulka 5). Touto cestou lze omezit zkreslení, ke kterému mohlo dojít na úrovni okresů díky odlišnostem v jejich vnitřní diferenciaci. Analýza využívá údajů z cenzu 2001, který je nejnovějším datovým zdrojem o rozmístění vietnamských občanů na nižší než okresní úrovni. Výsledný regresní koeficient je ještě vyšší než v předchozích analýzách a signalizuje skutečně vysokou závislost rozmístění na vertikální geografické poloze při méně než 1% hladině významnosti.

Tab 5 Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy na úrovni středisek za rok 2001

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Stand. chyba	Beta		
1 (Konstanta)	22,821	9,647		2,366	0,020
KV_REL	1,006	0,062	0,846	16,246	

Závislá proměnná: REL_VIET

Zdroj: Hampl 2005; SLDB 2001

Následující analýza provedená na stejném souboru s vyloučením tří největších metropolí (Praha, Brno, Ostrava) již vykazuje podstatně nižší hodnotu regresního koeficientu (viz tabulka 6). Závislost rozmístění vietnamských občanů na vertikální geografické poloze je na úrovni středisek v Česku určována hlavními metropolemi, na nižších hierarchických úrovních sídelního systému je závislost slabá.

Tab 6 Regresní analýza rozmístění Vietnamců a vertikální geografické polohy na úrovni středisek s vyloučením tří největších za rok 2001

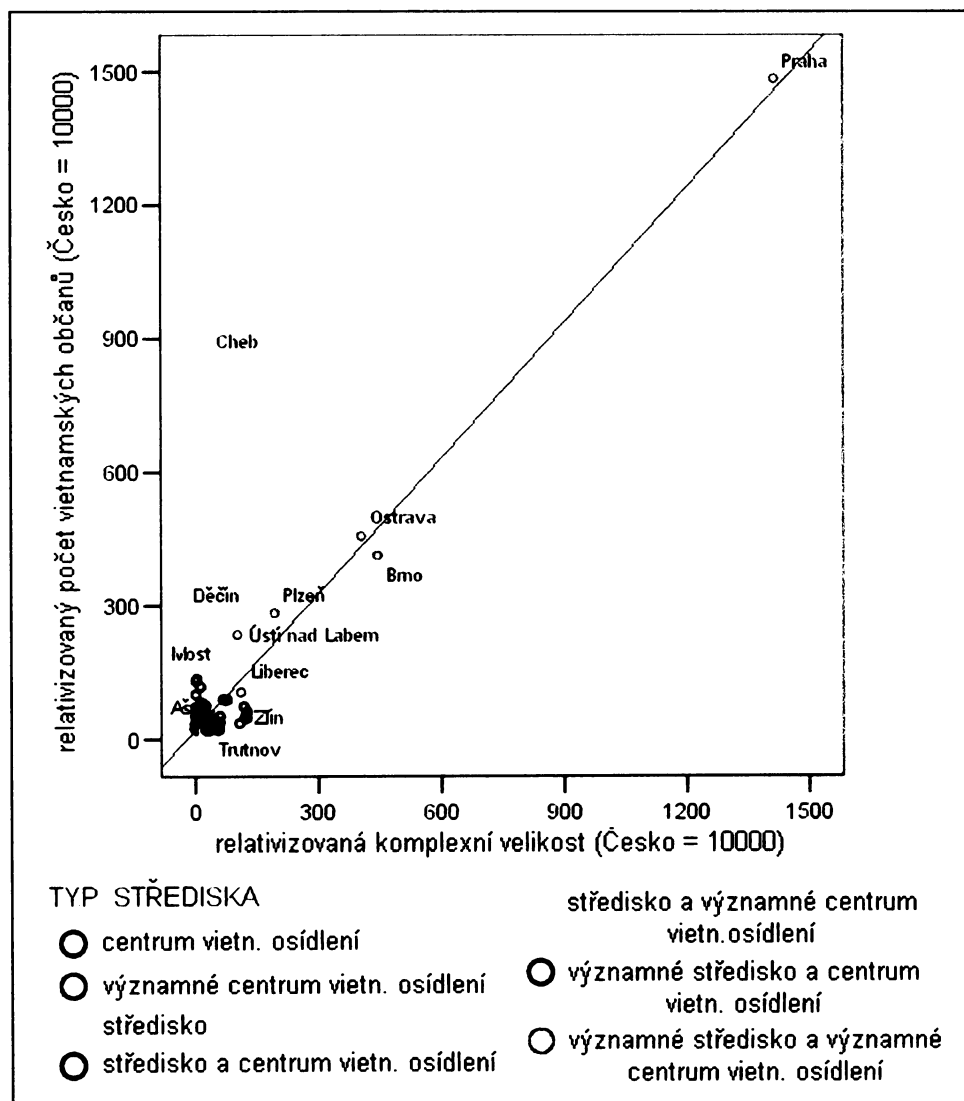
Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	T	Sig.
	B	Stand. chyba	Beta		
1 (Konstanta)	33,959	13,176		2,577	0,011
KV_REL	0,676	0,277	0,235	2,436	

Závislá proměnná: REL_VIET

Zdroj: Hampl 2005; SLDB 2001

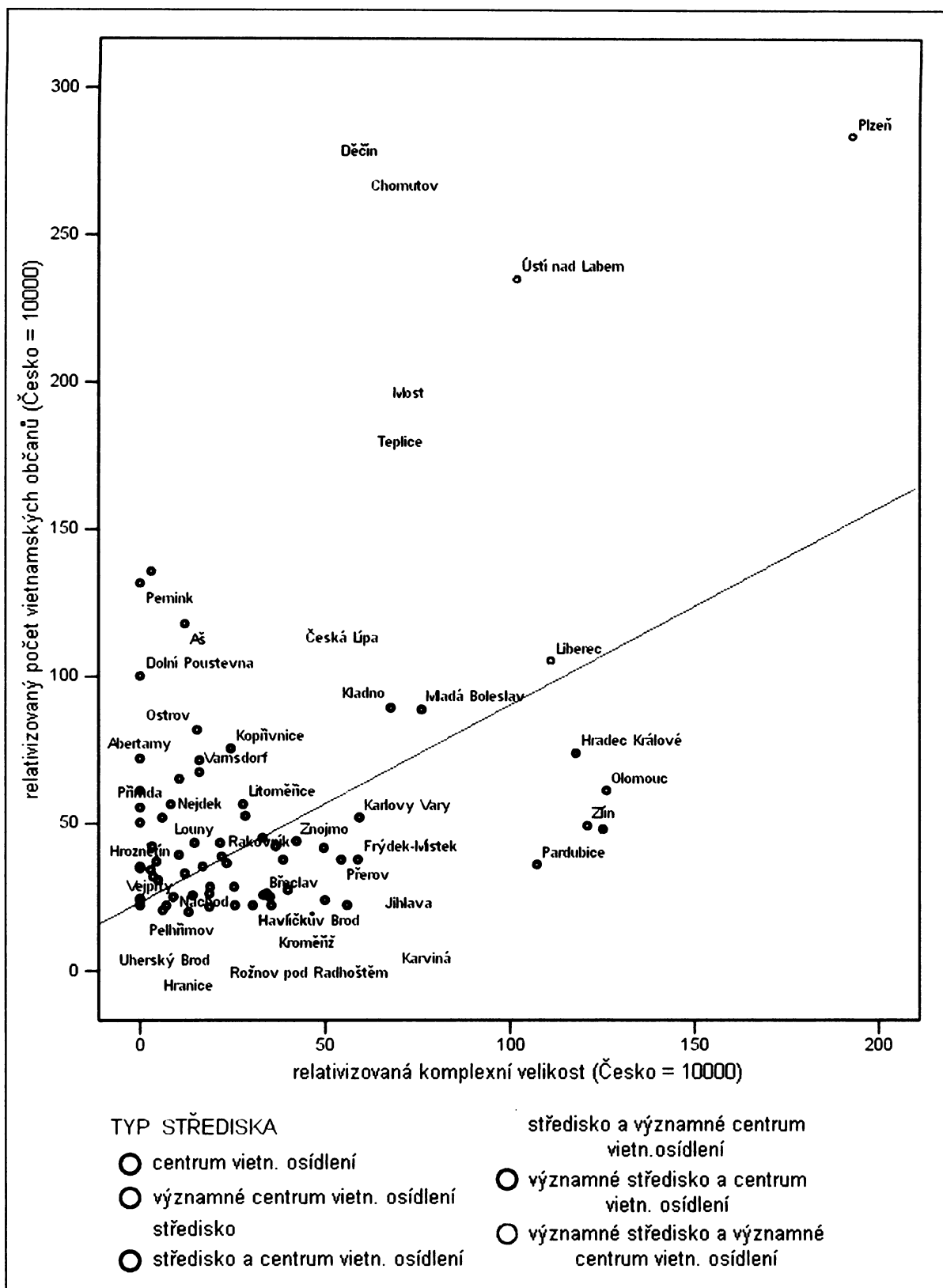
Pro získání přehledu o rozložení jednotlivých středisek dle obou proměnných počtu vietnamských občanů i vertikální geografické polohy uvádím obrázek 7 a jeho výřez obrázek 8. Pokud by rozmístění vietnamských občanů v Česku odpovídalo vertikální geografické poloze, byly by všechny obce distribuovány podél přímky $y=x$. V obcích ležících nad touto přímkou je vzhledem k jejich komplexní velikosti usídlen nadměrný počet vietnamských občanů, v obcích pod přímkou naopak. Vzhledem k výsadnímu postavení Prahy, Brna, Ostravy a Chebu nelze hlavní skupinu obcí v celkovém grafu zobrazit přehledně, následuje proto zvětšený výřez grafu (obrázek 8). Jednotlivé obce třídím podle polohy vůči proměnným v grafu do sedmi typů, které jsou zobrazeny v legendě a dále vymezeny v tabulce 7.

Obr 7 Rozložení středisek dle počtu vietnamských občanů a komplexní velikosti k roku 2001

Zdroj: Hampl 2005; SLDB 2001

Obr 8 Rozložení středisek dle počtu vietnamských občanů a komplexní velikosti k roku 2001 – výřez

Zdroj: Hampel 2005; SLDB 2001

Tab 7 Kategorizace obcí podle komplexní velikosti a počtu vietnamských občanů v roce 2001

		relativizovaná komplexní velikost (Česko=10000) – KV_REL		
		-20	20-100	100+
relativizovaný počet vietnamských občanů (Česko=10000) – VIET_REL	-20		středisko ●	významné středisko
	20-100	centrum vietn. osídlení ○	středisko a centrum vietn. osídlení ●	významné středisko a centrum vietn. osídlení ●
	100+	významné centrum vietn. osídlení ○	středisko a významné centrum vietn. osídlení ●	významné středisko a významné centrum vietn. osídlení ●

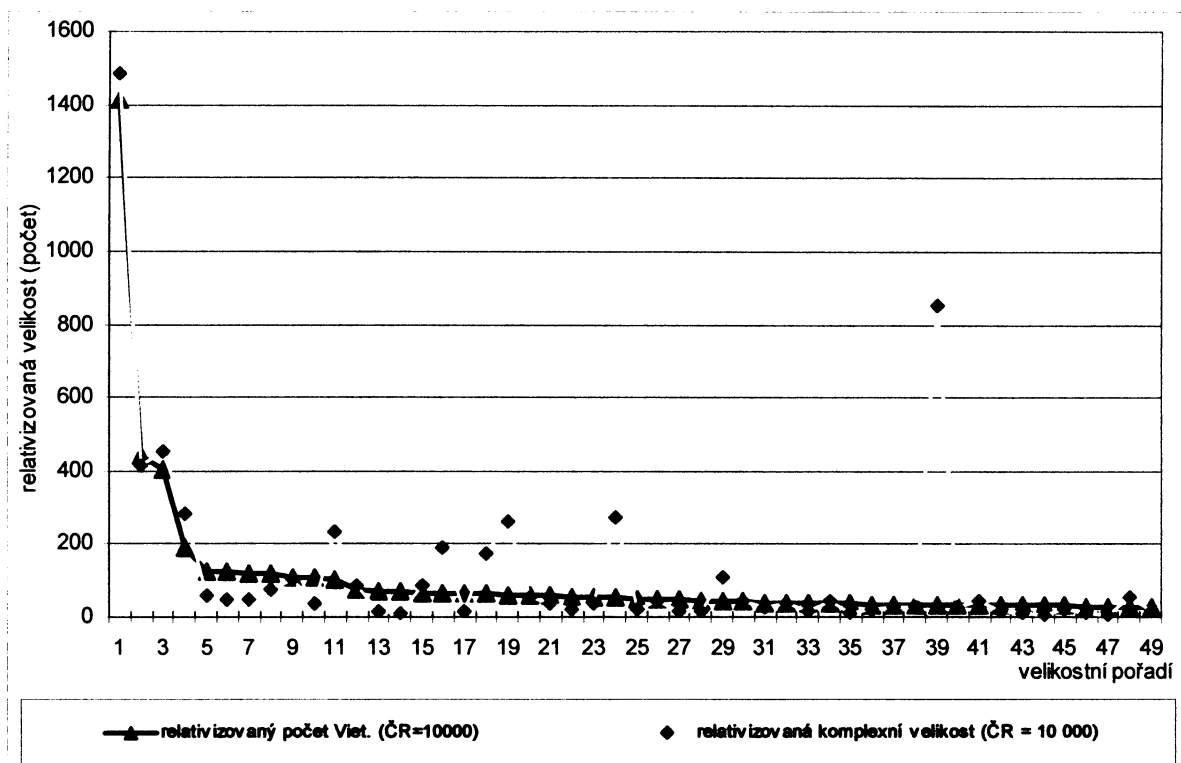
Zdroj: Hampl 2005; SLDB 2001

Ve vztahu k relativizované komplexní velikosti rozlišují obce na střediska (KV_REL v rozmezí 20-100) a významná střediska (KV_REL>100). Ve vztahu k relativizovanému počtu vietnamských občanů pak rozlišují obce na centra vietnamského osídlení (VIET_REL v rozmezí 20-100) a významná centra vietnamského osídlení (VIET_REL>100). Vzájemnou kombinaci těchto typů obcí zobrazuje tabulka 7, kde jsou u každé kombinace uvedeny symboly, které dále používám pro identifikaci jednotlivých typů v obrázku 10.

Oba grafy potvrzují, co již naznačila předchozí regresní analýza. Závislost rozmístění vietnamské etnické skupiny na vertikální geografické poloze je určována především na nejvyšších hierarchických úrovních (Praha, Brno, Ostrava). Na úrovních nižších (tedy ostatní krajská města a níže) je závislost jen nízká a v celostátním měřítku tedy nelze považovat vertikální geografickou polohu za dostatečně určující faktor. Mezi metropolitními městy lze najít taková, jejichž počet vietnamských občanů relativně přesahuje i nedosahuje jejich komplexní velikost. Jiný pohled na souvislost vertikální geografické polohy a rozmístění vietnamské skupiny poskytuje graf (obrázek 9), který srovnává vývoj těchto proměnných dle velikostního pořadí středisek.

Obr 9 Komplexní velikost a relativizovaný počet vietnamských občanů dle velikostního pořadí středisek v Česku v roce 2001

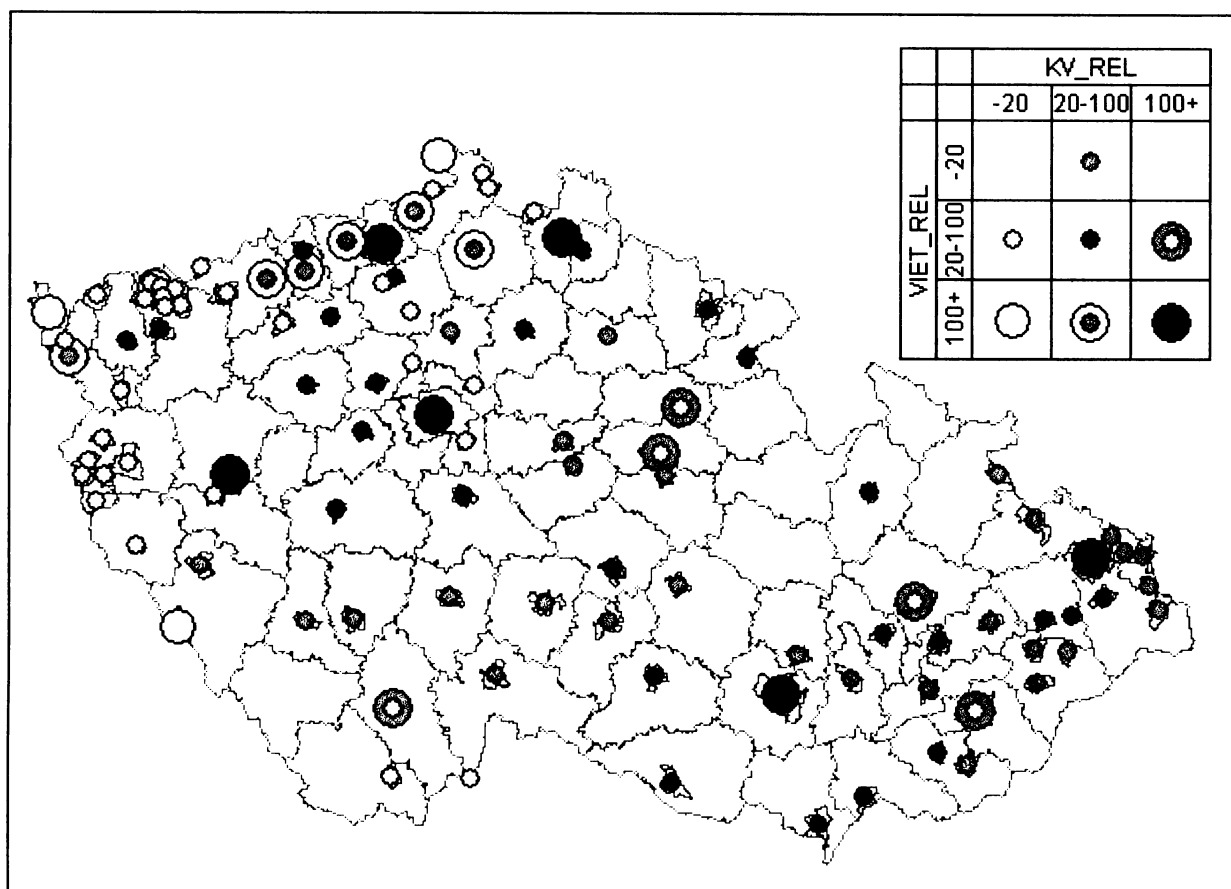
Zdroj: Hampl 2005; SLDB 2001

Z průběhu křivek vynikají téměř shodné hodnoty u tří největších měst Česka. Toto zjištění mne vede k závěru, že Praha, Brno i Ostrava soustřeďují vzhledem ke své velikosti adekvátní počet vietnamských občanů. V případě vietnamské etnické skupiny v Česku se tedy nepotvrzují poznatky některých zahraničních autorů, že silná preference městského prostředí vede cizince k nadměrné koncentraci do největších metropolitních regionů.

Dále je patrná poddimenzovanost měst na 4. až 10. místě (Olomouc, České Budějovice, Zlín, Hradec Králové, Pardubice) s výjimkou devátého Liberce. Města na dalších pořadích potvrzují předchozí tvrzení, že na této úrovni je potřeba hledat jiný vysvětlující faktor. Dílčím zjištěním je mírná naddimenzovanost počtu vietnamských občanů v Ostravě vůči Brnu, ke které se vrátím později.

Zobrazení jednotlivých typů středisek do prostoru ukazuje obrázek 10, kde je vidět zjevná polarizace rozmístění vietnamských občanů vzhledem k sídelní struktuře (představované komplexní velikostí). Tuto polarizaci lze chápat jako západ- (či severozápad-) východní gradient. Hovořit pouze o koncentraci vietnamského etnika při západních hranicích je proto příliš zjednodušující.

Obr 10 Významná střediska vietnamského a českého osídlení v Česku v roce 2001

Zdroj: Hampl 2005; SLDB 2001

Území Česka je možné dle početnosti vietnamské populace vzhledem ke komplexnímu významu regionů rozčlenit na následující oblasti:

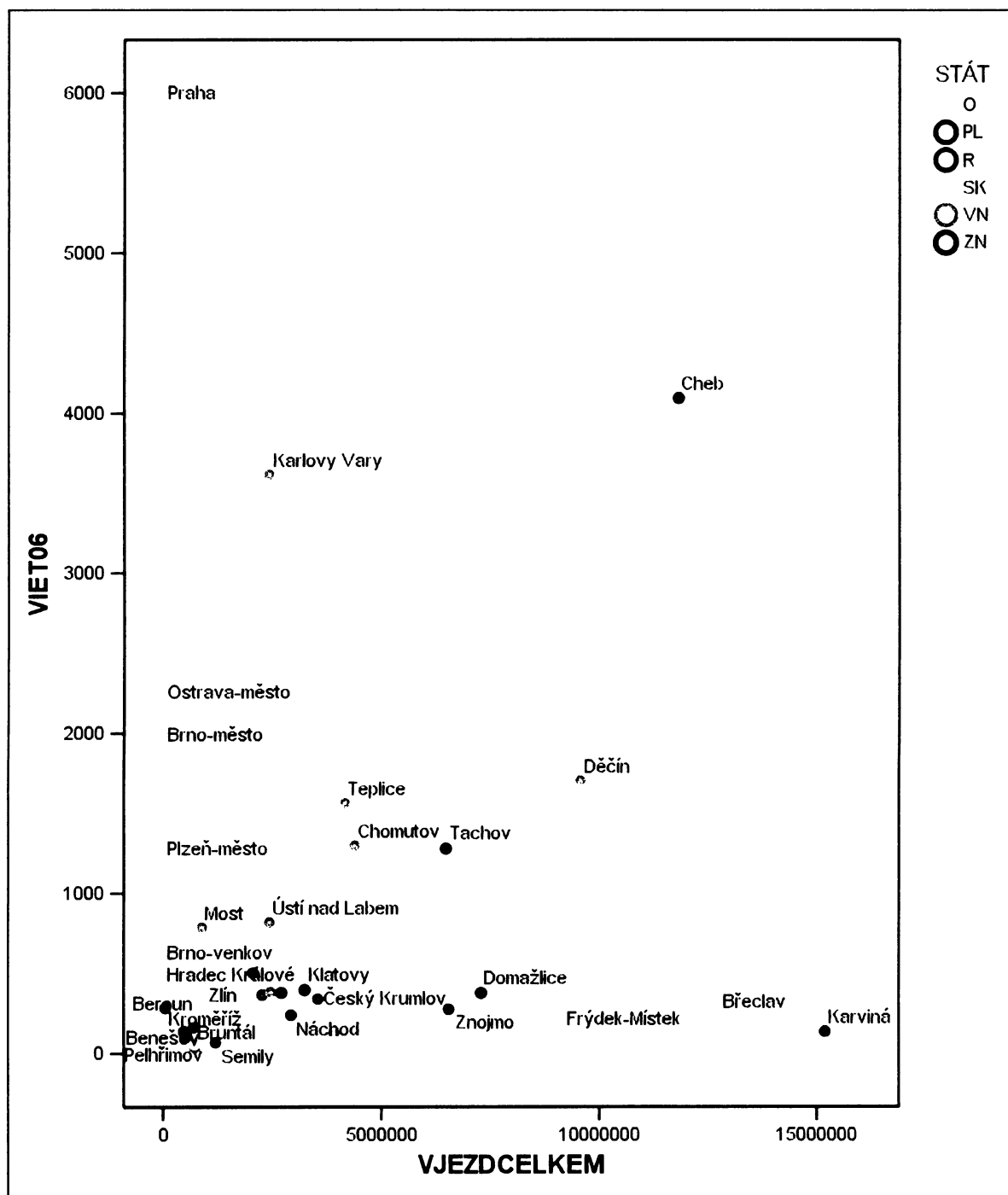
- nadměrně sycené kraje Ústecký a Karlovarský a západní část Plzeňského kraje
- středně sycený Středočeský kraj (včetně Prahy), většina Libereckého kraje a vnitřní část Plzeňského kraje
- slabě sycený Jihočeský, Pardubický, Královéhradecký kraj, Vysočina a převážná část moravských krajů včetně svých metropolí (vyjma Brna a Ostravy)

V návaznosti na toto rozdělení je zajímavé znovu zmínit koncept ekonomické saturace, který představují Light, Bhachu a Karageorgis (1993). K ekonomické saturaci dochází v okamžiku, kdy region není schopen příchozím imigrantům nabídnout další možnosti pracovního uplatnění, což může nastat v případě, že příliv cizinců výrazně převyšuje ekonomický růst regionu. Relativizovaná komplexní velikost je agregátem obsahujícím i počet pracovních příležitostí, z uvedeného obrázku 10 lze proto také získat představu, které oblasti Česka jsou ve vztahu k imigraci vietnamských občanů ekonomickou

saturací nejvíce ohroženy. Lze namítnout, že Vietnamci v Česku jsou skupinou, která si pracovní příležitosti převážně vytváří sama (např. Martínková 2003). Přesto není možné nadměrnou penetraci některých oblastí přehlížet. Saturace se nemusí týkat jen pracovních příležitostí, ale i trhu, což je právě v případě vietnamského etnika velmi významný aspekt. Uvažovat lze i o saturaci společenské. Nadměrný příliv imigrantů do společnosti, jež na ně po psychologické stránce není připravena, může vyústit v růst sociálního napětí. Také nedostatek pracovních příležitostí však může hrát důležitou roli v případě útlumu tradiční poptávky po zboží vietnamských obchodníků ze strany zahraničních návštěvníků.

Vliv horizontální geografické polohy, který vyplynul z obrázku 10, ověřuje na úrovni okresů následující regresní analýza. V této analýze nechápu horizontální polohu pouze jako umístění při západních hranicích, ale snažím se s ohledem na zaměření vietnamských podnikatelů zachytit i polohu vůči hlavním dopravním proudům. Jako nezávislá proměnná byla proto zvolena frekvence hranicních přechodů v jednotlivých okresech (měřeno počtem osob, které využily přechody v okrese ve směru do Česka). Již obrázek 10 naznačuje, že v rámci pohraničních oblastí jsou přitažlivé především regiony u hranic s Německem. Tuto skutečnost potvrzuje obrázek 11, ze kterého je jasně patrné, že i okresy s velmi frekventovanými přechody do Rakouska, Slovenska i Polska nedosahují zdaleka takových počtů vietnamských občanů jako většina okresů česko-německého pohraničí. Z tohoto důvodu do regresní analýzy vstupovaly jen počty osob překračujících česko-německé hraniční přechody, hraniční přechody s ostatními zeměmi nebyly do analýzy zahrnuty.

Obr 11 Rozložení okresů dle počtu vietnamských občanů a frekventovanosti hraničních přechodů pro rok 2006

Pozn.: PL=Polsko, R=Rakousko, SK=Slovensko, VN=východní Německo, ZN=západní Německo, O=bez hraničního přechodu; rozdělené okresy zařazeny dle převažujícího směru vjezdů
 VIET06=počet vietnamských občanů v okresech v roce 2006; VJEZDCELKEM=počet osob, které překročily hraniční přechody ve všech okresech v roce 2004
 Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie 2004, 2006

Provedené regresní analýzy na úrovni okresů vykazují v obou sledovaných rocích jen středně silnou závislost rozmístění vietnamských občanů na horizontální geografické poloze (tabulka 8). Hodnota obou regresních koeficientů nicméně výrazně vzrostla, když byly z analýzy (podobně jako při zkoumání závislosti na vertikální geografické poloze) vyjmuty tři populačně největší metropolitní okresy - Praha, Brno, Ostrava. Tento posun se doplňuje s výsledky regresní analýzy zjišťující závislost rozmístění na vertikální geografické poloze a signalizuje, že horizontální geografická poloha je faktorem, který rozhoduje o rozmístění vietnamských občanů na nižších hierarchických úrovních sídelního systému.

Tab 8 Regresní analýza rozmístění vietnamských občanů a horizontální geografické polohy na úrovni okresů v letech 1999 a 2006

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.	
	B	Stand. chyba	Beta			
1	(Konstanta)	261,820	64,582		4,054	0,000
	VJEZD_D	0,000	0,000	0,330	3,005	0,000
Závislá proměnná: VIET99						
2	(Konstanta)	378,647	102,610		3,690	0,000
	VJEZD_D	0,000	0,000	0,465	4,512	0,000
Závislá proměnná: VIET06						
REGRESNÍ ANALÝZA PO VYJMUTÍ 3 NEJVĚTŠÍCH OKRESŮ						
3	(Konstanta)	181,736	39,531		4,597	0,000
	VJEZD_D	0,000	0,000	0,560	5,696	0,000
Závislá proměnná: VIET99						
4	(Konstanta)	242,080	58,167		4,162	0,000
	VJEZD_D	0,000	0,000	0,727	8,917	0,000
Závislá proměnná: VIET06						

Pozn.: VIET99, VIET06=počet vietnamských občanů v okresech v letech 1999 a 2006;
VJEZD_D=počet osob, které překročily česko-německé hraniční přechody ve směru do Česka v okresech v roce 2004

Zdroj: Ředitelství služeb cizinecké a pohraniční policie 1999, 2004, 2006

V obou případech analýz (se všemi okresy i bez tří největších) došlo mezi lety 1999 a 2006 k vzrůstu hodnoty regresního koeficientu, což zajímavě koresponduje s poklesem hodnoty regresního koeficientu určujícího závislost na vertikální geografické poloze v témž období (viz tabulka 8). Mohlo by se tedy zdát, že dochází k přesunu rozhodujícího vlivu směrem k horizontální poloze. Jinými slovy, že západní pohraniční oblasti získávají větší podíl vietnamských občanů na úkor metropolitních regionů. Tato otázka bude podrobněji diskutována v kapitole o dynamice prostorového rozmístění.

Kompletní pohled na rozložení všech okresů s hraničními přechody vzhledem k frekventovanosti těchto přechodů a počtu vietnamských občanů poskytuje obrázek 11. Graf dokazuje oprávněnost omezení analýzy na oblast německého pohraničí. Přestože některé okresy dosahují vzhledem k Vietnamci nejvíce osídleným okresům rovnocenných nebo i vyšších hodnot v počtu osob průchozích přes hraniční přechody, jsou atraktivní jen pro málo vietnamských občanů. Nízkého počtu vietnamských občanů vzhledem ke své frekventovanosti dosahují především okresy Karviná, Břeclav, Frýdek-Místek a Znojmo. I mezi okresy německého pohraničí se ale nacházejí disparity. Celkově jsou atraktivnější okresy při hranicích s bývalým východním Německem, některé dokonce vzhledem k frekventovanosti svých přechodů nadměrně (Teplice, Chomutov, Karlovy Vary). Podprůměrně penetrovaný se vůči intenzitě dopravy na přechodech jeví naopak okres Domažlice.

Použití údajů o frekventovanosti hraničních přechodů skýtá několik problematických aspektů. Zaprvé, množství osob využívajících určité hraniční přechody nemusí být jen příčinou lokalizace vietnamských občanů a jejich obchodů, ale i jejím důsledkem. Nicméně i zvýšené využívání přechodu, které je vyvoláno nabídkou vietnamských podnikatelů, posiluje jeho lokalizační atraktivitu a vzniká zde pozitivní zpětná vazba. Zadruhé, regresní analýzu mohou zkreslit dálniční hraniční přechody, které jsou sice velmi frekventované, ale pro vietnamské podnikání nevhodné. Tuto možnost zkreslení budu dále řešit v následující kapitole zkoumající podmíněnost rozmístění vietnamských občanů geografickou polohou na mikroregionální úrovni.

Shrnutí

Náplní této kapitoly bylo ověřit, zda a jakým způsobem je rozmístění vietnamských občanů v celostátním měřítku Česka podmíněno vertikální a horizontální geografickou polohou. Provedenými analýzami jsem dospěla k závěru, že vertikální a horizontální geografická poloha se ve svém působení doplňují. Zatímco na nejvyšší hierarchické úrovni největších metropolí Prahy, Brna a Ostravy je určujícím faktorem vertikální poloha, na nižších úrovních se již projevuje silný vliv horizontální polohy. Lze tedy říci, že Praha, Brno i Ostrava jsou natolik silné a atraktivní lokality, že soustřeďují velké množství Vietnamců bez ohledu na exponovanost horizontální polohy. U menších měst a sídel se ale jejich přitažlivost již odvíjí především od horizontální geografické polohy. Patrná je přitom nejen výrazná převaha severozápadního pohraničí, ale celkově silnější zastoupení vietnamských občanů v severozápadní části Česka ve srovnání s Moravou, ale i východními a jižními Čechy.

Jedním z předpokladů, se kterými jsem do analýz vstupovala, byla silná atraktivita velkých měst pro cizince, vedoucí k nadměrné koncentraci vietnamských občanů. Ukázalo se však, že přestože jsou vietnamské komunity v Praze, Brně a Ostravě početné, jejich relativizovaná velikost je adekvátní relativizované komplexní velikosti těchto metropolí. Toto zjištění koresponduje s konstatováním Uherka (2003), že: „*vietnamskou komunitu nepovažujeme v českém prostředí za typicky městskou.*“ (Uherek 2003, s.207)

4.3.1.2 Geografická poloha na mikroregionální úrovni

Uzavírání jakéhokoliv jevu do administrativních jednotek s sebou nutně přináší skrytí nerovnoměrností a disparit uvnitř těchto celků. I pozorování rozmístění vietnamských občanů pouze na úrovni okresů by neodhalilo některá mikroregionální specifika. V této části se proto zaměřím na rozmístění vietnamských občanů uvnitř mikroregionů a v rámci pohraničních oblastí. Jako mikroregionální úroveň přijímám úroveň obvodů obcí s rozšířenou působností, které se ze všech administrativních jednotek Česka nejvíce přibližují nodálním regionům.

Hlavním očekáváním, se kterým do této analýzy vstupuji, je, že ve vnitrozemských regionech nepůsobí deformující vliv horizontální polohy a rozmístění vietnamských občanů proto respektuje sídelní hierarchii uvnitř mikroregionu. Hlavní centra vietnamského a českého osídlení v mikroregionu by proto měla být shodná. V pohraničních mikroregionech ale ovlivňuje rozmístění i horizontální geografická poloha a hlavní centra vietnamského osídlení se proto budou pravděpodobně nacházet mimo jádro mikroregionu (u frekventovaných hraničních přechodů).

Pro hodnocení rozdílnosti rozmístění vietnamského a celkového obyvatelstva uvnitř jednotlivých mikroregionů používám *index odlišnosti* či *disimilarity (ID)*, který „měří relativní rozdíl mezi prostorovým rozlišením dvou charakteristik populace nebo dvou skupin obyvatelstva v rámci vnitřního územního členění“ (Sýkora 2005, s.4):

$$ID_{xy} = 1/2 \sum (x_i / X - y_i / Y)$$

x_i, y_i = počet příslušníků skupin X a Y v i -té územní jednotce

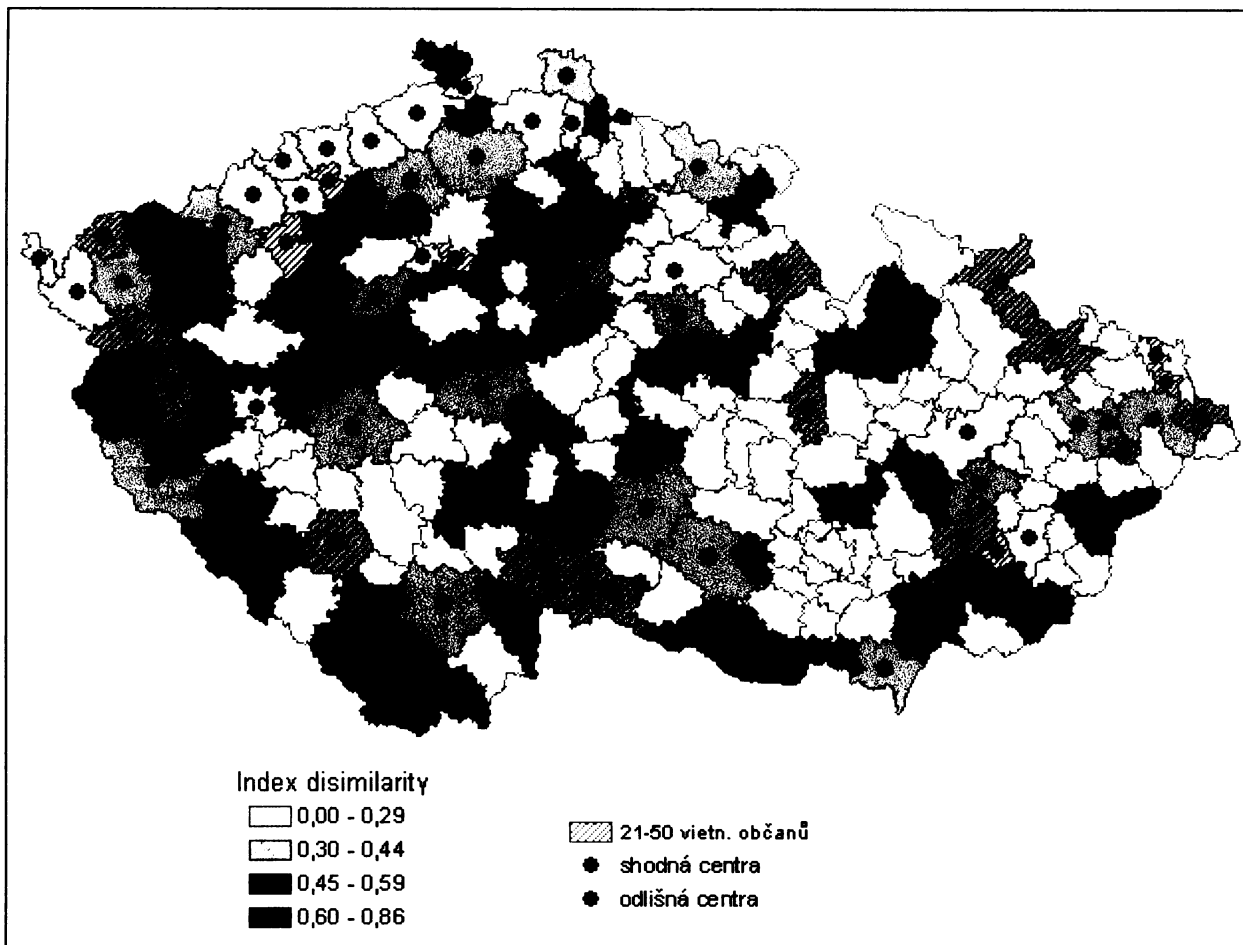
X, Y = celkový počet příslušníků skupin X a Y v celém regionu

Index je v tomto případě tedy polovinou sumy absolutních hodnot rozdílů podílů vietnamské a české populace v jednotlivých obcích na celkovém počtu obou populací v obvodu obce s rozšířenou působností (ORP).

Z analýzy jsem vyloučila jednotky s méně než dvaceti vietnamskými občany, ve výsledné mapě také označuji jednotky s méně než padesáti občany, u kterých nelze hodnotu indexu brát jako určující. V těchto případech může i malý počet osob výslednou hodnotu indexu výrazně zkreslit.

Obr 12 Index disimilarity rozmístění vietnamských občanů vůči celkovému obyvatelstvu v obvodech obcí s rozšířenou působností v Česku s více než 20-ti vietnamskými občany v roce 2001

Zdroj: SLDB 2001

Vysoká hodnota indexu disimilarity nastává ve dvou případech:

- Je-li většina vietnamské populace daného mikroregionu soustředěna mimo jádro mikroregionu.
- Je-li vietnamské obyvatelstvo nadměrně soustředěno v jádru mikroregionu.

Mikroregiony, ve kterých se vietnamské i celkové obyvatelstvo soustřeďuje ve stejných centrech, jsou v obrázku 12 označeny modrým bodem. Červený bod naopak značí mikroregiony, ve kterých je největší počet vietnamských občanů soustředěn mimo mikroregionální centrum.

Z grafického znázornění (obrázek 12) vyplývá, že nelze učinit jednoduchý všeobecný závěr. Stav ve vnitřních mikroregionech se nezdá být jednoznačně odlišný od pohraničních. I mikroregiony přiléhající k hranicím s Německem dosahují navzájem velmi rozdílných hodnot indexu disimilarity. Jedno z vysvětlení této diference by mohlo být hledáno v odlišné frekventovanosti hraničních přechodů v jednotlivých mikroregionech a tedy odlišné

síle deformující rovnoměrnost prostorového rozmístění vietnamských občanů. Provedená regresní analýza ale závislost mezi počtem osob využívajících přechody a indexem disimilarity nepotvrzuje, přestože je výsledný koeficient vzhledem k nízkému počtu jednotek nesignifikantní (tabulka 9).

Tab 9 Regresní analýza indexu disimilarity a frekvence hranicních přechodů v mikroregionech německého a rakouského pohraničí

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Stand. chyba	Beta		
1 (Konstanta)	0,407	0,065		6,252	0,000
VJEZD	0,000	0,000	0,033	0,163	

Závislá proměnná: INDEX DISIMILARITY

Zdroj: Krajské ročenky 2004; SLDB 2001

Z vnitřních mikroregionů zaujme vysoká hodnota indexu disimilarity v zázemí Prahy. V obvodu ORP Černošice je způsoben koncentrací vietnamských občanů ve Vestci a Jesenici. V obou případech jde o oblíbené suburbání lokality, atraktivitu těchto obcí pro Vietnamce ale lze pravděpodobně přičítat i blízkosti enklávy SAPA. Celkově je ale možné z relativně vysokých počtů vietnamských občanů v zázemí Prahy usuzovat, že Vietnamci, stejně jako domácí obyvatelstvo, podléhají procesu suburbanizace. Podobně lze vliv suburbanizace sledovat i v případě Českých Budějovic, kde je v obcích bezprostředního zázemí metropole (Hluboká na Vltavou, Rudolfovo, Dobrá Voda u Českých Budějovic, Hrdějovice, Staré Hodějovice, Borek) lokalizováno 30 % vietnamských občanů mikroregionu oproti necelým 10 % celkového obyvatelstva.

Mezi ostatními vnitřními mikroregiony, které dosahují alespoň padesáti sečtených vietnamských občanů, lze nalézt území s nízkým i poměrně vysokým indexem disimilarity. Z bližšího pohledu na vstupní data je ale patrné, že tyto regiony se od sebe, spíše než v rozmístění vietnamských občanů, odlišují v charakteru sídelní struktury a síle jádra. V téměř všech vnitřních mikroregionech jsou vietnamští občané v jádru lokalizováni z více než 60 %, v některých i z více než 85 % (Kladno, Louny, Kralupy nad Vltavou, Příbram, Hradec Králové, Zlín). V řadě těchto regionů je ale centrum natolik silné (Kladno, Hradec Králové, Zlín), že vysoká koncentrace Vietnamců v jádru nezpůsobí významnou odlišnost rozmístění Vietnamců a celkového obyvatelstva.

I v rámci německého pohraničí proti sobě stojí mikroregiony s vysokými i velmi nízkými hodnotami indexu disimilarity a také zde lze hlavní vysvětlení hledat v charakteru osídlení:

1. ORP s ID >0,45 – především Klatovy, Tachov, Ostrov, Karlovy Vary, Rumburk, ale i mikroregiony rakouského pohraničí Třeboň a Český Krumlov. Ve všech těchto mikroregionech přebírá pro vietnamskou populaci funkci sídelního centra menší obec (či obce), lokalizována v blízkosti hraničních přechodů (Železná Ruda; Přimda, Rozvadov; Pernink; Nejdek; Dolní Poustevna, v rakouském pohraničí pak České Velenice a Vyšší Brod). Ve většině případů jsou jádra mikroregionů lokalizována spíše ve vnitrozemí, nebo jsou hůře dostupná a nejsou pro vietnamské obchodníky zaměřené na zahraniční návštěvníky vhodným centrem (Klatovy, Třeboň, Český Krumlov). V jiných případech se vyvinula dvě (Rumburk – Dolní Poustevna; Karlovy Vary - Nejdek) nebo více (Ostrov – Abertamy – Pernink – Horní Blatná) rovnocenných center vietnamského osídlení, z nichž jedno je také jádrem mikroregionu.
2. ORP s ID <0,30 – pás pohraničí od Děčína po Chomutov, Cheb, Aš. Většina této oblasti je charakteristická vysokou urbanizací a koncentrací silných center, která jsou často lokalizována v bezprostřední dostupnosti z hraničních přechodů (Cheb, Aš, Teplice-Dubí, Litvínov-Most). Tato centra přebírají funkci zázemí pro vietnamské obchodníky. Alespoň v případě Ústí nad Labem je ale silné soustředění vietnamských občanů v samotném jádru poměrně překvapivé (hraniční Petrovice vykazují jen zlomek usídlených vietnamských občanů). Podobně v mikroregionu Děčína je téměř 90 % vietnamských občanů hlášeno v samotném Děčíně, v hraničním Hřensku jen necelých 10 %.

Vysvětlení této diferenciaci lze kromě polohy a dostupnosti jader mikroregionů hledat i ve významu hraničních obcí. Přestože si vietnamští obchodníci vytváří pracovní příležitosti v pohraničí sami do značné míry nezávisle na místní ekonomice, může být velikost obce omezující z pohledu ubytovacích nebo obslužných kapacit. Hraniční obce, které nejsou jádrem mikroregionu a přesto soustřeďují většinu vietnamských občanů, jsou často poměrně významné – České Velenice (3 500 obyvatel), Železná Ruda (2 000), Přimda (1 400), Dolní Poustevna (2 000). Obce při hraničních přechodech v mikroregionech Ústí nad Labem, Děčín, ale i Chomutov naproti tomu nedosahují takové velikosti – Petrovice (600 obyvatel), Hřensko (250), Hora sv. Šebestiána (200). Přestože jsou hraniční přechody

v těchto obcích významné, vietnamští občané se zde usidlují jen málo a soustřeďují se až ve velkých centrech dále od hranic.

Z obrázku 12 dále vyplývá, že přestože rakouské pohraničí nevykazuje ve srovnání s německým vysoké počty vietnamských občanů, je i toto malé množství orientováno na zahraniční návštěvníky a přispívá tak (alespoň v západní části) svou lokalizací v blízkosti hraničních přechodů k vysokému indexu disimilarity.

Pohraniční oblasti jsou z hlediska lokalizace vietnamských občanů vnitřně silně diferencované. Liší se nejen prostorovým vzorcem vietnamského osídlení uvnitř jednotlivých mikroregionů, ale i početností vietnamské populace ve svých různých částech. Z tohoto důvodu si lokalizace Vietnamců v pohraničí a hlavní oblasti koncentrace zaslouží hlubší pozornost.

Následující regresní analýza má za cíl ověřit, do jaké míry se velikost vietnamské populace u jednotlivých hraničních přechodů odvíjí od jejich frekventovanosti, tedy počtu osob, které prostřednictvím přechodu vstoupí do Česka. Frekventovanost jednotlivých hraničních přechodů shrnuje komplexní povahu geografické polohy. Odráží expozici vůči dopravní síti a jejím hlavním osám i vůči makroregionálnímu sídelnímu systému. Za ideálních podmínek racionálního rozhodování by měla být frekventovanost přechodů primárním lokalizačním faktorem obchodníků zaměřených na zahraniční návštěvníky.

Vietnamští podnikatelé nerozvíjejí své obchodní aktivity zaměřené na zahraniční návštěvníky pouze v bezprostřední blízkosti hraničního přechodu. Do analýzy proto bylo zahrnuto u většiny přechodů více obcí, z nichž byly vytvořeny "hraniční klastry". Tato uskupení obcí jsem určovala jednotlivě pro každý hraniční přechod dle přítomnosti vietnamských občanů sečtených cenzem 2001. Území jsou tedy vymezena na základě bydlícího obyvatelstva, což může skutečnou situaci zkreslovat. Vhodnější by bylo vymezení na základě místa podnikání. Tyto údaje ale nejsou k dispozici a bylo by možno je získat jen pomocí rozsáhlého terénního šetření. Podobně se bude lišit i počet bydlících a počet skutečně přítomných vietnamských občanů. S touto nesrovnalostí je ale nutno počítat nejen při hodnocení vietnamských či jiných zahraničních občanů. Lze očekávat, že v rámci rozdílů mezi bydlícím a skutečně přítomným i mezi bydlícím a podnikajícím vietnamským obyvatelstvem bude ve srovnání s realitou evidován nadměrný počet osob v metropolích a regionálních centrech. Řada malých hraničních obcí nemusí mít kapacitu pro usídlení většího počtu vietnamských občanů. Na území těchto malých hraničních obcí operují vietnamští podnikatelé, kteří jsou hlášeni k pobytu v některém z blízkých center, které je v dojezdnosti

od hranic. Proto byla do "hraničních klastrů" zahrnuta často i města ležící na komunikaci směřující od hraničního přechodu, která vykazovala bydlící vietnamské občany.

Sledovány byly všechny hraniční přechody s Německem a Rakouskem a několik hraničních přechodů se Slovenskem a Polskem v blízkosti Německa a Rakouska, u kterých byli vietnamští občané také lokalizováni (Lanžhot, Hrádek nad Nisou, Nové Město pod Smrkem, Habartice). Některé hraniční přechody nebylo možno z důvodu vzájemné blízkosti a propojenosti navazujících "hraničních klastrů" oddělit a do analýzy proto vstupovaly společně (Svatý Kříž + Pomezí nad Ohří; Potůčky + Boží Dar; Rumburk + Horní Jindřichov + Jiříkov). Analýza zahrnuje 49 hraničních přechodů a jejich výčet a seznam obcí k nim přiřčených jako "hraniční klastry" je uveden v příloze 1.

Výsledný regresní koeficient prokazuje na méně než 1% hladině významnosti středně silnou závislost lokalizace vietnamských občanů v "hraničních klastrech" na frekventovanosti přechodu (viz tabulka 10).

Tab 10 Regresní analýza počtu vietnamských občanů a frekventovanosti hraničních přechodů za obce v blízkosti hraničních přechodů v Česku

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Stand. chyba	Beta		
1 (Konstanta)	-42,763	45,655		-0,937	0,354
VJEZD	0,000	0,000	0,582	4,907	

Závislá proměnná: VIET

Zdroj: SLDB 2001; Krajské ročenky 2004

Analýza ukázala, že frekventovanost jednotlivých hraničních přechodů je významným lokalizačním faktorem, ale vysvětlení přítomnosti či naopak nepřítomnosti vietnamských občanů je nutno hledat i jinde. Svou úlohu pravděpodobně hrají především místní specifické podmínky. Vietnamští obchodníci v pohraničních oblastech obvykle nepůsobí jednotlivě, ale shlukují se do prostorově ohraničených oblastí a tržnic. Důležitou podmínkou je tedy existence vhodné lokality a její dostupnost vietnamským obchodníkům. Nejčastěji bývá uplatňováno takové schéma, kdy prostor je v majetku vietnamského/českého vlastníka nebo obce, kteří jednotlivá místa pro obchody a stánky pronajímají samotným vietnamským obchodníkům. Díky těmto prostorovým mikrokonzracím může jedna majetková změna významně ovlivnit rozmístění vietnamských občanů v oblasti. V nedávné minulosti byla takovým příkladem situace v Chebu, kde byli vietnamští obchodníci tradičně soustředěni do dvou rozlehlých prostorů - tržnic Svatý Kříž a Dragoun. Tržnice Dragoun,

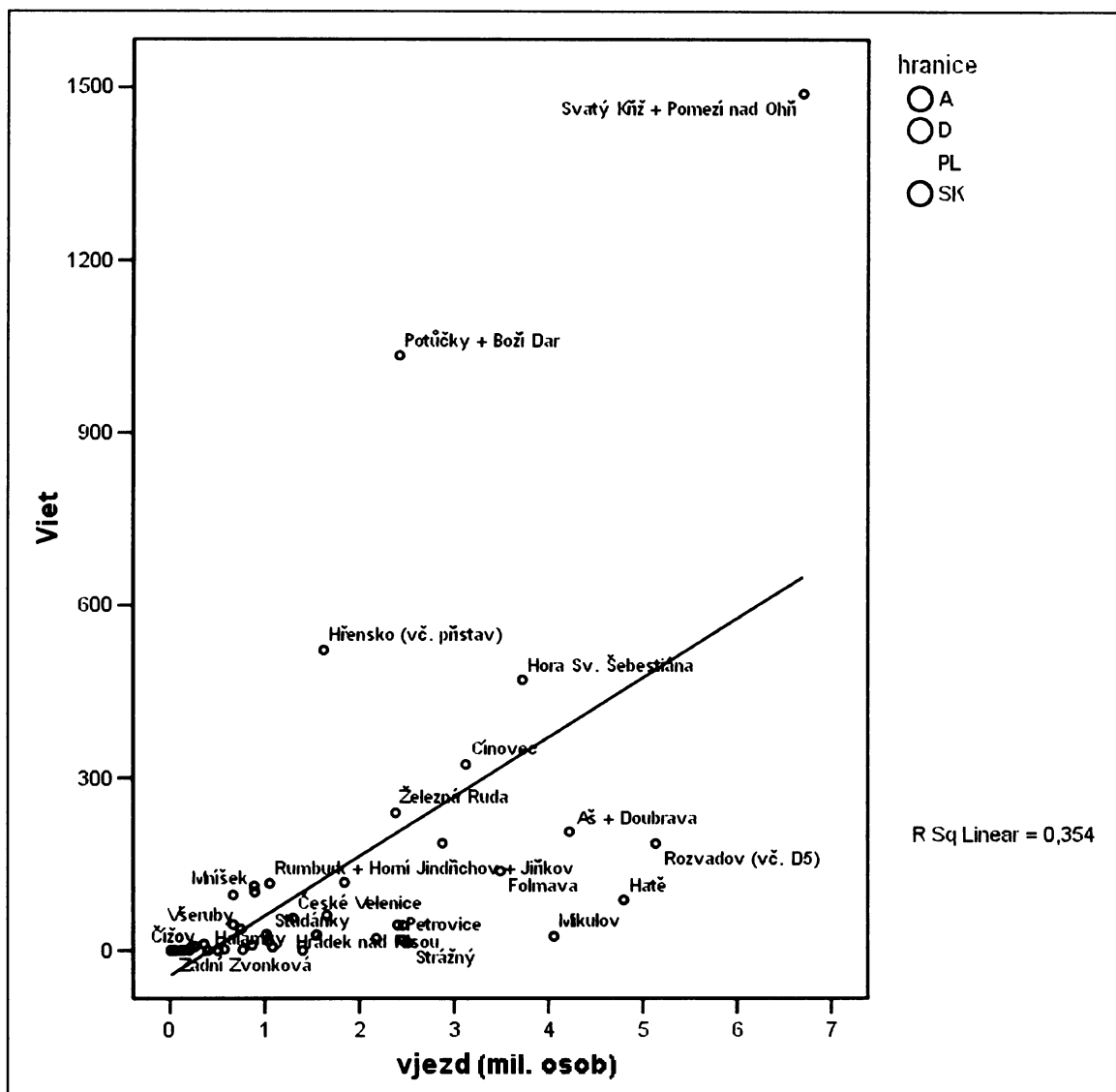
kteřá se nachází v samotném městě, byla do roku 2005 ve vlastnictví obce. Poté ale byla prodána soukromému majiteli, který se prostor rozhodl využít pro stavbu obchodního centra a provoz tržnice byl na přelomu roku 2005 a 2006 ukončen. Dle odhadů místního zastupitelstva mělo uzavření tržnice ovlivnit život 300 - 400 vietnamských rodin (Hurrle 2006). V údajích z roku 2006 se ale prozatím žádná vlna vystěhování vietnamských občanů z Chebu neprojevuje, lze tedy předpokládat, že došlo maximálně k posunům uvnitř regionu a změny byly především kvalitativního charakteru.

Podstatným faktorem je také přístup místního zastupitelstva k vietnamskému podnikání. Přítomnost vietnamských obchodníků se významně podílí na tvorbě místní image. Mezi místními obyvateli převažuje negativní postoj. Obec tak může být tlačena k potlačování vietnamského podnikání, které je jinak především díky finančnímu přínosu obci zastupitelstvem tolerováno.

S rostoucí komplexností vietnamské komunity v Česku vstoupily do hry i složitější vlastnické a organizační vztahy. Silné vazby ve vietnamských rodinách jsou známým faktem, jedna rozvětvená rodina tak může operovat na více místech v pohraničí. Tyto migrační sítě zvyšují provázanost komunity a se změnou podmínek mohou způsobit kumulovanost prostorových přesunů.

Podmínky pro podnikání Vietnamců v pohraničních oblastech se podle řady pozorovatelů i samotných obchodníků od konce 90. let zhoršují. Přesto však dochází k dalšímu značnému přílivu vietnamských občanů ze zahraničí. Část obchodníků přechází ze stánkového prodeje do kamenných obchodů ve městech. Nicméně i tak dochází k růstu konkurence a lze očekávat, že některé lokality směřují k ekonomické saturaci a do budoucna nebudou schopné poskytnout obživu stále se zvyšujícímu počtu vietnamských občanů. V takovém případě by, dle konceptu ekonomické saturace, měl následovat hromadný přesun do nové lokality nabízející stále dostatek možností uplatnění.

Obr 13 Rozložení hraničních přechodů dle frekventovanosti a počtu vietnamských občanů v "hraničních klastrech" v Česku v roce 2001

Zdroj: SLDB 2001; Krajské ročenky 2004

Představu o vztahu mezi počty vietnamských občanů a frekventovaností přechodů v jednotlivých "hraničních klastrech" poskytuje obrázek 13. Nejvíce převyšuje počet lokalizovaných vietnamských občanů frekventovanost přechodu Svátý Kříž + Pomezí nad Ohří a Potůčky + Boží Dar. Přechody Svátý Kříž a Pomezí nad Ohří obsluhují Vietnamci lokalizovaní především v Chebu. Cheb je po Praze obcí s největší vietnamskou komunitou, podíl na celkové populaci dosahuje dle oficiálních statistik 5 %, neoficiální zdroje hovoří až o 20 %. Vietnamští obchodníci v Chebu byli tradičně orientováni na německé zákazníky. Díky velkému místnímu trhu ale mohou v případě potřeby alespoň částečně kompenzovat omezení poptávky zahraničních návštěvníků obsluhou místní poptávky i přesunem do jiných

odvětví ekonomiky. Tento jev již lze v Chebu pozorovat, vietnamští obchodníci jsou silně rozšířeni i v kamenných obchodech v samotném centru města. Koncentrace velkého počtu Vietnamců na malém území přináší i možnosti uplatnění v obsluze vietnamské komunity.

V případě klastru vázaného na přechody Potůčky a Boží Dar je situace poněkud odlišná. Území, v němž jsou Vietnamci obsluhující tyto hraniční přechody lokalizováni, je velmi rozsáhlé a bylo do něho zahrnuto čtrnáct obcí různých velikostních kategorií. Z výše zmíněných důvodů jsou součástí klastru i obce Karlovy Vary a Ostrov. Vietnamskými občany nejvíce osídlené obce jsou Horní Blatná a Pernink, kde podíl vietnamských občanů dosahuje dle cenzu 2001 přibližně 25 % a dále Potůčky a Abertamy, které vykazují přibližně 10% podíl. Největší z těchto obcí - Abertamy - má bez vietnamského obyvatelstva jen přibližně tisíc osob. Jde tedy o malé obce, které při útlumu poptávky po vietnamském zboží ze strany zahraničních návštěvníků nemají dostatečně velký lokální trh ani dostatek náhradních příležitostí pro vietnamské podnikatele. Vzhledem k výrazné naddimenzovanosti tohoto klastru vůči frekventovanosti přechodu a vysokému podílu vietnamského obyvatelstva ve zmíněných obcích jsou tyto obce nejpravděpodobnějšími kandidáty ekonomické saturace a následných přesunů. Nemusí jít nutně o přesuny na velké vzdálenosti a nemusí být doprovázené změnou bydliště. Jako nejpravděpodobnější cíl stěhování se jeví Karlovy Vary, které vzhledem ke své velikosti a významu pro cestovní ruch vykazovaly dle cenzu 2001 jen malý počet vietnamských občanů.

Jednotlivé hraniční obce, klastry a rozložení vietnamské populace v rámci těchto klastrů zobrazuje Příloha 2. Při pohledu na mapu a vstupní data lze hraniční obce a klastry z hlediska vietnamského osídlení a jeho vnitřní organizace rozčlenit na několik typů:

1. Hraniční obce, kde i přes dostatečnou frekventovanost přechodu dochází k jen minimální lokalizaci vietnamských občanů. Do této kategorie spadají především hraniční přechody s Rakouskem – z nejvíce frekventovaných Mikulov - Drassenhofen, dále Hevlín - Laa an der Thaya. Z hraničních přechodů s Německem sem lze zařadit také přechody Lísková - Waldmünchen v blízkosti Domažlic a frekventované Strážný – Philippsreut, Kraslice – Klingenthal a Petrovice – Bahratal. Alespoň v případě Petrovic ale minimální počet vietnamských občanů vykázaných cenzem 2001 nekorresponduje s fyzickou přítomností vietnamských obchodníků. Rozpor může být vysvětlen časovým posunem nebo tím, že Vietnamci operující u hraničního přechodu v Petrovicích jsou hlášeni k pobytu jinde, zřejmě v Ústí nad Labem. Tento příklad však dokládá nutnost opatrnosti při hodnocení údajů.

2. Hraniční přechody, u kterých se vietnamští občané soustředí v převážné většině přímo v hraniční obci – Železná Ruda - Bayrische Eisenstein, Cheb (Svatý Kříž – Waldsassen), Aš - Selb Plosberg, Dolní Poustevna – Sebnitz, Rumburk (Rumburk – Neugersdorf a Horní Jindřichov – Seifhennersdorf), Varnsdorf - Seifhennersdorf a v menší míře České Velenice - Gmünd. V těchto případech jsou hraniční obce zároveň významnými regionálními centry (Cheb, Aš, Rumburk, Varnsdorf), nebo mají vlivem izolované polohy výlučnou pozici (Železná Ruda).
3. Hraniční přechody u nichž je v hraniční obci evidován jen malý nebo téměř nulový počet vietnamských občanů a převážná většina jich je lokalizována ve významném centru v dojezdnosti od hranic - Folmava - Furth im Wald (Domažlice), Cínovec – Altenberg (Teplice), Hora Sv. Šebestiána – Reitzenhain (Chomutov a Jirkov), Hřensko – Schmilka (Děčín). Hraniční obce u těchto přechodů dosahují většinou velikosti pouze několika set obyvatel (s výjimkou Dubí u přechodu Cínovec) a vietnamští občané jsou evidováni až ve městech, které mají dostatečnou kapacitu k jejich usídlení. Protože data z cenzu nevyovídají o mikroregionálních vazbách a místu podnikání, nelze vyloučit, že je určitá část vietnamských občanů v těchto městech pouze hlášena k pobytu a ve skutečnosti operují (nebo i bydlí) v těsnější blízkosti hranic. Lze ale předpokládat, že vietnamští obchodníci v příhraničních městech (zejména strukturálně postižených severočeských regionů s vysokou nezaměstnaností) naplňují i poptávku místních obyvatel po levném druhu zboží.
4. Hraniční přechody u nichž se rozvinul rozsáhlý hraniční klastr, v jehož rámci jsou vietnamští občané významně lokalizováni v hraniční obci, v obcích v její blízkosti i v pohraničním centru. Takový klastr se v Česku vyvinul v návaznosti na přechody Potůčky – Johannegeorgenstadt a Boží Dar – Oberwiesenthal, kde zasahuje území vykazující dle cenzu 2001 významné počty vietnamských občanů až k centřům Karlovy Vary a Ostrov.

Shrnutí

Obraz rozmístění vietnamských občanů v rámci jednotlivých mikroregionů je poměrně různorodý. Obecně lze tvrdit, že ve vnitřních regionech, kde nepůsobí deformující vliv blízkosti hranic, mají vietnamští občané tendenci být silně koncentrováni do jádra mikroregionu bez ohledu na rozmístění obyvatelstva jako celku. Vietnamci jsou tedy výrazně

soustředění jak v regionech s významným jádrem, tak v regionech, kde jádro nemá tak silnou pozici.

V zázemí některých velkých měst (například Prahy a Českých Budějovic) lze pozorovat, že i vietnamští občané se účastní procesu suburbanizace. Lokalizace Vietnamců v zázemí měst by mohla být spojena s růstem jejich sociálního statusu, toto tvrzení by ale bylo potřeba podložit rozsáhlejším šetřením.

Pohraniční oblasti jsou z hlediska vnitřního systému vietnamského osídlení silně diferencované. Cestovní ruch za účelem nakupování, který vietnamští obchodníci v pohraničí tradičně využívají a dále podněcují, směřuje logicky ze zemí s výrazně vyšší cenovou hladinou do zemí s nižší – v případě Česka tedy z Německa a Rakouska. Oblasti rakouského pohraničí ale ve srovnání s německým přitahují jen nízké počty vietnamských obchodníků. Přesto i relativně nízké počty mohou narušit přirozenost rozmístění vietnamských občanů v těchto mikroregionech.

Ani regiony německého pohraničí však nejsou osídleny vietnamskými občany rovnoměrně. Rozmístění Vietnamců u jednotlivých hraničních přechodů zhruba odpovídá jejich frekventovanosti a tedy geografické poloze v její komplexní povaze. Přesto jsou mezi hraničními obcemi a klastry navazujícími na přechody určité rozdíly, které frekventovaností přechodu vysvětlit nelze. Významná diference byla odhalena i uvnitř jednotlivých hraničních klastrů. Zatímco v některých případech je většina vietnamských obchodníků evidována přímo v hraniční obci, v jiných případech je početná komunita lokalizována až ve vzdálenějších městech. Pro umístění většího počtu vietnamských občanů v obci je potřebná určitá její minimální kritická velikost, která umožní komunitě naplňovat i jiné potřeby než pracovní uplatnění. Pokud hraniční obec nedosahuje dostatečné velikosti, nebude pravděpodobně trvale soustřeďovat rozsáhlejší bydlící vietnamskou komunitu. Na rozmístění vietnamských občanů v pohraničních regionech má tedy důležitý vliv místní sídelní struktura, která je do značné míry determinována přírodními podmínkami a historií. Nelze opomíjet vliv i dalších faktorů jako (nejen fyzická) dostupnost pozemků a nemovitostí pro vietnamské podnikání a přístup místního zastupitelstva a společnosti. Tyto faktory jsou ale spíše kvalitativního rázu a nelze je jednoduše ověřit statistickou analýzou.

4.3.2 Socio-ekonomické faktory

Zahraniční i čeští autoři zabývající se výzkumem faktorů prostorového rozmístění cizinců se shodují na mimořádném významu sociálních a ekonomických charakteristik potenciálních cílových regionů. Zavodny (1999) předpokládá, že pro různé typy migrace (pracovní, scelování rodin, uprchlíci aj.) se budou migrační faktory lišit.

Pro pracovně motivovanou migraci je obecně zásadní široká nabídka pracovních příležitostí, míra nezaměstnanosti a dostupnost sociální podpory (Bartel 1989). Zavodny (1999) přidává výši hodinových mezd ve výrobním sektoru. Pro Vietnamce však dostupnost sociální podpory nehraje příliš velkou roli, neboť se téměř všichni věnují podnikatelské činnosti a pouze minimum z nich je evidovaných na úřadech práce. Vzhledem k vysoké míře podnikatelské aktivity by neměla hrát roli ani okresní diferenciací výše mezd a nezaměstnanosti. Tyto faktory však ovlivňují migrační toky nepřímou, neboť se promítají do ekonomické prosperity a kupní síly obyvatel. Vzhledem ke specializaci vietnamských podnikatelů na maloobchod je velikost regionálního trhu klíčovým faktorem pracovně motivované migrace. Souvislost výše poptávky po vietnamském zboží se životní úrovní obyvatel však není jednoznačná. Vyšší životní úroveň se promítá do vyšší spotřeby, která představuje impuls pro rozvoj vietnamského podnikání. Na druhou stranu se Vietnamci zaměřují na prodej levného zboží, po kterém je poptávka zejména mezi sociálně slabšími vrstvami obyvatel. Kromě toho výši tržeb v pohraničních okresech zásadně ovlivňuje krátkodobý příjezdový cestovní ruch z Německa.

Pro odhalení vlivu socio-ekonomických charakteristik regionů na rozmístění Vietnamců byla použita multinomická regresní analýza, založena na šestici ukazatelů (tabulka 11). Základ socio-ekonomických charakteristik tvoří míra okresní nezaměstnanosti a ekonomický agregát na obyvatele jakožto syntetický ukazatel relativního počtu pracovních příležitostí a výše mzdy ve srovnání s národními hodnotami. Index progresivity ekonomické struktury vypovídá o úspěšnosti transformace hospodářství, rozvinutosti a prosperitě sektoru služeb. Index vzdělanosti může být významným ukazatelem atraktivity regionů pro vyšší společenské vrstvy Vietnamců a rodiny, které chtějí dětem poskytnout nejlepší možné vzdělání. Vliv socio-ekonomických ukazatelů na rozmístění Vietnamců je konfrontován s působením faktorů vertikální a horizontální geografické polohy, které jsou v následující multinomické regresní analýze zastoupeny relativizovanou komplexní velikostí okresů a počtem překročení německých hraničních přechodů směrem do Česka.

Pro migraci za účelem scelování rodin i pracovní migraci jsou velmi důležité etno-sociální faktory, mezi které patří především působení migračních sítí. Bartel (1989) zjistila vysokou pozitivní korelaci mezi počtem nově přichozích imigrantů a zastoupení daného etnika v cílovém regionu. Na základě samotné regresní analýzy však není možné odhalit motiv přichozích migrantů a odlišit vliv migračních sítí od působení jiných geografických a socio-ekonomických charakteristik. Proto nejsou etno-sociální faktory kvantifikovány v multinomické regresní analýze.

Tab 11 Regresní analýza geografických a socioekonomických faktorů a rozmístění Vietnamců v okresech za rok 2006

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Stand. chyba	Beta		
1 (Konstanta)	-3 770,644	1 816,624		-2,076	0,042
KV_REL	0,003	0,000	0,587	6,215	0,000
VJEZD_D	0,000	0,000	0,501	7,930	0,000
EKON_AGR_CR	9,702	4,882	0,203	1,987	0,051
VZDELANOST	-1 548,713	1 460,853	-0,154	-1,060	0,293
NEZAM	3,874	16,090	0,016	0,241	0,810
IPEK	1 284,343	815,196	0,174	1,576	0,120

Závislá proměnná: VIET06

Poznámka: KV_REL=počet obyvatel+počet pracovních příležitostí; VJEZD_D=počet překročení hranic s Německem směrem do Česka; EKON_AGR_CR=ekonomický agregát okresu na obyvatele (Česko=100);VZDELANOST=index vzdělanosti v roce 2005; NEZAM=míra okresní nezaměstnanosti v roce 2005; IPEK=index progresivity ekonomické struktury

Zdroj: ČSÚ 2007; Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie; SLDB 2001; Krajské ročenky 2004

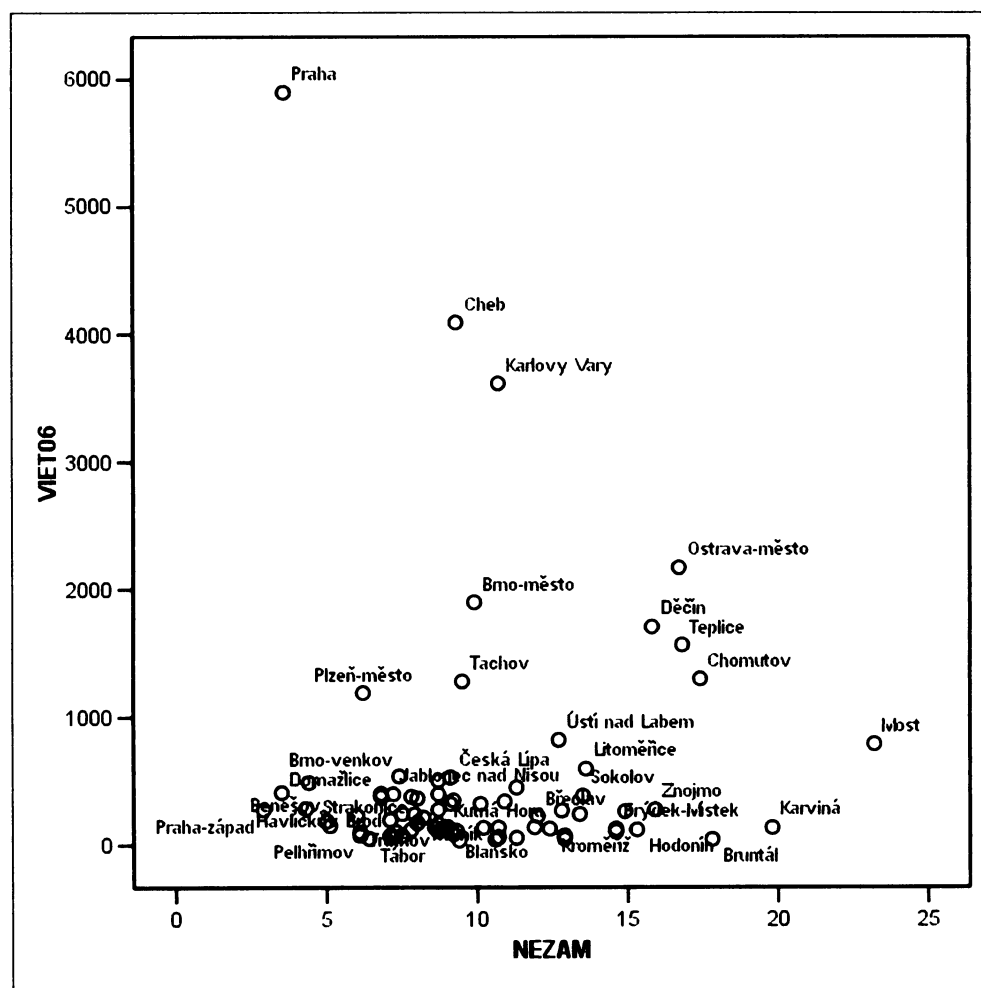
Výsledky potvrzují absolutní dominanci vlivu vertikální a horizontální geografické polohy na rozmístění Vietnamců v roce 2006. Socio-ekonomické ukazatele vykazují pouze slabý a nesignifikanční vliv na závislou proměnnou. Důvodem je dualita rozmístění vietnamských občanů, kteří jsou nejvíce soustředěny v metropolitních a pohraničních okresech s naprosto rozdílnými socio-ekonomickými charakteristikami. Regresní závislost je narušena především velkou heterogenní skupinou okresů s minimálními počty Vietnamců.

Příkladem může být vztah mezi vyšší okresní nezaměstnaností a počtem vietnamských občanů (Obr 11). Okresy s malým počtem Vietnamců dosahují širokého rozpětí výše nezaměstnanosti – od necelých 3 % v případě Prahy-západ po téměř 20 % v okrese Karviná. Významné koncentrace vietnamských komunit se naopak vyvinuly v okresech s velkými rozdíly v míře nezaměstnanosti. Praha jakožto největší centrum vietnamského osídlení se

vyznačuje nízkou nezaměstnaností, Cheb a Karlovy Vary průměrnou, zatímco Ostrava a severočeské okresy patří z hlediska podílu registrovaných uchazečů o práci k nejproblémovějším regionům v Česku. Vyšší nezaměstnanost a omezená nabídka pracovních příležitostí v okresech Ústeckého a Karlovarského kraje je kompenzována výhodnou geografickou polohou a vysokou frekventovaností hraničních přechodů s Německem. Krátkodobý příjezdový cestovní ruch německých občanů je primárním lokalizačním faktorem, který kompenzuje nižší atraktivitu pohraničních okresů pro práci i bydlení.

Poněkud odlišná situace panuje ve vztahu mezi ekonomickou prosperitou (ekonomickým agregátem na obyvatele) a rozmístěním vietnamských občanů (Obr 15). V blízkosti regresní přímky leží řada okresů včetně Prahy, která vzhledem k vysoké ekonomické úrovni přitahuje odpovídající počet Vietnamců.

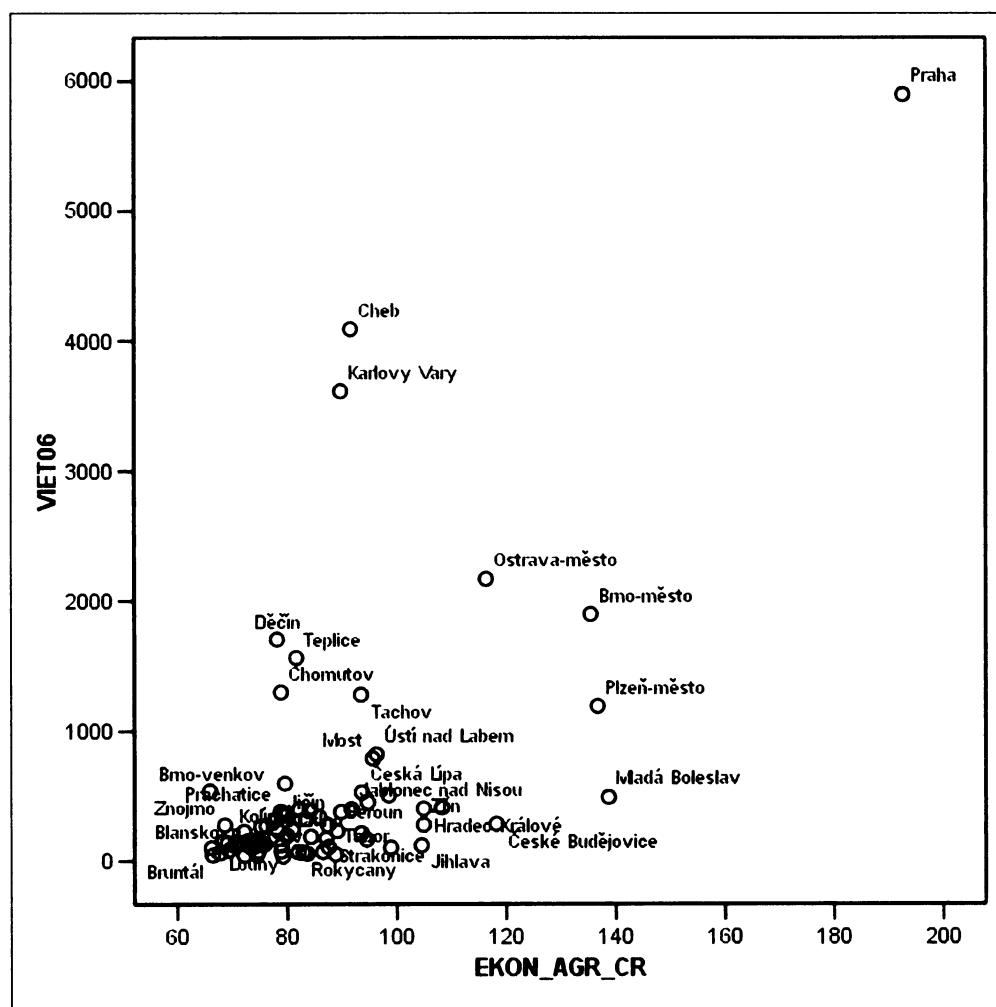
Obr 14 Rozmístění Vietnamců v okresech Česka v závislosti na míře nezaměstnanosti v roce 2006

Poznámka: NEZAM=okresní míra nezaměstnanosti v roce 2005; VIET06=počet Vietnamců v roce 2006
Zdroj: ČSÚ 2007; Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie; SLDB 2001

Regresní závislost je však narušena vysokou koncentrací Vietnamců v okresech s podprůměrnými hodnotami relativizovaného ekonomického agregátu. Jedná se bez výjimky o okresy Karlovarského a Ústeckého kraje v exponované geodopravní poloze. Pod regresní přímkou se naopak nacházejí některá krajská města a významná hospodářská jádra (České Budějovice, Pardubice, Jihlava, Mladá Boleslav), které nemohou konkurovat největším metropolím ve velikosti trhu a pohraničním okresům v návštěvnosti zahraničními zákazníky.

Obr 15 Rozmístění Vietnamců v roce 2006 v závislosti na okresních rozdílech ve výši relativizovaného ekonomického agregátu

Poznámka: EKON_AGR_CR=ekonomický agregát na obyvatele v roce 2001(Česko=100);

VIET06=počet Vietnamců v roce 2006

Zdroj: ČSÚ 2007; Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie; SLDB 2001

Socio-ekonomické charakteristiky neovlivňují významně stávající rozmístění Vietnamců, ale mohou mít signifikantní vliv jakožto pull-faktory pro nově příchozí migranty ze zahraničí. Dospívající druhá generace vietnamských občanů se již nyní vyznačuje vyšším vzděláním a nehodlá pokračovat v provozování maloobchodu formou stánkaření v blízkosti

frekventovaných hraničních přechodů. Ekonomická prosperita regionu, nabídka kvalitních služeb a atraktivita pro bydlení budou v souvislosti se změnou pracovních a sídelních preferencí Vietnamců pravděpodobně nabývat na významu.

Faktory ovlivňující aktuální trendy ve vývoji rozmístění vietnamských komunit zachycuje následující multinomická regrese (Tab 12), ve které je závislou proměnou index změny počtu Vietnamců na okresní úrovni v období let 1999-2006.

Tab 12 Regresní analýza geografických a socioekonomických faktorů a vývoje rozmístění Vietnamců v okresech v období 1999-2006

	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Sig.
	B	Stand. chyba	Beta		
(Konstanta)	-99,835	218,009		-0,458	0,648
OBVYV_PRAC	0	0	0,056	0,289	0,774
VJEZD_D	0	0	0,124	0,95	0,345
EKON_AGR_CR	-0,569	0,586	-0,205	-0,971	0,335
VZDELANOST	-93,535	175,313	-0,16	-0,534	0,595
NEZAM	-0,193	1,931	-0,014	-0,1	0,921
IPEK	110,814	97,83	0,258	1,133	0,261

Závislá proměnná: VIET_CR_06_99

Poznámka: KV_REL=počet obyvatel+počet pracovních příležitostí; VJEZD_D=počet překročení hranic s Německem směrem do Česka; EKON_AGR_CR=ekonomický agregát okresu na obyvatele (Česko=100);VZDELANOST=index vzdělanosti v roce 2005; NEZAM=míra okresní nezaměstnanosti v roce 2005; IPEK=index progresivity ekonomické struktury

Zdroj: ČSÚ 2007; SLDB 2001; Krajské ročenky 2004

Výsledky multinomické regrese výše uvedené předpoklady nepotvrzují. Index změny počtu vietnamských občanů vykazuje velmi slabou a nesignifikantní závislost na šesti použitých prediktorů. Ve sledovaném období zaznamenaly největší přírůstky vietnamských občanů okresy s velmi rozdílnými geografickými a socio-ekonomickými charakteristikami. Pokračoval trend koncentrace Vietnamců do některých okresů s již vysokým zastoupením vietnamského obyvatelstva – např. Cheb, Tachov, Plzeň-město, Brno, Děčín (viz Příloha 2). Na druhou stranu vykázaly rychlý relativní růst počtu Vietnamců též periferní okresy s minimálním předchozím zastoupením vietnamské menšiny (např. Jeseník). Podrobněji bude dynamika vývoje rozmístění Vietnamců na okresní úrovni rozebrána v kapitole 4.4.

4.4 Dynamika prostorového rozmístění vietnamských občanů v Česku

Doposud bylo prostorové rozmístění vietnamských občanů v Česku analyzováno pouze průřezově pomocí nejaktuálnějších počtů vietnamských občanů v okresech Česka z roku 2006 (doplňkově 1999) a dat z cenzu 2001. V následující části bude pozornost věnována dynamice rozmístění z několika pohledů. Analyzován bude vývoj rozmístění vietnamských občanů na úrovni okresů v časovém období 1999-2006, za které jsou dostupná data poskytovaná Ředitelstvím služby cizinecké a pohraniční policie. Doplňkově bude srovnán současný obraz rozmístění s obrazem poskytnutým cenzem 1991, který do značné míry odráží situaci před rokem 1989 a řízené umisťování vietnamských občanů. Dále budou sledovány jednotlivé pohyby ovlivňující dynamiku rozmístění (přirozená měna, vnitřní stěhování a mezinárodní migrace).

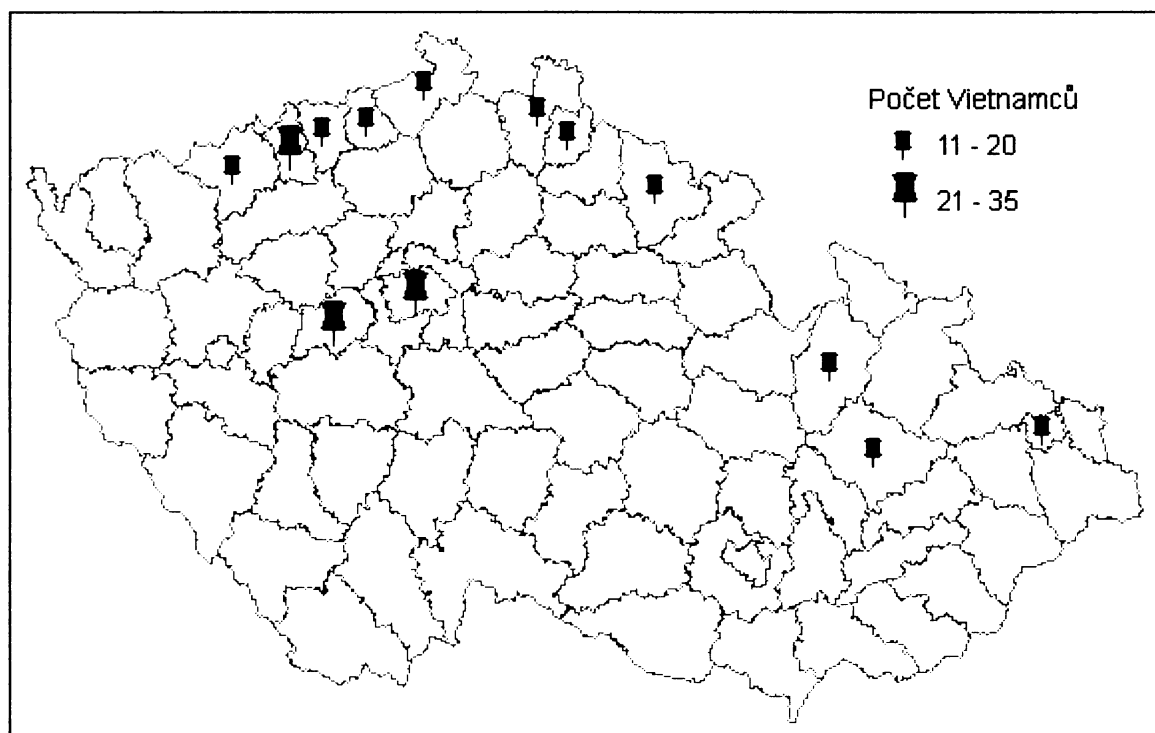
4.4.1 Vývoj rozmístění vietnamských občanů na území Česka

Okolnosti, za kterých vietnamští občané působili v Československu před rokem 1989 se nutně musely odrazit na obrazu jejich rozmístění. Vietnamci přicházeli za účelem vyučení a následné praxe především v oborech průmyslu, ale i zemědělství (zejména lesnictví) a byli umisťováni řízeně bez možnosti vlastního výběru. Z těchto důvodů lze očekávat soustředění vietnamských občanů v Česku před rokem 1989 především v silně průmyslových regionech.

Evidence zaměstnaných vietnamských občanů spadala do kompetence jednotlivých podniků. V současnosti není kompletní přehled o rozmístění Vietnamců před rokem 1989 v Československu k dispozici. Obraz nejbližší realitě může poskytnout cenzus z roku 1991. V tomto roce již byly mezivládní smlouvy o přijímání vietnamských občanů zrušeny, dle ekonomické struktury bylo ale 90 % vietnamských občanů sečtených cenzem 1991 zaměstnáno v průmyslu, stavebnictví a zemědělství. Byly tedy pravděpodobně zaevidovány především osoby stále zaměstnané v původních podnicích. Hlavním problémem použití cenzálních dat z roku 1991 je nízký počet vietnamských občanů, které dokázal cenzus podchytit (celkem 454 osob). Přijmeme-li předpoklad, že chyba způsobená nízkým podílem sečtených osob na celku je v území rovnoměrně rozložena, mohou údaje alespoň rámcově nastínit hlavní oblasti koncentrace vietnamských občanů před rokem 1989. Podrobnější využití a členění dat je ale problematické.

Obr 16 Počet vietnamských občanů v okresech Česka v roce 1991

Zdroj: SLDB 1991

Z obrázku 16 vyplývá, že kromě metropolitních okresů se nejvíce vietnamských občanů sečtených cenzem 1991 nacházelo v průmyslových okresech severních Čech a Berouně (výroba cementu). Na počátku 80. let bylo v Československu umístěno až 30 000 Vietnamců. Přestože většina okresů vykazala v cenzu tak nízké počty, určité množství vietnamských občanů působilo před rokem 1989 prakticky ve všech regionech na celém území Česka. (Brouček 2003a)

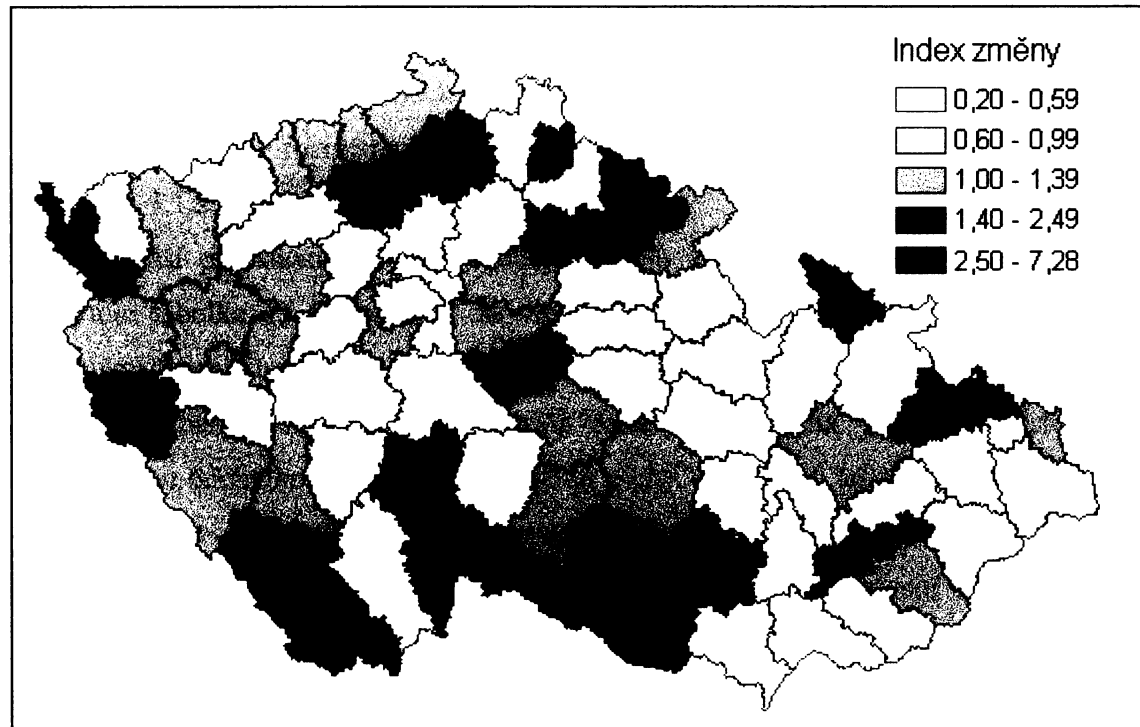
Srovnáním rozmístění dle cenzu 1991 (obrázek 16) a rozmístění dle Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie v letech 1999 a 2006 (Příloha 2) vyplyne, že přestože došlo k nárůstu řady nových oblastí (Cheb, Karlovy Vary, Tachov, Plzeň), některé okresy s početnou vietnamskou komunitou zřejmě soustředily významné podíly vietnamských občanů již před rokem 1989. Jde především o okresy současného Ústeckého kraje - Chomutov, Most, Teplice, Ústí nad Labem, Děčín. Lze tedy vyslovit předpoklad, že současné vysoké počty vietnamských občanů v těchto regionech (a především v jejich centrech) jsou částečně důsledkem přítomnosti před rokem 1989. Vietnamci, kteří v dané oblasti působili a po vypovězení smluv zde zůstali nebo se vrátili do Vietnamu, měli již na region určitou vazbu. Prostřednictvím migračních sítí se tyto oblasti dále stávaly cílovými pro navazující imigraci. Historický aspekt tedy může být jedním z lokalizačních faktorů, které způsobují výrazně

vyšší soustředění vietnamských občanů v severozápadní než v jihozápadní části německého pohraničí.

Celkový počet vietnamských občanů dle evidence Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie od roku 2000 setrvale roste a v roce 2006 dosáhl počet vietnamských občanů přihlášených k pobytu v Česku téměř na dvojnásobek počtu v roce 2000. Počet hlášených vietnamských občanů se proto za sledované období zvýšil téměř ve všech okresech Česka, míra růstu jednotlivých okresů je ale poměrně odlišná.

Vývoj jednotlivých okresů z hlediska relativizovaného počtu vietnamských občanů ve sledovaném období zobrazují obrázek 17 (náhled) a Příloha 2 (plná verze). Většina okresů, které zaznamenaly nejrychlejší růst, dosáhla vysokého indexu růstu díky nízkým počátečním počtům vietnamských občanů. K relativně nejrůstovějším oblastem patří především okresy jižního a jihozápadního pohraničí, dále Litoměřice, Česká Lípa a Jablonec nad Nisou. Ve všech těchto regionech jsou ale dosažené počty vietnamských občanů v celonárodním měřítku stále poměrně nízké.

Obr 17 Index změny relativizovaného počtu vietnamských občanů (Česko = 10 000) v okresech Česka mezi lety 1999 a 2006

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie 1999, 2006

Nejvyšší absolutní růst vietnamských občanů vykázal okres Cheb, svůj podíl na vietnamské populaci v Česku zvýšily i další okresy západního a severozápadního pohraničí – Tachov, Karlovy Vary, Teplice, Děčín. Ve sledovaném období naopak nejvíce snížily svůj podíl na počtu vietnamských občanů v Česku vnitřní okresy především Středočeského kraje a většina moravských regionů. Vyjádřeno absolutními čísly zaznamenaly největší pokles ve sledovaném období okresy Mladá Boleslav a Praha-východ, které ještě v roce 1999 patřily mezi regiony s nejvyšším počtem vietnamských občanů.

Metropolitní okresy zaznamenaly poměrně odlišný vývoj. Zatímco podíl Prahy na vietnamské populaci Česka stagnoval (i se zázemím díky zmíněné Praze-východ poklesl), Brno i se zázemím svůj podíl výrazně zvýšilo. Narozdíl od Brna, jehož nárůst byl postupný a setrvalý, podíl Prahy se mezi lety 2000 a 2004 propadl o 2 %, aby posléze opět dosáhl původních hodnot. Podíl okresu Ostrava prošel ve sledovaném období mírným poklesem. Naddimenzovanost Ostravy vzhledem k její velikosti ve srovnání s Brnem, která se projevovala v datech z cenzu 2001, je stále patrná i v roce 2006. Díky odlišnému tempu růstu těchto metropolí se ale rozdíl v počtu Vietnamců vzhledem k velikosti měst vyrovnává.

I přes výrazné změny v některých okresech (Mladá Boleslav, Praha-východ, Cheb) zůstávají hlavní oblasti koncentrace vietnamských občanů v Česku v posledních osmi letech stejné. Řada okresů se silnou vietnamskou komunitou svůj podíl navíc dále zvýšila. Velký počet růstových okresů v německém, ale i rakouském pohraničí koresponduje se zjištěným zesílením závislosti rozmístění vietnamských občanů na horizontální geografické poloze v kapitole 4.3.1.2.

Bližší představu o vývoji souboru okresů z hlediska počtu vietnamských občanů poskytuje tabulka 13 Skutečnost, že vietnamští občané nepřibývají jen v okresech s již početnými komunitami, dokládá zvyšující se hodnota mediánu souboru okresů. S rostoucím počtem vietnamských občanů v Česku roste i variabilita jejich rozmístění měřena směrodatnou odchylkou. Okresy s největšími počty Vietnamců tedy dále přibývají absolutně o vyšší počet vietnamských občanů než slabě osídlené okresy, což je vzhledem ke kumulativnímu působení migračních (ale i obecně mezilidských) sítí běžný jev. Měřeno variačním koeficientem, který zachycuje variabilitu souboru vůči průměru a vyjadřuje, jak se mění rozložení hodnot v souboru poměrně, není vývoj variability tak jednoznačný. Z vývojové řady je patrný růst hodnoty koeficientu do roku 2002 a následný pokles. Při bližším pohledu na vstupní data vyplývá, že tento zlom byl určen vývojem okresu Karlovy Vary. Okres patří mezi regiony s nejvyšším počtem vietnamských občanů (a tedy s největší odchylkou od průměru) a výsledný variační koeficient dokáže silně ovlivnit. Karlovy Vary

zaznamenávají po prvotním rychlém nárůstu od roku 2004 pokles počtu vietnamských občanů, což při rychlém růstu jejich celkového počtu v Česku vede k výraznému propadu podílu okresu Karlovy Vary a jeho odchylky od průměru. Vývoj Karlových Varů tak způsobil pokles hodnoty variačního koeficientu v posledních letech, po vyjmutí okresu Karlovy Vary koeficient stagnuje. Variabilitu rozmístění vietnamských občanů v Česku lze tedy označit za stabilní. Přestože se rozdíly mezi jednotlivými okresy v absolutních číslech zvyšují, poměr mezi nejvíce a nejméně osídlenými regiony zůstává přibližně stejný.

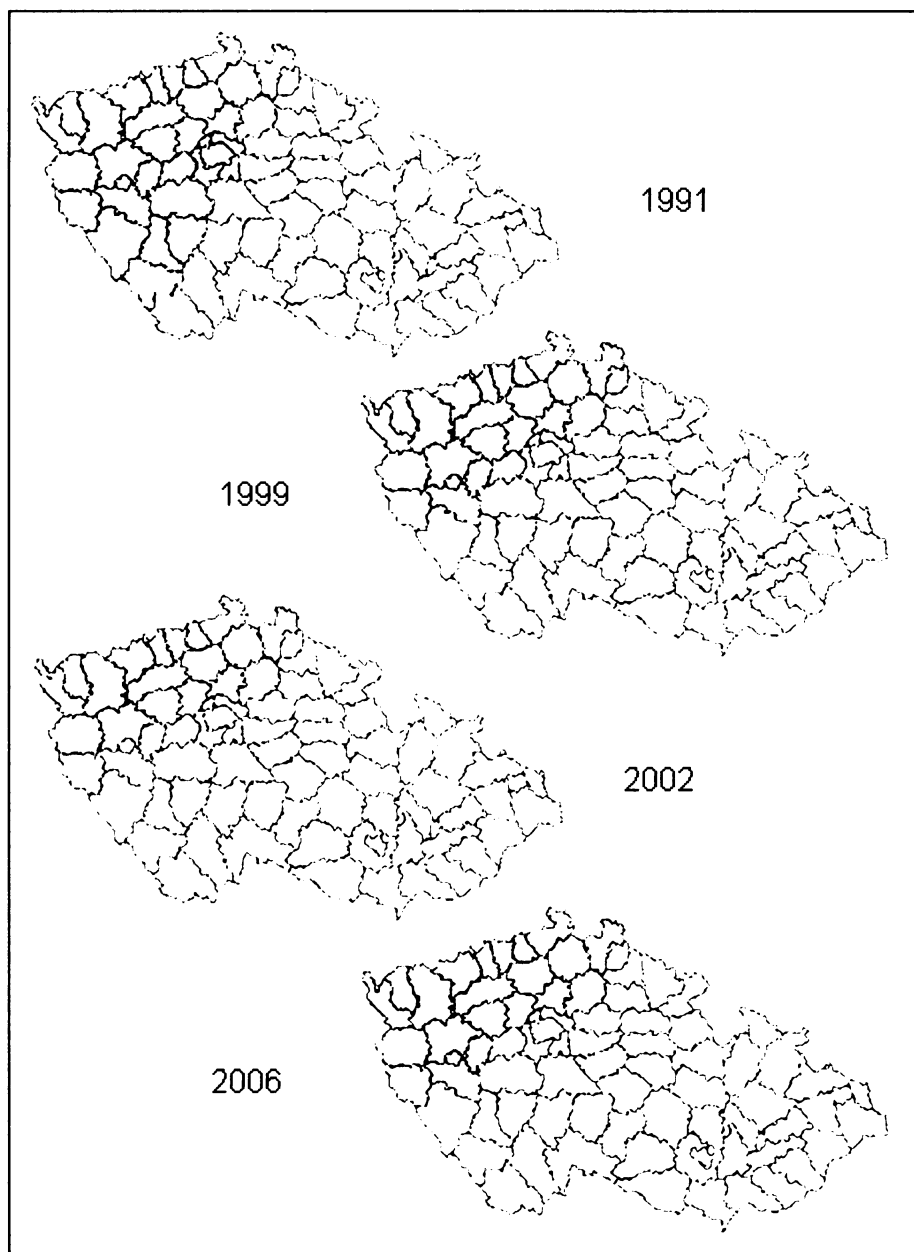
Tab 13 Vývoj charakteristik středu a variability počtů vietnamských občanů v okresech Česka v období 1999-2006

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
počet Vietnamců	24 824	23 556	23 924	27 143	29 046	34 179	36 832	40 779
medián	121	119	120	142	159	177	222	244
směrodatná odchylka	552	540	576	667	693	808	847	934
variační koeficient	1,71	1,76	1,85	1,89	1,84	1,82	1,77	1,76
variační koeficient bez Karlových Varů	1,73	1,77	1,75	1,78	1,77	1,76	1,75	1,78

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie 1999-2006

Míru koncentrace jevu v prostoru lze graficky vyjádřit geografickým mediánem (obrázek 18), který rozděluje území na dvě části se shodným obsazením jevu. Barevně vyznačená území Česka v obrázku tedy soustřeďují polovinu vietnamských občanů v zemi v jednotlivých letech. Jak již bylo zmíněno, data z cenzu 1991 je nutno interpretovat s opatrností, geografický medián v tomto roce ale naznačuje, že rozmístění vietnamských občanů v době řízeného zaměstnávání bylo rovnoměrnější než v době volné imigrace. Přestože průmyslové okresy severozápadních Čech patřily k územím s významnou lokalizací Vietnamců, nebyla v rozmístění patrná výrazná převaha této oblasti jako v současnosti. V následujících časových průřezích byl geografický medián, stejně jako výše zkoumaná variabilita, poměrně stabilní. K roku 2002 se, především v důsledku růstu podílu okresů Cheb a Karlovy Vary na počtu vietnamských občanů v Česku, posunul geografický medián nejzřetelněji k severozápadu.

Obr 18 Geografický medián rozmístění vietnamských občanů v okresech Česka v období 1991-2006

Zdroj: SLDB 1991; Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie 1999, 2002, 2006

4.4.2 Složky dynamiky prostorového rozmístění

Na dynamice rozmístění obyvatelstva se podílí tři základní typy pohybů - přirozená měna, vnitřní stěhování a zahraniční migrace. Doposud byla změna rozmístění vietnamských občanů v Česku sledován jako celistvá. Tato kapitola se zaměří na odhalení dílčích pohybů, které se výsledně skládají do populační změny regionu. Její náplní bude analýza podílu těchto složek na celkovém vývoji vietnamské populace v regionech a zjištění, zda působí navzájem doplňkově nebo protichůdně.

Pro tento hlubší pohled na dynamiku rozmístění vietnamských občanů budou využita především data vedená Českým statistickým úřadem od roku 2003, která sledují vnitřní stěhování zahraničních občanů mezi regiony Česka a regionální strukturu imigrace ze zahraničí. Vzhledem ke krátkému časovému úseku, který data zachycují, bude analýza sledovat pouze aktuální vývojové trendy.

4.4.2.1 Přirozená měna

V současných podmínkách Česka je přirozená měna ve srovnání s migrací (respektive stěhováním) pohybem, který se podílí na populační změně regionů spíše okrajově. Mezi lety 2005 a 2006 dosahovala přirozená měna oproti vnitřnímu stěhování čtvrtinového podílu a vůči zahraniční migraci jen pětinového podílu na celkové populační změně (přírůstku i úbytku) okresů v Česku (Stav a pohyb obyvatelstva 2006).

Přestože došlo v posledních desetiletích k posunu, zahraniční migrace je stále z velké části selektivním procesem. Skupiny zahraničních imigrantů se proto od domácí populace výrazně odlišují v genderové i věkové struktuře. Nižší zastoupení rodin a párů mezi cizinci obvykle způsobuje nižší porodnost než v domácí populaci a nízký počet osob v poproduktivním věku snižuje míru úmrtnosti. Vietnamská etnická skupina tento model naplňuje jen částečně. Jak bylo zmíněno v kapitole 4.2, v 90. letech významně vzrostla komplexita vietnamské imigrace do Česka. Vietnamská etnická skupina je proto z velké části tvořena úplnými rodinami a do značné míry se odlišuje od ostatních hlavních etnických menšin a skupin v Česku. Tato odlišnost společně s mladou věkovou strukturou vede k dlouhodobě silně nadprůměrným hodnotám hrubé míry porodnosti nejen ve srovnání s ostatními cizineckými menšinami, ale i s domácí populací (tabulka 14).

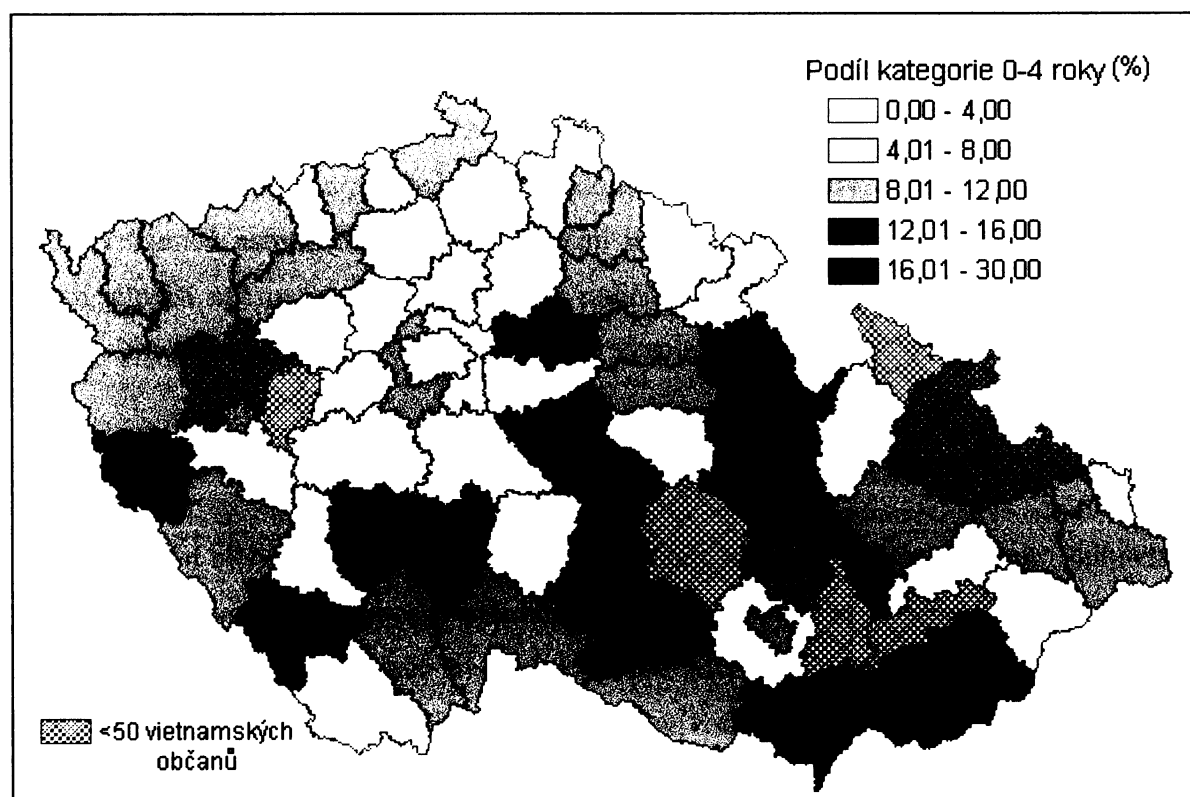
Tab 14 Srovnání hrubé míry porodnosti hlavních etnických menšin a skupin v Česku (v ‰)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Česko celkem	9,24	8,75	8,79	8,98	9,06	9,44	9,84
zahraniční občané	4,19	5,16	4,21	4,98	5,31	5,32	5,45
Vietnamu	15,13	18,25	13,46	12,86	16,35	12,52	14,04
Ukrajiny	1,24	3,17	2,91	3,65	3,66	3,26	3,28
Slovenska	4,30	1,15	0,94	1,44	1,50	2,72	3,88
Ruska	5,01	5,32	4,43	5,31	7,06	7,19	6,39
Číny	4,28	9,86	9,07	13,14	10,89	16,66	10,06

Zdroj: Stav a pohyb obyvatelstva 1995, 2000-2005

Hodnota hrubé míry úmrtnosti vietnamských občanů v Česku je zanedbatelná, ročně nezemře více než 15 osob. Přirozený přírůstek Vietnamců se proto přibližně rovná hodnotě hrubé míry porodnosti. Přirozená měna se tedy podílí na populačním růstu vietnamské komunity přibližně 1,5 %, což je hodnota, která vysoce převyšuje běžné míry růstu domácích populací přirozenou měnou ve všech evropských zemích.

Obr 19 Podíl dětí ve věkové kategorii 0-4 roky na počtu vietnamských občanů v okresech Česka v roce 2001

Zdroj: SLDB 2001

Regionální členění jakýchkoliv údajů o přirozené měně cizineckých komunit není v Česku bohužel dostupné a není tedy možné zjistit, zda se přirozená měna podílí na populační změně rovnoměrně a do jaké míry a jakým směrem přispívá k populačnímu vývoji jednotlivých regionů. Určitou náhradní představu může poskytnout podíl dětí ve věku 0-4 roky na počtu vietnamských občanů (obrázek 19), který je dostupný z cenzu 2001. Tento údaj ale vypovídá jen o porodnosti v letech 1997 až 2001 a je zkrácen o počet dětí v tomto věku, které se se svými rodiči účastnili vnitřního stěhování a zahraniční migrace. O regionální diferenciaci přirozené měny v posledních letech, za která budou v následujících částech hodnoceny vnitřní stěhování a zahraniční migrace, tedy nelze získat bližší informace.

Podíl dětí v nejnižší věkové kategorii se mezi okresy poměrně výrazně liší, přirozená měna se tedy zjevně na populačním změně a vývoji okresů nepodílí rovnoměrně. Hlavní příčinu diferenciaci lze logicky očekávat v odlišné genderové a věkové struktuře. Podíl žen na vietnamské populaci je ve všech okresech menšinový, jako hlavní ukazatel progresivity věkové struktury proto stačí sledovat podíl žen v plodném věku. Jeho vysoká hodnota by měla ústít ve vysokou porodnost a tedy i vysoký podíl dětí v nejnižší věkové kategorii. Toto pravidlo však údaje o věkové struktuře vietnamských občanů v okresech nepotvrzují.

Vysoký podíl novorozených dětí lze do značné míry chápat jako znak vyzrání komunity. Cizinci, kteří přistoupí k reprodukci, se již pravděpodobně adaptovali na prostředí a považují svůj život za dostatečně stabilní a zajištěný. Přibývání vietnamských občanů přirozenou měnou je také pro region více žádoucí než příchod nových imigrantů ze zahraničí. Děti Vietnamců narozené v Česku již nemají jazykové problémy a jejich vazby na Česko bývají silnější než na zemi původu jejich rodičů. Tato druhá generace je tak významným prvkem integrace svých rodičů, přestože může vyvolávat mezigenerační napětí v komunitě.

4.4.2.2 Vnitřní stěhování

Vnitřní stěhování cizinců, v zahraniční literatuře často označováno jako sekundární migrace, by mělo být významným směrem studia prostorového rozmístění cizinců. Vyjadřuje sídelní preference cizinců, kteří jsou již do určité míry adaptovaní na prostředí hostitelské země a může odrážet probíhající změny a procesy v cizinecké komunitě lépe než samotné prostorové rozmístění.

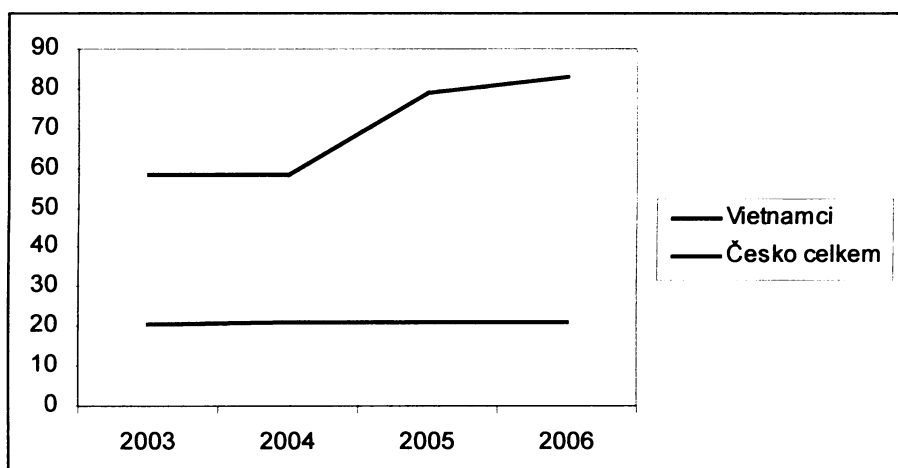
Cizinci se obvykle v hostitelských zemích vyznačují vyšší mobilitou než domácí obyvatelstvo (např. Andersson 1996). Příčiny lze spatřovat v několika vlivech. Skupiny imigrantů jsou tvořeny především osobami v produktivním věku, které přistupují k vnitřnímu

stěhování nejčastěji. Cizinci nemají k místu bydliště vybudované takové vazby jako původní obyvatelé a již mají se stěhováním (respektive s migrací) zkušenost.

Vnitřní stěhování začalo být podle občanství rozlišováno od roku 1991, do roku 2000 včetně bylo ale sledováno jen stěhování osob s trvalým bydlištěm. Vykázané počty případů stěhování byly proto velmi nízké a jejich hodnocení je možné až v posledních letech. Intenzitu vnitřního stěhování vietnamských občanů a celkovou intenzitu stěhování v Česku srovnává obrázek 20. Příklad vietnamských občanů tedy potvrzuje zkušenosti ze zahraničí. Intenzita vnitřního stěhování Vietnamců je několikanásobně vyšší než u domácího obyvatelstva a dále roste. Růst hodnoty intenzity nemusí být jen důsledkem skutečně se zvyšující mobility Vietnamců, ale i většího počtu úřady zachycených případů.

Obr 20 Srovnání intenzity vnitřního stěhování vietnamských občanů a celkové populace v Česku v období 2003-2006 (počet stěhování / 1 000 obyvatel)

Zdroj: Stav a pohyb obyvatelstva 2003-2006; Cizinci v ČR - Zahraniční a vnitřní migrace 2003-2006

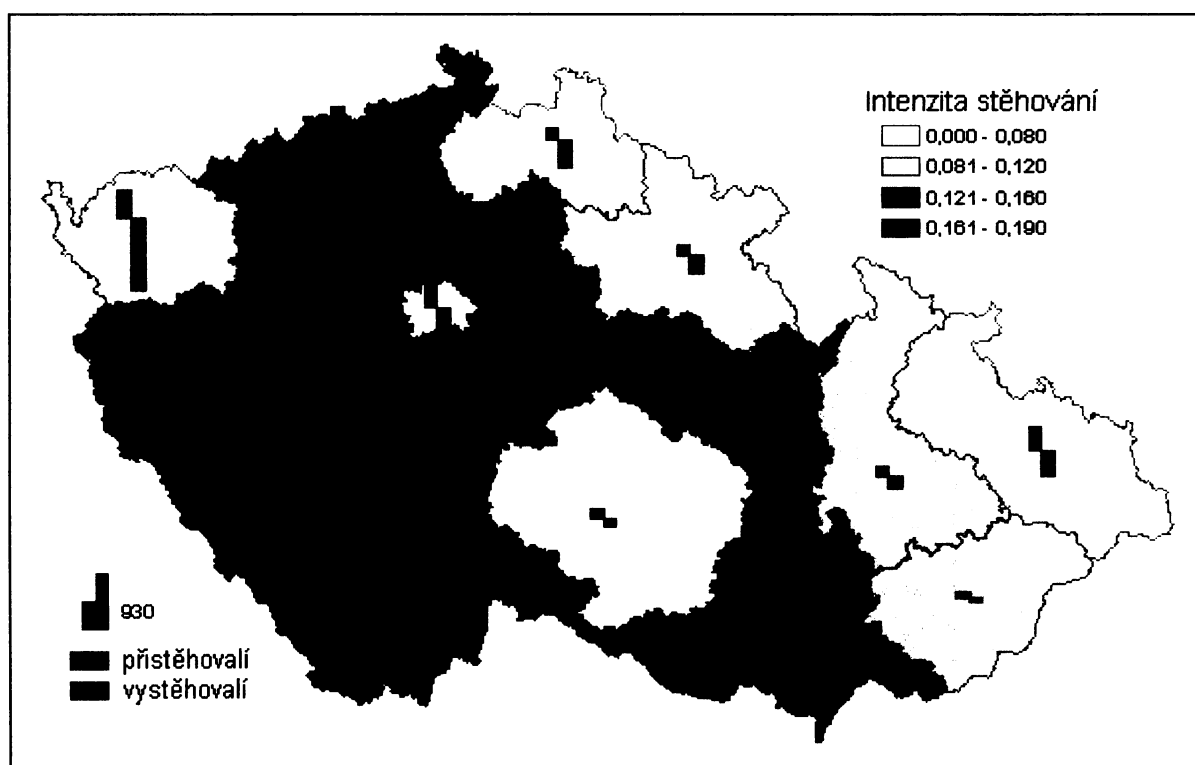
Vycházíme-li z informací podaných úředně vietnamskými občany při vnitřním stěhování, jsou důvody stěhování nejasné. Přibližně dvě třetiny osob uvedly jako důvod stěhování v roce 2003 „jiné důvody“, necelých 20 % pak „následování rodinného příslušníka“ (Cizinci v ČR – Zahraniční a vnitřní migrace 2003).

Největší objemy stěhování přes hranice kraje zaznamenaly Praha, Karlovarský, Ústecký a Středočeský kraj. O poznání nižší hodnoty zaznamenaly Plzeňský, Jihomoravský a Moravskoslezský kraj, které ale také patří ke krajům s početným zastoupením vietnamských občanů. Zdaleka nejvíce vietnamských občanů získala vnitřním stěhováním Praha. Tento poznatek je v rozporu s předpokladem "gateway" efektu hlavního města, který by se měl projevovat zápornou hodnotou salda vnitřního stěhování. V případě vietnamských občanů v Česku tedy Praha alespoň v současnosti zřejmě nehraje roli hlavního záchytného bodu,

kterého cizinci při imigraci do neznámé země využívají pro prvotní adaptaci. Tuto skutečnost by bylo možné si vysvětlit působením migračních sítí, díky kterým cizinci mají ještě před příchodem informace o ostatních oblastech země, nebo v nich již mají příbuzné a přátele, které do regionu následují.

Naopak nejvíce vnitřním stěhováním ve sledovaném období ztratil Karlovarský kraj, v menší míře i Ústecký, Liberecký a Středočeský kraj. Velká část této ztráty jde právě ve prospěch hlavního města (viz Příloha 3). Praha ve sledovaném období získala z těchto čtyř krajů vnitřním stěhováním více než 1300 vietnamských občanů, tedy přibližně 70 % všech přistěhovaných. Zisk Prahy na úkor Středočeského kraje (v období 2003-2006 šlo o 300 osob) upoutává pozornost i proto, že naznačuje probíhající (re)urbanizaci, tedy stěhování ze zázemí Prahy do města.

Obr 21 Vnitřní stěhování vietnamských občanů v krajích Česka v období 2003-2006 – intenzita stěhování uvnitř kraje a počty stěhování z a do kraje

Zdroj: Cizinci v ČR - Zahraniční a vnitřní migrace 2003-2006

Nejvíce případů vnitřního stěhování uvnitř jednotlivých krajů bylo zaznamenáno v Ústeckém, Karlovarském a Plzeňském kraji. V Karlovarském kraji však díky jeho malé rozloze a vysokému počtu vietnamských občanů dosáhla intenzita stěhování (podíl počtu stěhování a počtu vietnamských občanů) jen nízké hodnoty. Nejvyšší intenzita byla

zaznamenána v Plzeňském a Jihočeském kraji, kde stěhování absolvovalo ve sledovaném období 19 respektive 17 % Vietnamců.

Obraz vnitřního stěhování vietnamských občanů v rámci Česka dokresluje tabulka 15. Nejsilnějším trendem posledních let je vlna vystěhování z okresu Karlovy Vary. Výše popsaný absolutní i relativní pokles vietnamské populace v Karlových Varech je tedy do značné míry způsoben vnitřním stěhováním. Vystěhovalí směřovali především do Prahy a do okolních okresů v pohraničí (Cheb, Chomutov). K významným pohybům docházelo i v rámci okresu, počet stěhování uvnitř okresu Karlovy Vary výrazně převýšil stěhování uvnitř všech ostatních okresů. Na základě zpráv o probíhajících přesunech a kvalitativních změnách v ekonomické aktivitě Vietnamců lze usuzovat, že výrazná část těchto pohybů znamenala odchod vietnamských občanů z pohraničních obcí do měst, kde přesouvají své aktivity do kamenných obchodů, výroby specifického zboží i jiných odvětví.

Tab 15 Nejvýznamnější směry meziokresního vnitřního stěhování v Česku v období 2003-2006

		Přistěhovalí																	
OKRES		Praha	Beroun	Prachatice	Domažlice	Tachov	Cheb	Karlovy Vary	Děčín	Chomutov	Litoměřice	Most	Teplice	Jičín	Brno-město	Brno-venkov	Olomouc	SUMA	
Vystěhovalí	Praha	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	
	Beroun	89	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	89	
	Kolín	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	
	Praha-východ	98	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	98	
	Praha-západ	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	
	Prachatice	-	-	47	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Plzeň-město	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	
	Tachov	-	-	-	45	158	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	66	
	Cheb	134	-	-	-	-	104	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	155	
	Karlovy Vary	240	-	-	-	-	154	401	26	111	-	-	-	-	-	-	-	531	
	Děčín	-	-	-	-	-	-	-	95	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Chomutov	-	-	-	-	-	-	-	-	154	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Litoměřice	47	-	-	-	-	-	-	-	-	30	-	-	-	-	-	-	47	
	Most	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	25	
	Teplice	93	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	133	-	-	-	-	93	
	Česká Lípa	65	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65	
	Jablonec nad Nisou	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	
	Jičín	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	-	-	-	-	
	Brno-venkov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	85	37	-	85
	Olomouc	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-
Ostrava - město	107	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	107	
SUMA	993	20	-	45	-	175	21	26	111	-	-	-	-	-	85	-	-	1476	

Pozn.: Buňky zvýrazněné šedým pozadím vyjadřují stěhování uvnitř okresu, nejvýznamnější směry meziokresního stěhování jsou zvýrazněny červeným písmem. Hodnoty v tabulce jsou sumou toků převyšujících 20 stěhujících se osob za roky 2003-2006.

Zdroj: Cizinci v ČR - Zahraniční a vnitřní migrace 2003-2006

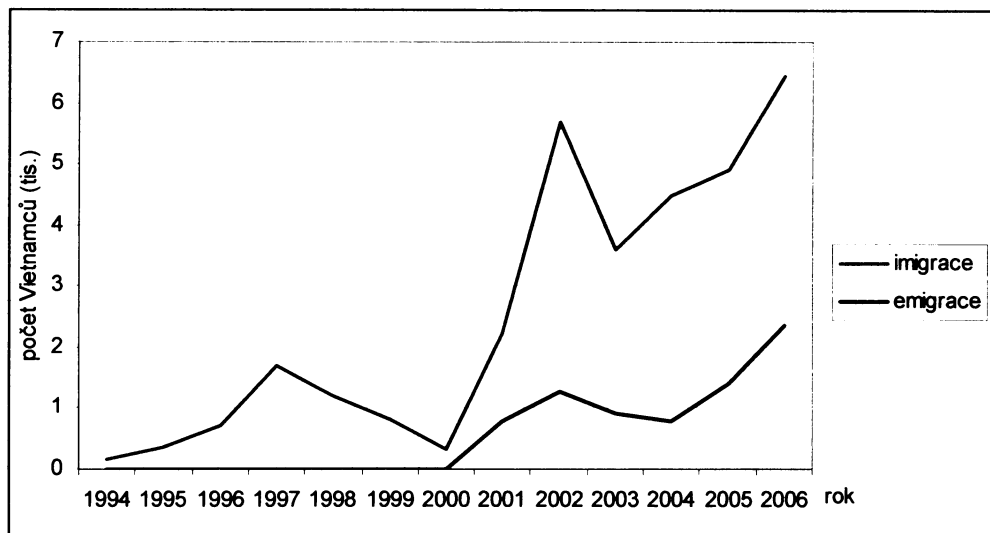
Většina pohraničních okresů, ve kterých dochází vzhledem k počtu vietnamských občanů k největšímu vnitřnímu stěhování, jsou okresy, kde byla podle cenzu 2001 převážná většina Vietnamců lokalizována mimo centrum (Karlovy Vary, Tachov, Teplice). Naproti tomu v okresech, kde je vietnamská populace soustředěna v největších městech (Cheb, Most, Děčín, Ústí nad Labem), je podíl vnitřních stěhování na počtu Vietnamců výrazně nižší. Tato závislost může souviset s (místními subjekty i samotnou vietnamskou komunitou v posledních letech často zmiňovaným) procesem opouštění stánků. Ve městech jsou nemovitosti pro tento přesun do kamenných obchodů a do výroby spíše dostupné a změny se na vnitřním stěhování projeví jen málo. V hraničních obcích je ale podobný přesun limitován nedostatkem kapacit a vede ke stahování se obchodníků do blízkého centra nebo Prahy. S dalším dospíváním jedenapůlté a druhé generace Vietnamců, která se bude uplatňovat v jiných oborech ekonomické aktivity než rodiče, bude trend stěhování do měst pravděpodobně pokračovat. Tento pohyb připomíná přesuny v důsledku ekonomické saturace, jak ji popsali Light, Bhachu, Karageorgis (1993). Vietnamští obchodníci jsou okolnostmi nuceni k změně svého způsobu obživy, pro který jim ale menší obce nemohou nabídnout dostatek příležitostí. Místní ekonomiky tak dosáhly pro vietnamské občany saturace a podnikatelé je opouští. Vietnamci však neodcházejí do nových neosídlených lokalit, ale do větších měst s již početnými vietnamskými komunitami a do hlavního města, kde je dostatek příležitostí pro působení v jiných oborech činnosti. Přesun vietnamských občanů do Prahy ale není spojen jen s vylidňováním západního pohraničí. Praha měla ve sledovaném období pozitivní saldo stěhování se všemi kraji Česka (viz Příloha 3).

4.4.2.3 Zahraniční migrace

Vietnamská imigrace do Česka není ukončeným procesem. Mezi roky 2003 a 2006 se v Česku přihlásilo nově k pobytu téměř 20 000 vietnamských občanů (viz obrázek 22). Z Česka do zahraničí naopak odešlo jen přes 5 000 Vietnamců. Ve sledovaném období přibylo tedy do Česka zahraniční migrací téměř 14 000 vietnamských občanů, což je přibližně desetinásobek přírůstku přirozenou měnou. Příchozí vietnamští občané směřovali do Česka téměř výhradně z Vietnamu a migrace Vietnamců z Česka směřovala až na výjimky zpět do Vietnamu. Přes tradiční proklamace Vietnamců o odchodu do vlasti po dosažení důchodového věku bylo v roce 2006 z vietnamských občanů vracejících se do Vietnamu ve věku nad 60 let jen necelé procento osob (tedy přibližně 5 % z celkového počtu vietnamských občanů v této věkové kategorii v Česku). Silnější generace Vietnamců v Česku

ale dosáhnou důchodového věku až za 5-10 let, k masivnějšímu odchodu vietnamských důchodců do vlasti tak teprve může dojít.

Obr 22 Zahraniční migrace vietnamských občanů do a z Česka v období 1994-2006

Zdroj: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR 1994-2006

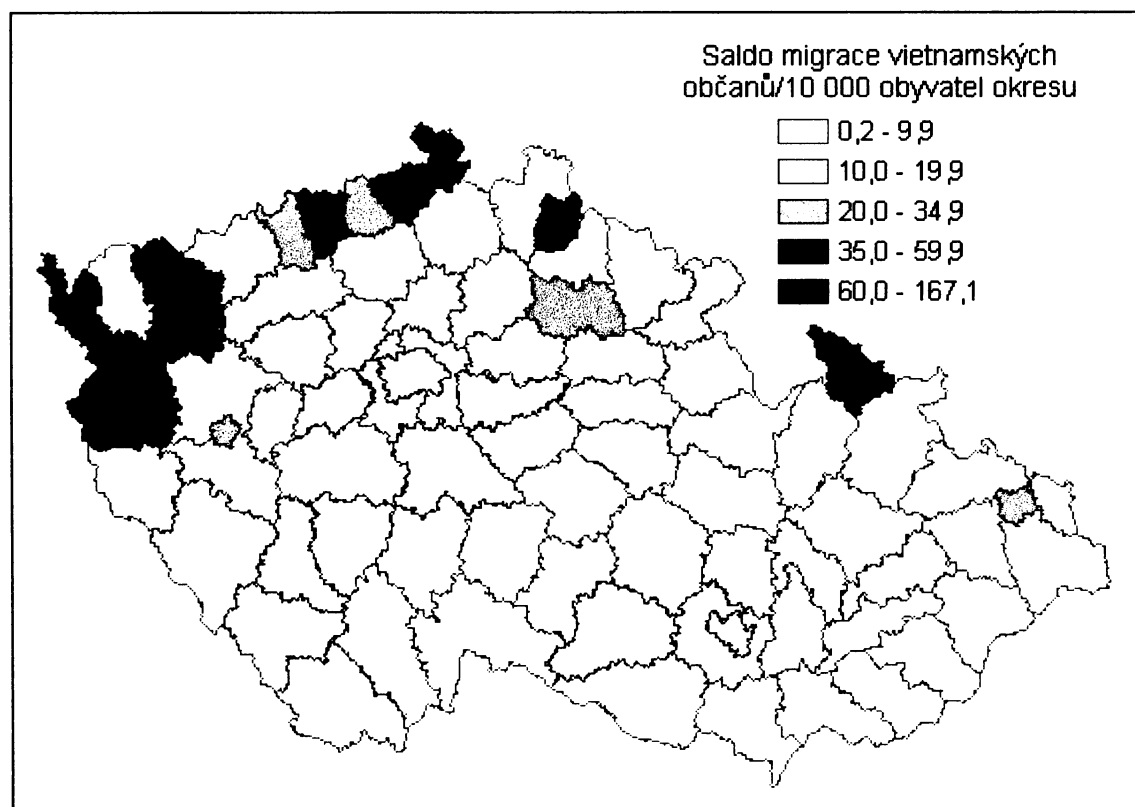
Výběr místa usídlení při imigraci může být ovlivňován různými faktory. Neoklasické teorie mezinárodní migrace kladou důraz na racionální kalkulaci na základě očekávané pravděpodobnosti získání obživy a z ní plynoucího zisku a nákladů s migrací spojených. Teorie migračních sítí vysvětluje rozhodování migrantů pomocí příbuzenských a přátelských vazeb, které imigranti následují a pomocí kterých získávají informace o migraci a o cílových oblastech. Institucionální teorie prosazují vliv organizací a institucí, které imigranty podporují a pomáhají jim a které tak do oblasti přitahují další migraci. Vzhledem k přítomnosti početné vietnamské komunity v Česku lze očekávat silný vliv migračních sítí, které přivádějí do jednotlivých regionů další rodinné příslušníky nebo mohou poskytovat potencionálním migrantům informace pro následné rozhodování na základě neoklasických principů. Vietnamská komunita je známá nedůvěrou v oficiální instituce a státní úřady, významnou roli při rozhodování ale mohou hrát i některé místní vietnamské organizace a sdružení.

Srovnání cílů zahraniční migrace a vnitřního stěhování může napovědět o povaze vnitřního stěhování. Směřují-li noví imigranti do jiných oblastí než cizinci v rámci vnitřního stěhování, odráží vnitřní stěhování pravděpodobně změny preferencí po určité době života v zemi. Pokud se oblasti získávající imigrací a vnitřním stěhováním překrývají, je vnitřní stěhování pravděpodobně důsledkem změn, které zasahují celou komunitu, tedy nově

příchozí i déle přítomné. Změny se mohou týkat určitého regionu, který ztratí nebo naopak získá přitažlivost pro imigranty. V důsledku interakcí ekonomického či politického vývoje se způsobem života cizineckých skupin může též dojít k posunu potřeb a priorit cizinců, které určují lokalizační rozhodování. Tyto změny a informace o nich se migračními sítěmi přenášejí i k potencionálním imigrantům a ovlivňují, kde se po příchodu do země usídlí.

Rozmístění nově příchozích vietnamských občanů v Česku vzhledem k počtu obyvatel v jednotlivých okresech Česka ve sledovaném období zobrazuje obrázek 23. Srovnání salda migrace s populační velikostí okresu odhaluje, které regiony jsou přílivem vietnamských občanů relativně nejvíce ovlivňovány. Příloha 4 pak uvádí absolutní počty přistěhovalých a vystěhovalých vietnamských občanů a vztah salda vietnamské migrace a počtu vietnamských občanů v okresech na počátku sledovaného období. Poměr nově příchozích a přítomných Vietnamců vyjadřuje směr, kterým imigrace Vietnamců ovlivňuje velikost vietnamské komunity a do jaké míry se podílí na růstu vietnamské populace okresu.

Obr 23 Rozmístění nově příchozích vietnamských občanů za období 2003-2006 vzhledem k celkovému počtu obyvatel v okresech Česka

Zdroj: Stav a pohyb obyvatelstva ČR 2003-2006

Nejvyšší saldo vzhledem k populační velikosti vykazaly především okresy západního a severozápadního pohraničí, které buď získaly významné počty vietnamských občanů i v absolutním vyjádření (Cheb, Karlovy Vary, Teplice, Ústí) nebo jsou populačně slabé (Tachov). Absolutně nejvíce vietnamských občanů získaly okresy s již početnými vietnamskými komunitami, což je dokladem působení kumulativního mechanismu migračních sítí. Německé pohraničí tedy přijímá vietnamské občany zejména migrací ze zahraničí. Jak již naznačila analýza vnitřního stěhování, potvrzuje se, že Praha neplní minimálně v posledních letech funkci vstupní brány.

5. Závěr

Mezinárodní migrace a cizinecké komunity v Česku se staly častým objektem studia řady vědních oborů. V rámci imigračních skupin získává i vietnamské etnikum významnou pozornost. Většina studií a příspěvků se ale zaměřuje na historii vietnamské imigrace, soužití Vietnamců s Čechy, možnosti a překážky integrace do majoritní společnosti, tedy převážně sociologické aspekty vietnamského působení v Česku. Prostorové rozmístění vietnamských občanů je sledováno pouze okrajově. Omezuje se na prosté konstatování stavu, nebo je součástí přehledových publikací o rozmístění cizinců a nemá tedy potřebný prostor pro hlubší pohled. Podrobnější studie, která by zohledňovala specifika vietnamské komunity v Česku a která by se pokusila nalézt zákonitosti a vysvětlení rozmístění Vietnamců v české literatuře chybí. Hlavním cílem předložené diplomové práce bylo proto zaplnit mezeru v geografickém pojetí vietnamského působení v Česku.

Práce je založena na kvantitativní analýze statistických dat. Záměrem bylo nalézt pravidelnosti a aktuální trendy ve vývoji prostorového rozmístění Vietnamců, které odrážejí probíhající sociální a ekonomické změny v českých regionech i vietnamské společnosti. Hlavní důraz byl kladen na identifikaci nejvýznamnějších regionálních charakteristik, které působí jako lokalizační faktory rozmístění vietnamských občanů.

Na základě výsledků statistických analýz faktorů a vývoje geografické organizace vietnamské společnosti jsem dospěla k následujícím zjištěním:

1. Zdaleka nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím rozmístění vietnamských občanů v Česku je geografická poloha, která má dvě složky - vertikální a horizontální. Vertikální polohou obce resp. regionu rozumím hierarchii v rámci sídelní struktury. Horizontální poloha je definována jako geografická blízkost k frekventovaným hraničním přechodům na česko-německé hranici. Vliv vertikální a horizontální geografické polohy se na jednotlivých řádovostních úrovních liší. Hodnota regresních koeficientů v multinomické regresní analýze (tabulka 11 v kapitole 4.3.2) prokázala, že vertikální a horizontální geografická poloha má srovnatelný vliv na regionální rozmístění vietnamských občanů v Česku. Vertikální poloha je klíčovým lokalizačním faktorem pouze na nejvyšších hierarchických úrovních sídelního systému. Metropole Praha, Brno a Ostrava soustředí početné vietnamské komunity bez ohledu na exponovanost své polohy vůči německým hranicím. Toto zjištění tedy

potvrzuje platnost vlivu populační velikosti sídla na migrační atraktivitu pro cizince, jak ji popisují například Bartel (1989) a Zavodny (1999). Vzhledem k celkové vietnamské populaci v Česku je ale počet Vietnamců v největších metropolích adekvátní jejich významu, nelze zde tedy hovořit o nadměrné koncentraci. Na nižších úrovních sídelní hierarchie již o lokalizaci Vietnamců rozhoduje především horizontální poloha (tedy blízkost hranice s Německem). Přestože došlo od roku 1999 k zeslabení závislosti na vertikální geografické poloze a zesílení závislosti na horizontální poloze, nelze vyslovit jednoznačný zobecňující závěr, že se těžiště vietnamské populace v Česku přesouvá na úkor metropolí k německým hranicím.

Vzhledem k tomu, že na národní úrovni ovlivňuje horizontální a vertikální geografická poloha rozmístění Vietnamců stejným dílem a superdominance metropolí nebyla prokázána, nepotvrzují platnost hypotézy 1a.

2. Vliv faktorů geografické polohy na rozmístění vietnamských občanů byl sledován i na mikroregionální úrovni. Hlavním předpokladem bylo, že rozmístění Vietnamců ve vnitřních regionech není narušováno blízkostí žádného hraničního přechodu a mělo by tedy odpovídat sídelní struktuře. V pohraničních regionech by ale měla snižovat dominanci přirozených mikroregionálních center atraktivita hraničních přechodů. Hypotéza byla ověřována pomocí indexu disimilarity uvnitř obvodů ORP, kdy vysoké hodnoty indexu značily výrazné odlišnosti v rozmístění vietnamského a českého obyvatelstva. Výsledkem bylo zjištění vysoké míry heterogenity z hlediska hodnot indexu disimilarity v rámci skupiny pohraničních i vnitrozemských okresů. Nízké hodnoty indexu disimilarity vykazaly především pohraniční ORP v Ústeckém kraji a v okresu Cheb. V těchto ORP se v blízkosti hraničních přechodů nacházejí pouze velmi malé obce, které nemají dostatečnou ubytovací kapacitu. Dalším důvodem je výrazná populační dominance mikroregionálních center, která jsou dobře dopravně dostupná z hranic a soustřeďují tak většinu vietnamského i českého obyvatelstva. Vysokých hodnot indexu disimilarity dosáhly pohraniční ORP, ve kterých se v blízkosti hraničního přechodu nacházejí relativně velké obce (např. Železná Ruda, Dolní Poustevna nebo Vyšší Brod) a mikroregionální centrum není dobře dostupné z hranic. Ve vnitrozemí dosáhly vysokých hodnot indexu ORP v zázemí Prahy v důsledku soustředění relativně velkého počtu vietnamských občanů do suburbánních obcí v blízkosti tržnice SAPA.

Rozmístění Vietnamců v rámci pohraničí odpovídá frekventovanosti hraničních přechodů pouze částečně. Do hry vstupují další místně specifické faktory, mezi které patří majetkové vztahy, dostupnost nemovitostí a přístup místních zastupitelstev.

Rozmístění vietnamského obyvatelstva na mikroregionální úrovni je navzdory očekávání primárně ovlivňováno sídelní strukturou – tedy vertikální geografickou polohou. Hypotéza 1b proto nebyla potvrzena.

3. Socio-ekonomické charakteristiky nemají na okresní úrovni signifikantní vliv na stav a aktuální trendy vývoje rozmístění Vietnamců v Česku. Okresy s vysokou koncentrací vietnamského obyvatelstva (metropolitní a pohraniční) jsou z hlediska hodnot sledovaných socio-ekonomických ukazatelů výrazně heterogenní. Nižší ekonomická prosperita a rezidenční atraktivita pohraničních okresů Ústeckého a Karlovarského kraje je kompenzována dostupností velkých zdrojových oblastí krátkodobého cestovního ruchu v Německu. Specifické okolnosti působení vietnamského etnika v Česku tedy dle očekávání výrazně snižují vliv socioekonomických faktorů, které většina zahraničních studií označuje jako významné (např. Bartel 1989; Zavodny 1999; Åslund 2001). Přestože se vliv socio-ekonomických faktorů na rozmístění Vietnamců na celostátní úrovni neprokázal, nelze jejich působení zcela odmítnout. Tyto faktory mohou hrát roli na nižších řádovostních úrovních a mohou vyniknout zejména při srovnání měst či regionů, které jsou z hlediska vertikální i horizontální geografické polohy rovnocenné. Ověření této domněnky může být námětem dalšího výzkumu.

Hypotéza 2 předpokládající větší význam geografických než socio-ekonomických faktorů rozmístění Vietnamců na celostátní úrovni byla potvrzena.

4. Vývoj rozmístění vietnamských občanů byl kontinuálně sledován od konce 90. let. Během tohoto období došlo k výrazným změnám podílů některých okresů na celkovém počtu Vietnamců v Česku (vzrůst Jeseníku, Litoměřic, propad Prahy-východ a Mladé Boleslavi). Tyto dílčí změny ale nepřevrátily celkový geografický obraz rozmístění vietnamských občanů. I v rámci zahraniční migrace stále přichází největší množství Vietnamců do tradičních oblastí koncentrace. V rámci vnitřního stěhování vietnamských občanů ale dochází v Česku k zajímavým přesunům. Zdaleka

nejpozitivnější saldo zaznamenává v posledních letech Praha, která získává vnitřním stěhováním Vietnamce ze všech ostatních regionů Česka. Přestože nelze blíže rozlišit stěhující se osoby, hovoří tento pohyb proti obecnému očekávání disperze cizinců s rostoucí délkou pobytu v hostitelské zemi, kterou např. nepotvrdila ani studie Bartel (1989). Toky vnitřního stěhování směřují především mezi regiony s již početnými vietnamskými komunitami.

Ze tří sledovaných pohybů ovlivňujících dynamiku rozmístění vietnamských občanů přistupovalo ve sledovaném období posledních čtyř let nejvíce osob k mezinárodní migraci. Přirozenou měnou se počet Vietnamců v Česku zvýšil přibližně o 1 800 osob, zahraniční migrací o 14 000 osob. K vnitřnímu stěhování (mezi obcemi) přistoupilo ve sledovaném období 10 000 Vietnamců.

Předpoklady hypotézy 3 o zachování tradičních oblastí koncentrace vietnamského etnika, směřování nově příchozích vietnamských imigrantů především do těchto oblastí a převažujícím vlivu zahraniční migrace na populační změnu regionů tedy potvrzují. Z důvodu silné vlny vnitřního stěhování Vietnamců do Prahy ale nemohu potvrdit současnou „gateway“ funkci hlavního města.

Zjištění plynoucí ze statistických analýz jsou omezena možnostmi kvantitativní analýzy a dostupností dat. Vzhledem k celorepublikovému zaměření studie by vypovídající terénní šetření, které by informace o prostorovém rozmístění a především jeho příčinách bezpochyby obohatilo, vyžadovalo rozsah překračující organizační i časové možnosti diplomové práce.

Navazující výzkum by mohl vést několika směry. Přestože se o to některé studie pokoušely, statistickou analýzou běžně dostupných dat podle mého názoru nelze zachytit význam migračních sítí ani způsob, jakým ovlivňují sídelní preference a lokalizační rozhodování imigrantů. Pro zjištění rozsahu migračních sítí a vazeb uvnitř nich by byl potřebný rozsáhlý kvalitativní výzkum sledující příbuzenské, osobní i profesní vztahy jednotlivých aktérů vietnamské komunity. Významné osvětlení by přinesl i výzkum skutečných lokalizačních faktorů hrajících roli při výběru cílové lokality migrace nebo stěhování. Hledání vysvětlujících faktorů prostřednictvím převzatých statistických dat vždy nese určité riziko falešné korelace a naopak neodhalení skrytých souvislostí. Analýza rozmístění na mikroregionální úrovni také odhalila některá zajímavá specifika, která by bylo přínosné blíže ozřejmit případovými studiemi vybraných regionů. Modelovým územím

takové studie by mohl být například region Karlových Varů, ve kterém jsou Vietnamci ve velkých počtech roztráštěně lokalizováni v řadě obcí a ve kterém v posledních letech probíhají významné přesuny, které ale nelze bez hlubšího šetření ozřejmit. Cenný by byl i pokus o vysledování pohybů a územních vazeb uvnitř mikroregionů, tedy srovnání míst, kde jsou vietnamští občané přihlášení k pobytu, kde skutečně žijí, kde pracují a kde naplňují své potřeby.

Literatura

ANDERSSON, R. (1996): The Geographical and Social Mobility of Immigrants: Escalator Regions in Sweden from an Ethnic Perspective. *Geografiska Annaler B*, 78, č. 1, s. 3-25.

ÅSLUND, O. (2001): Now and Forever? Initial and Subsequent Location Choices of Immigrants. Working paper 11. IFAU – Office of Labour Market Policy Evaluation, Uppsala, 40s.

BAILEY, T., WALDINGER, R. (1991): Primary, Secondary, and Enclave Labor Markets: A Training Systems Approach. *American Sociological Review*, 56, č. 4, s. 432-445.

BARTEL, A. (1989): Where Do the New U.S. Immigrants Live? *Journal of Labor Economics*, 7, č. 4, s. 371-391.

BAUER, T., EPSTEIN G., GANG, I.N. (2002): Enclaves, Language and the Location Choice of Immigrants. Discussion Paper 558. IZA – Institute for the Study of Labor, Bonn, 15s.

BELANGER, A., ROGERS, A. (1992): The Internal Migration and Spatial Redistribution of the Foreign-born Population in the United States: 1965-70 and 1975-80. *International Migration Review*, 26, č. 4, s. 1342-1369.

BONVALET, C., CARPENTER, J., WHITE, P. (1995): The Residential Mobility of Ethnic Minorities: A Longitudinal Analysis. *Urban Studies*, 32, č. 1, s. 87 – 104.

BORGEGÅRD, L.-E., HÅKANSSON, J., MÜLLER, D.K. (1998): Concentration and Dispersion of Immigrants in Sweden, 1973-1992. *The Canadian Geographer*, 42, č. 1, s. 28-39.

BORJAS, G. J. (1998): To Ghetto or Not to Ghetto: Ethnicity and Residential Segregation. *Journal of Urban Economics*, 44, č. 2, s. 228-253.

BOUŠKOVÁ, P. (1998): Pracovní migrace cizinců v České republice v 70. až 90. letech, <http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2/nks01/prispevek4.pdf>.

BOYD, M. (1989): Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *International Migration Review*, 23, č.3, s. 638-670.

BROUČEK, S. (2003a): Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR, Etnologický ústav AV ČR, Praha, 121s.

BROUČEK, S. (2003b): Český pohled na Vietnamce. Imigrace, adaptace, majorita č.2, EÚ AV ČR, Praha, 478 s.

CAO, L. (2003): The Diaspora of Ethnic Economies: Beyond the Pale? *William and Mary Law Review*, 44, č. 4, s. 1521-1626.

CHAUDHRY, S., CRICK, D. (2003): Small Asianowned Retail Businesses in the UK: An Exploratory Investigation. *Marketing Intelligence and Planning*, 21, č. 6, s. 346–356.

CHISWICK, B.R., MILLER, P.W. (2002): Do Enclaves Matter in Immigrant Adjustment? Discussion Paper 449. IZA – Institute for the Study of Labor, Bonn, 56s.

CONIGLIO, N. D. (2003): Migropolis: Migration Networks and Formation of Ethnic Clusters in Cities. Working Paper No 46/03. Institute for Research in Economics and Business Administration, Bergen, 43s.

ČERMÁKOVÁ, D. (2005): Prostorové rozložení cizinců v Česku a jeho změny od 90. let, http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/DCermakova_Prostorove_rozmisteni.pdf

ČERMÁKOVÁ D. (2002): Prostorové rozmístění cizinců v České republice a jeho podmíněnosti (magisterská práce), PřF UK, Praha, 117s.

DAMM, A.P. (2004a): Immigrants' Location Preferences: Exploring a Natural Experiment. Working paper 05-2. Department of Economics Aarhus School of Business, Aarhus, 83s.

DAMM, A.P. (2004b): The Danish Dispersal Policy on Refugee Immigrants 1986-1998: A Natural Experiment? Working paper 05-3. Department of Economics Aarhus School of Business, Aarhus, 46s.

DORAIS, L.-J. (1998): Vietnamese Communities in Canada, France and Denmark. *Journal of Refugee Studies*, 11, č.2, s.107-125.

DRBOHLAV, D., ČERMÁKOVÁ, D. (2002): Current Immigrants in the Czech Republic – Spatial Patterns (Border Zone vis-a-vis Interior), A paper presented at a workshop “Transfrontier Migration in the CEE Countries: Problems and Experience in Regulation”, Budapest.

DRBOHLAV, D., HORÁKOVÁ, M., JANSKÁ, E. (2005): The Czech Republic. In: *Current Immigration Debates in Europe: A Publication of the European Migration Dialogue*, MPG, Brusel, s.65-93.

DRBOHLAV, D., EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, P. (2004): Integrace cizinců v ČR; Studie arménské, vietnamské a ukrajinské komunity v Praze a Středočeském kraji. Výzkumná zpráva, Mezinárodní organizace pro migraci IOM, Praha, 86 s.

DRBOHLAV, D. (2003): Immigration and the Czech Republic (With a Special Focus on the Foreign Labor Force). *International Migration Review*, 37, č. 1, s. 194-224.

DRBOHLAV, D. (2001a): Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt. In: *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Šišková, T. (eds.). Portál, Praha, s. 17-31.

DRBOHLAV, D. (2001b): Mezinárodní migrace v České republice v kontextu evropských integračních procesů. In: Hampl, M. a kol.: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. PřF UK, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, DemoArt, Praha, s. 99–126.

GOLD, S. (1992): *Refugee Communities: A Comparative Field Study*, Sage Publications, Newbury, 272s.

GRANOVETTER, M. (1983): The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. *Sociological Theory*, 1, s. 201-233.

GREVE, A., SALAFF, J.W. (2005): Social Network Approach to Understand the Ethnic Economy: A Theoretical Discourse. *GeoJournal*, 64, č.1, s.7-16.

GRZYMALA-KAZLOWSKA (2002): The Formation of Ethnic Representations: The Vietnamese in Poland, <http://www.sussex.ac.uk/migration/documents/mwp8.pdf>.

HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext*, PpF UK, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, DemoArt, Praha, 147s.

HEATH, A., SMITH, S. (2003): Mobility and Ethnic Minorities. *New Economy*, 10, č. 4, s. 199–204.

HEISLER, B. (1992): The Future of Immigrant Incorporation: Which Models, Which Concepts? *International Migration Review*, 26, č.2, s. 623-645.

HERMAN, E. (2006): Migration as a Family Business: The Role of Personal Networks in the Mobility Phase of Migration. *International Migration*, 44, č. 4, s. 191-230.

HOFÍREK, O. (2006): Nová míza vietnamská. *Literární noviny*, č. 47, <http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3047>.

HURRLE, J. (2006): Multicultural Small Town at the Czech-German Border – A Visit to Cheb. Migration Online

HURRLE, J. (2001): Vietnamese Life in Berlin, http://www.plotki.net/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=11.

IGLICKA, K. (2005): Active Civic Participation of Immigrants in Poland, Country Report prepared for the European research project POLITIS, Oldenburg, 40s.

JANSKÁ, E. (2002): *Adaptace cizinců v České republice (disertační práce)*, PpF UK, Praha, 118 s.

KÁBRT, T. (2005): České Vietnamce čekají změny. MF Dnes, 22.10.2005.

KIBRIA, N. (1990): Power, Patriarchy, and Gender Conflict in the Vietnamese Immigrant Community. *Gender and Society*, 4, č.1, s. 9-24.

KLÍMOVÁ, J.: (2006): Vietnamci v Česku opouštějí stánky. MF Dnes, 27.03.2006.

KOCOUREK, J. (2005): Vietnamci v ČR. *Socioweb*, 4, č.5, s.13-16, http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/124_socioweb_5.pdf.

KOCOUREK, J. (2004): Vietnamci. In: Drbohlav, D., Ezzeddine-Lukšíková, P. (eds.): *Integrace cizinců v ČR; Studie arménské, vietnamské a ukrajinské komunity v Praze a Středočeském kraji*. Výzkumná zpráva, Mezinárodní organizace pro migraci IOM, Praha, 86.

KOCOUREK, J. (2001): Vietnamci v České republice. In: Šišková, T. (eds.): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Portál, Praha, s.99-107.

KRISSMAN, F. (2005): Sin Coyote Ni Patrón: Why the "Migrant Network" Fails to Explain International Migration. *International Migration Review*, 39, č. 1, s.4-44.

LIGHT, I., GOLD, S. (2000): *Ethnic Economies*, Academic Press, San Diego, 302 s.

LIGHT, I., BHACHU, P., KARAGEORGIS, S. (1993): Migration Networks and Immigrant Entrepreneurship. *Immigration and Entrepreneurship*, 1, č.1, s.25-49.

LOGAN, J.R., ALBA, R.D., STULTS, B.J. (2003): Enclaves and Entrepreneurs: Assessing the Payoff for Immigrants and Minorities. *International Migration Review*, 37, č.2, s. 344-388.

MARTÍNKOVÁ, Š. (2003): *Vietnamská menšina v Praze* (magisterská práce), FF UK, Praha, 100 s.

MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J. E. (1993): Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19, č.3, s. 431-466.

MASSEY, D. S., GOLDRING, L., DURAND, J. (1994): Continuities in Transnational Migration: An Analysis of Nineteen Mexican Communities. *The American Journal of Sociology*, 99, č. 6, s. 1492-1533.

MCLAUGHLIN, C.M., JESILOW, P. (1998): Conveying a Sense of Community along Bolsa Avenue: Little Saigon as a Model of Ethnic Commercial Belts. *International Migration*, 36, č.1, s. 49-65.

NEKORJAK, M. (2006): České naděje z Vietnamu. *Literární noviny*, č. 47, <http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3044>.

NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. (2006a): Několik poznámek k otázce integrace Vietnamců. *Socioweb*, 5, č. 11, s. 8-9, http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/134_socioweb%2011-06%20cely.pdf

NEKORJAK, M., HOFÍREK, O. (2006b): „Vietkonomika“. *Literární noviny*, č. 47, <http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3045>.

NGOC, H. (2006): Hungary's tiny, but happy Vietnamese diaspora, <http://vietnamnews.vnagency.com.vn/showarticle.php?num=01TRA150106>.

NGUYEN, M.T. (2000): *The Việt Kiều Experience*, <http://www.enderminh.com/minh/vietkieu.aspx>.

OUŘEDNÍČEK, M., SÝKORA, L. (2006): Kvantitativní analýza stavu a vývoje segregace/separace obyvatelstva. Souhrnná zpráva o výsledcích dílčího cíle projektu Segregace v České republice, Centrum pro výzkum měst a regionů, Praha, 19 s.

PALLONI, A., MASSEY, D.S., CEBALLOS M., ESPINOSA, K., SPITTEL, M. (2001): Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Networks. *The American Journal of Sociology*, 106, č.5, s. 1262-1299.

PFEIFER, M.E. (1999): "Community", Adaptation and the Vietnamese in Toronto (PhD dissertation), Department of Geography, University of Toronto, Toronto, 191s.

SALAFF, J.W., GREVE, A., WONG, S.L., XU, L. (2003): Ethnic Entrepreneurship, Social Networks, and the Enclave. In: *Approaching Transnationalism: Transnational Societies, Multicultural Contacts, and Imaginings of Home*. Yeoh, B., Kiong, T.C., Charney, M.W. (eds.). Kluwer Academic Publishers, Boston, s. 61-82.

SIMS, J.M. (2007): The Vietnamese Community in Great Britain – Thirty Years On. Runnymede Community Study, [http://www.runnymedetrust.org/projects/Com%20Studies%20-%20Vietnamese%20\(2\).pdf](http://www.runnymedetrust.org/projects/Com%20Studies%20-%20Vietnamese%20(2).pdf).

ŠTĚPÁNKOVÁ, K. (2006): Etnická ekonomika. Případová studie vietnamské ekonomické enklávy Sapa v Praze – Libuši (magisterská práce), PFF UK, Praha

TA MINH, T. (2002): Podnikání a život Vietnamců v Chebu (bakalářská práce), Ekonomická fakulta ZČU, Plzeň, 57 s.

UHEREK, Z. (2003): Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis*, 37, č. 2, s. 193-216

VALENTA, O. (2006): Prostorové rozmístění imigrantů v České republice se zvláštním zřetelem na Prahu (magisterská práce), PFF UK, Praha

VALTONEN, K. (1999): The Societal Participation of Vietnamese Refugees: Case Studies in Finland and Canada. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 25, č. 3, s. 469-491.

WEISS, K. (2005): Vietnam: Netzwerke zwischen Sozialismus und Kapitalismus. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, č. 27, s.24-30.

WIELGA, K., JANKOWSKA, J. (2001): A body-guided tour on a Vietnamese market, http://www.plotki.net/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=11.

WILLIAMS, A.M., BALÁŽ, V. (2007): Path Dependency and Path Creation Perspectives on Migration Trajectories: The Economic Experiences of Vietnamese Migrants in Slovakia. *International Migration*, 45, č. 2, s. 37-67.

WILLIAMS, A.M., BALÁŽ, V. (2005a): Vietnamese Community in Slovakia. *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 37, č. 3, s.249-274.

WILLIAMS, A.M., BALÁŽ, V. (2005b): Winning Then Loosing the Battle with Globalization: Vietnamese Petty Traders in Slovakia. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(3), s. 533-549.

WILSON, T. D. (1998): Weak Ties, Strong Ties: Network Principles in Mexican Migration. *Human Organization*, 5, č.4, s. 394-403.

ZAVODNY, M. (1999): Determinants of Recent Immigrants' Locational Choices. *International Migration Review*, 33, č. 4, s. 1014-1030.

ZHOU, M. (2004): Revisiting Ethnic Entrepreneurship: Convergencies, Controversies, and Conceptual Advancements. *International Migration Review*, 38, č. 3, s. 1040-1074.

ZHOU, M., LOGAN, J.R. (1989): Returns on Human Capital in Ethnic Enclaves: New York City's Chinatown. *American Sociological Review*, 54, č. 5, s. 809-820.

Datové zdroje:

Cizinci v ČR 2001. ČSÚ, Praha, 2002, 213 s.

Cizinci v ČR 2006. ČSÚ, Praha, 2007, 206 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 1991 – Obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti. ČSÚ, Praha, 1993.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti. ČSÚ, Praha, 2003.

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 1999

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 2000

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 2001

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 2002

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 2003

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 2004

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 2005

Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie ČR - Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky 2006

Statistická ročenka Hlavního města Prahy 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Středočeského kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Jihočeského kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Plzeňského kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Karlovarského kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Ústeckého kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Libereckého kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Pardubického kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Královéhradeckého kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Kraje Vysočina 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Zlínského kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Olomouckého kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Statistická ročenka Moravskoslezského kraje 2004. ČSÚ, Praha, 2005.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1994. ČSÚ, Praha, 1995, 296 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1995. ČSÚ, Praha, 1996, 291 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1996. ČSÚ, Praha, 1997, 311 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1997. ČSÚ, Praha, 1998, 301 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1998. ČSÚ, Praha, 1999, 305 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1999. ČSÚ, Praha, 2000, 298 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2000. ČSÚ, Praha, 2001, 311 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2001. ČSÚ, Praha, 2002, 299 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2002. ČSÚ, Praha, 2003, 295 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2003. ČSÚ, Praha, 2004, 295 s.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2004. ČSÚ, Praha, 2005, 307 s.

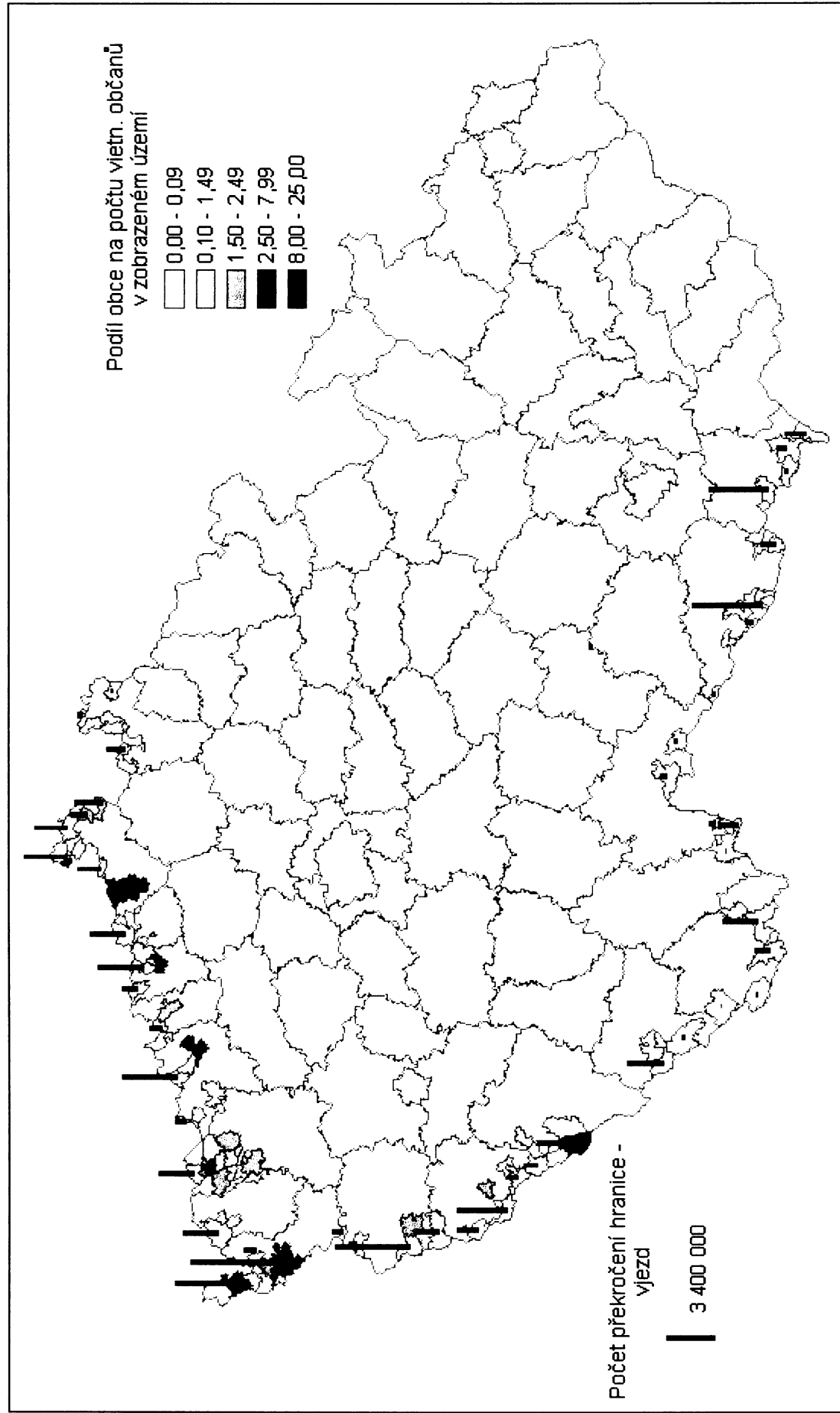
Přílohy

Příloha 1 Seznam hraničních přechodů, hraničních obcí a obcí zařazených do „hraničních klastrů“

název přechodu	hranice	obec	obce "hraničního klastru"
České Velenice	A	České Velenice	České Velenice, Nová Ves nad Lužnicí
Čížov	A	Horní Břečkov	-
Dolní Dvořiště	A	Dolní Dvořiště	Dolní Dvořiště, Kaplice
Halámky	A	Halámky	Halámky
Hatě	A	Chvalovice	Chvalovice, Vrbovec, Znojmo
Hevlín	A	Hevlín	Hevlín, Hrušovany nad Jevišovkou, Šanov
Hnánice	A	Hnánice	-
Chlum u Třeboně	A	Chlum u Třeboně	-
Mikulov	A	Mikulov	Mikulov, Břeží
Nová Bystřice	A	Nová Bystřice	Nová Bystřice
Nové Hradky	A	Nové Hradky	-
Poštorná	A	Břeclav	Břeclav
Přední Výtoň	A	Přední Výtoň	-
Slavonice	A	Slavonice	Slavonice
Studánky	A	Vyšší Brod	Vyšší Brod
Valtice	A	Valtice	Valtice
Vratětin	A	Vratětin	-
Zadní Zvonková	A	Horní Planá	-
Aš + Doubrava	D	Aš	Aš
Broumov	D	Broumov	Broumov
Cínovec	D	Dubí	Dubí, Krupka, Teplice
Dolní Poustevna	D	Dolní Poustevna	Dolní Poustevna, Vilémov, Velký Šenov, Mikulášovice
Folmava	D	Česká Kubice	Česká Kubice, Babylon, Domažlice
Hora Sv. Šebestiána	D	Hora Sv. Šebestiána	Hora Sv. Šebestiána, Křimov, Chomutov, Jirkov
Hřensko (vč. přístav)	D	Hřensko	Hřensko, Děčín
Kraslice	D	Kraslice	Kraslice, Rotava, Oloví
Lísková	D	Nemanice	Nemanice
Mníšek	D	Nová Ves v Horách	Nová Ves v Horách, Litvínov
Moldava	D	Moldava	Moldava
Pavův Studenec	D	Halže	Halže
Petrovice	D	Petrovice	Petrovice, Chlumec, Libouchec
Potůčky + Boží Dar	D	Potůčky + Boží Dar	Horní Blatná, Potůčky, Pernink, Abertamy, Merklín, Nejdek, Hroznětín, Jáchymov, Ostrov, Hájek, Otovice, Dalovice, Nová Role, Karlovy Vary
Rozvadov (vč. D5)	D	Rozvadov	Rozvadov, Přimda
Rožany	D	Šluknov	Šluknov
Rumburk + Horní Jindřichov + Jiřikov	D	Rumburk + Jiřikov	Rumburk, Jiřikov
Stožec	D	Stožec	Stožec
Strážný	D	Strážný	Strážný, Lenora, Horní Vltavice
Svatá Kateřina	D	Chudenín	Chudenín, Nýrsko, Janovice nad Úhlavou
Svatý Kříž + Pomezí nad Ohří	D	Cheb + Pomezí nad Ohří	Cheb, Pomezí nad Ohří
Varnsdorf	D	Varnsdorf	Varnsdorf
Vejpřty	D	Vejpřty	Vejpřty, Kovářská, Klášterec nad Ohří
Vojtanov	D	Vojtanov	Vojtanov, Františkovy Lázně, Hazlov, Skalná
Všeruby	D	Všeruby	Všeruby, Kdyně
Železná	D	Bělá nad Radbuzou	Bělá nad Radbuzou
Železná Ruda	D	Železná Ruda	Železná Ruda, Čachrov
Habartice	PL	Habartice	Habartice, Frýdlant, Višňová
Nové Město pod Smrkem	PL	Nové Město pod Smrkem	Nové Město pod Smrkem
Hrádek nad Nisou	PL	Hrádek nad Nisou	Hrádek nad Nisou, Chrástava
Lanžhot	SK	Lanžhot	Lanžhot

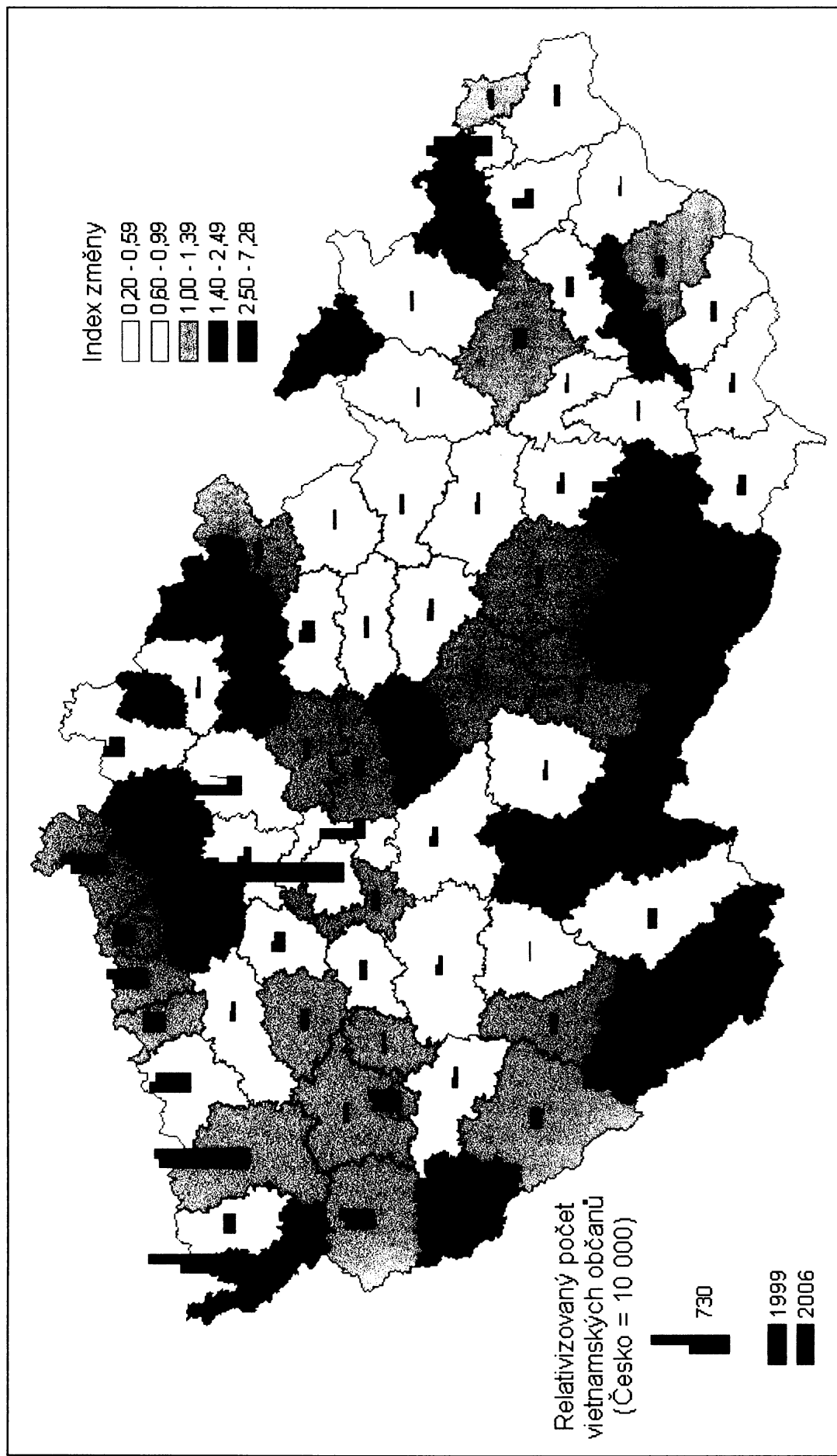
Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie

Příloha 2 Frekventovanost hraničních přechodů a lokalizace vietnamských občanů v hraničních obcích a klastrech v Česku v roce 2001

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie, SLDB 2001

Příloha 3 Vývoj rozmístění vietnamských občanů v Česku v období 1999-2006

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie

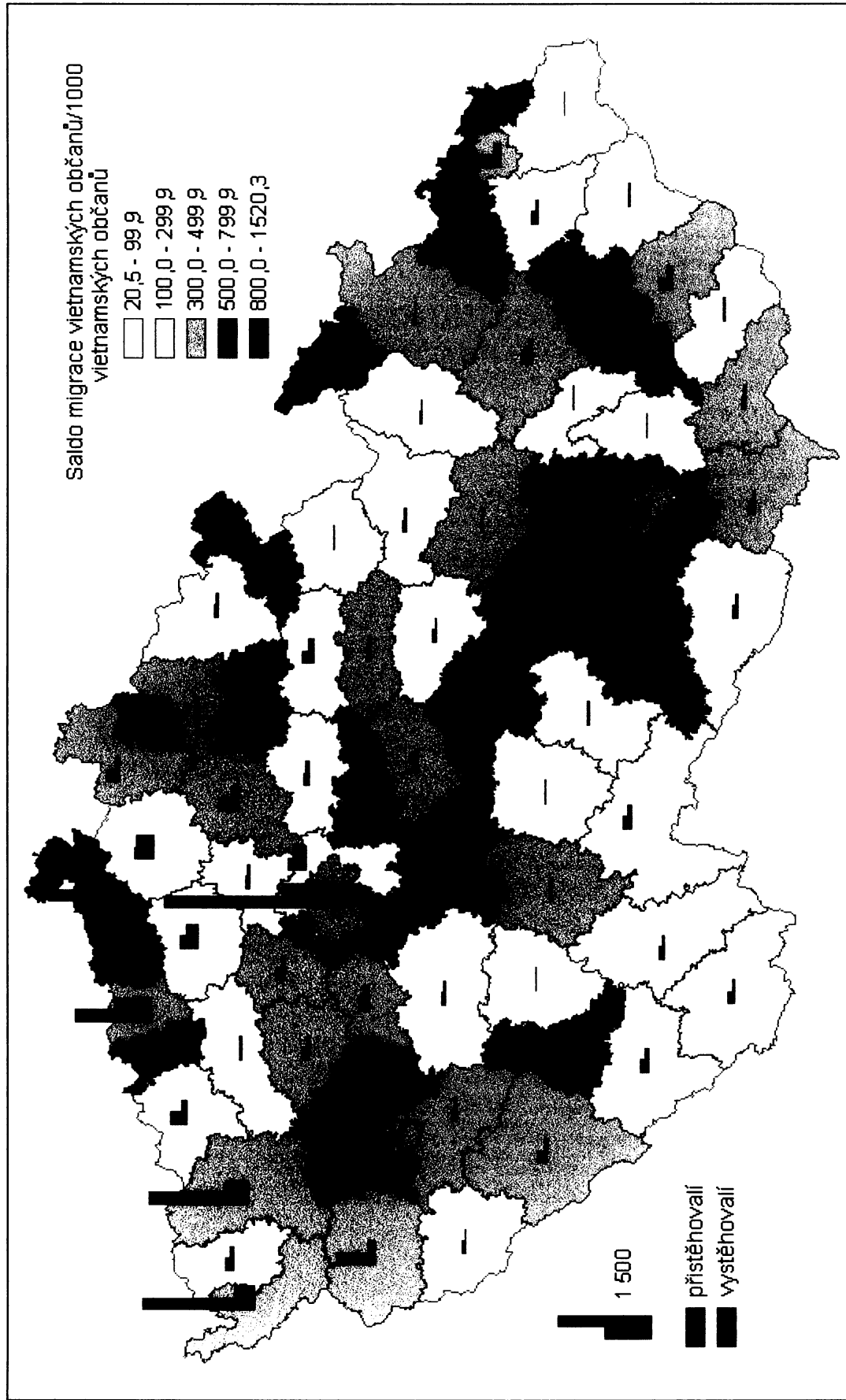
Příloha 4 Vnitřní stěhování vietnamských občanů mezi kraji v období 2003-2006

Vystěhovali	Přistěhovalí													
	Hl. město Praha	Středočeský kraj	Jihočeský kraj	Plzeňský kraj	Karlovarský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Královéhradecký kraj	Pardubický kraj	Kraj Vysočina	Jihomoravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravskoslezský kraj
Hl. město Praha	0	153	27	36	51	93	18	35	10	19	31	3	5	41
Středočeský kraj	467	334	85	69	58	100	24	27	10	18	40	10	10	19
Jihočeský kraj	45	29	230	7	12	14	6	0	3	4	22	4	1	9
Plzeňský kraj	111	42	24	593	92	49	5	3	3	0	40	8	2	29
Karlovarský kraj	376	88	50	125	778	320	37	5	13	22	79	16	6	67
Ústecký kraj	299	97	61	93	123	848	63	20	9	19	88	27	10	45
Liberecký kraj	181	52	24	18	21	47	90	23	10	13	21	10	5	27
Královéhradecký kraj	56	36	22	9	14	31	26	115	15	13	51	19	0	21
Pardubický kraj	14	9	0	0	2	6	0	13	51	7	4	0	3	3
Kraj Vysočina	32	6	19	0	8	7	5	4	7	32	25	5	1	4
Jihomoravský kraj	96	27	12	18	43	40	8	10	26	40	332	36	34	55
Olomoucký kraj	25	5	6	16	8	4	1	0	1	1	53	90	9	60
Zlínský kraj	12	3	3	3	5	5	0	2	1	0	21	3	58	21
Moravskoslezský kraj	150	24	11	29	22	20	18	17	4	3	82	26	33	150

Zdroj: Cizinci v ČR - Zahraniční a vnitřní migrace 2003-2006

Příloha 5 Rozmístění nově příchozích Vietnamců vzhledem k stávajícímu rozmístění vietnamského obyvatelstva v Česku v období 2003-2006

Zdroj: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR 2003-2006